

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2006

DANCES OF INDIA
KATHAKALI
(ARJUN)

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 3 (468)
martie 2006

<http://magazinistoric.itenet.ro>
e-mail: mistoric@itenet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 11 dintre cele 51 de păpuși indiene aflate în colecțiile Muzeului de Etnografie „Franz Binder” din Sibiu reprezintă figurine de dansatori, precum acest personaj din *Kathakali*, dans epic din Kerala, desfășurat sub cerul liber al nopților vrăjite

2 „Marele spătar al Valahiei” (colaboratorul nostru Adrian Silvan-Ionescu) alături de „Napoleon”, după exact 200 de ani, în reînsenarea celei mai importante victorii a împăratului francez. Evenimentul s-a desfășurat la Slavkov u Brna (cum se numește astăzi istorica localitate Austerlitz, aflată în Cehia), între 2 și 4 decembrie 2005. Descrierea o puteți citi în acest număr

3 Michelangelo Amerighi Caravaggio, pictor religios italian (1573-1610), cu o viață rebelă, a tratat de preferință în tablourile sale scene de martiraj, imagini ale morții, într-un mod naturalist, exprimând astfel o reacție energetică la excesele manierismului (*Tăierea capului Sfântului Ioan*, Catedrala Sf. Ioan, La Valetta)

4 Ecaterina de Brandenburg a fost nu doar cea de a doua soție, ci și moștenitoarea (1629-1630) principelui Gabriel Bethlen (1613-1629), cel care a făcut din Transilvania un protagonist important al politicii europene

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEI,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician
DINU C. GIURESCU**

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectură

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Diffuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1. Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

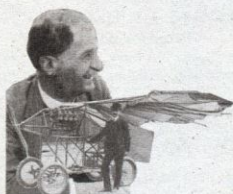
martie

2006

4 Doctorul,
mai important
decât doctoria

DEM. I. DOBRESU

ZIUA LUI ICAR

5 12 metri
care au schimbat lumea

V. AVRAM

10 Omagiul Franței
J.-Y. CONRAD

ISTORIE TRĂITĂ

13 Lucrurile nu au
doar preț, au și valoare
B. BALTAZAR

18 Dezmoțirea
Basarabiei

*Amintiri de la sfârșitul
secolului XIX*

I. PELIVAN

22 Vina
de a fi români

VIORICA OLARU-
CEMÂRTAN

24 Vizita neștiută

*Întâia prezență
a unui prinț de Wales
în România*

A. NICOLESCU

29 Tânăr și neliniștit
Caravaggio

T. STĂNESCU-
STANCIU

33 Parte de carte...
la stână

L. JIGA ILIESCU

37 Cetatea
cu comori
Gherla

G.V. RUSU

42 Relații speciale
cu R.F.G.

M.E. IONESCU

47 Salonul,
talk-show-ul
secolelor trecute

D.D. IACOB

50 Dansuri indiene
la Sibiu

Colecție de păpuși
M. BOZAN

52 O baie,
o crizantemă, o regină,
un urs,
o medalie de onoare

*Decorații
din patrimoniul
Muzeului Militar Național*
C. CONSTANTIN,
L. IORDACHE

55 Scrisori din exil
*Corespondență Nicolae
Penescu, Anton Crihan*
D. TOMESCU

59 La Austerlitz,
după 200 ani
A. SILVAN-IONESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Am cravata mea,
sunt... informator
*Cu Securitatea
prin școli*

F. BANU

71 Domnule
prim-ministru,
închideți cafenelele!
I. LĂCUSTĂ

73 România,
acum 100 ani
G. FILITTI

77 Pachebotul
ascuns sub preș
F. DOLGHIN

82 Călător prin 220
de țări
Wang Dayuan
A.E. BUDURA

85 Decibelii
o iau razna
*Vuietele străzii
de altădată*
F. DOLGHIN

89 Alba-neagra
cu Hrușciov
*Ernest Neizvestnîi,
sculptorul rebel*
M. NANU POROJAN

HOOVER
INSTITUTION

93 Departamentul
de Stat despre sosirea
lui Carol II la Estoril

RUBRICI

64 Amprente
în timp
Fotografii de la cititori

79 Pentru biblioteca
dumneavoastră

80 Telex

92 Istoria și școala

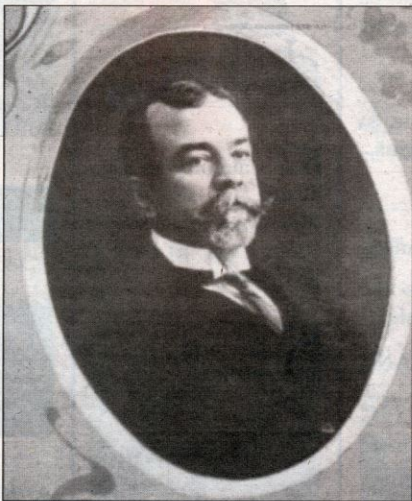
46; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

SPIRIT NOU

Societatea noastră este copleșită de nevoi economice, morale, culturale și sociale profunde. Masele populare, averse de o viață intensă și civilizată, au suferit de abuzurile politicanilor, de răsfățul leneșilor, au suferit de nedreptățile claselor; sufereau de necinstea, de șperțarismul și de nepriceperea conducătorilor țării, care vorbeau mult și nu lucrau nimic; sufereau de lipsa realizărilor practice, care să le renască optimismul vieții.

Sufereau, mai cu seamă, de lipsa unei echipe de realizatori care să simbolizeze prestigiul priceperii, al superiorității, al cinstei și al realizărilor. În bolile sociale, doctorul inspiră mai multă încredere decât doctoria. Trebuia echipe de vrăjitori sociali, care să fie atât de adânci oameni politici, încât să disprețuiască pe toți politicienii.

Țara noastră este sătulă de teorii abstracte și de programe teoretice. Pentru ca să treacă la acțiune, ea trebuie să găsească o echipă de sinteză socială, să găsească pe niște vrăjitori ai realizărilor. Numai niște realizatori, reformatori ai tuturor prejudecăților, care să împingă pe oameni afară din fâgaș ar putea să fie cuceritorii noștri de suflete. Numai niște realizatori de forme noi de viață ar putea să ajungă stăpâni pe sufletul nostru național. Ridicând viața sufletească, ei ar avea sprijinul general necesar ca să pună ordine într-o țară anarhică, ca să facă să păraie sub disciplina legală un popor

DEM. I. DOBRESCU

ilegalitar feroce; ca să pună la muncă un popor în care paraziții sunt cei mai numeroși și trăiesc mai bine decât cei muncitori. Ei trebuie să ducă pe cei leneși la muncă, pe cei hoți la pușcărie și pe cei anarhici la legalitate.

Să dea muncă pentru toți, pentru ca să-i facă consumatori pe toți și cu reînvierea vieții economice, să facă să circule din nou o viață economică intensă și generală. Nu trebuie să mai dea iertare datoriiilor, ci să nască

întreprinderi pentru ca să putem plăti noi singuri datoriile, nu ajutoare pentru toți, ci muncă pentru toți, pentru ca să putem să ne ajutăm noi singuri.

Intensificând circulația bunurilor în toate straturile sociale, să facem să nască consumația și cu consumația mare să ajungem la producția mare. Reluarea activității publice trebuie să inspire atâta încredere nouă poporului nostru descurajat, încât să-l facem să scoată și să arunce cu curaj în întreprinderi banul său ascuns de teama tuturor aventurierilor și tuturor nepricepuților noștri.

(Ieri deviza era: să vorbim. Azi deviza este: să muncim, articol în ziarul *Semnalul* din 3 aprilie 1938; Dem. I. Dobrescu a fost primar general al Capitalei între anii 1929-1934)

„Vuia 1 bis”, la Montesson, după ce „Vuia 1” suferise mici distrugeri

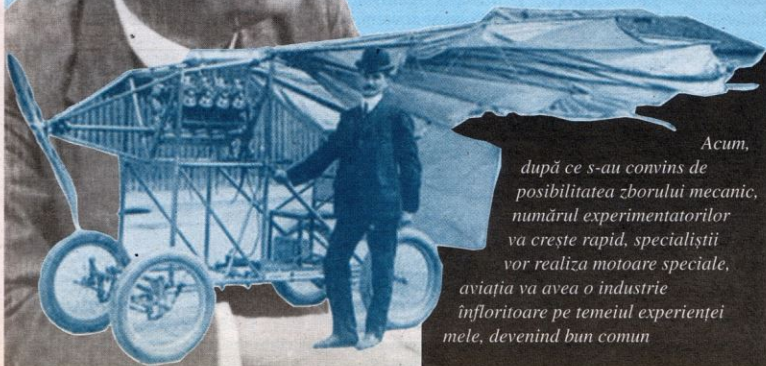
Traian Vuia

ZBORUL DIN 18 MARTIE 1906

Dr. VALERIU AVRAM

La începutul secolului XX erau puțini cei care credeau în viitorul avionului.

Printre inventatorii de geniu care s-au angajat într-o curajoasă competiție de cucerire a spațiului aerian cu aparate mai grele decât aerul, un rol deosebit l-a avut românul Traian Vuia. Prin zborul de la 18 martie 1906, de la Montesson (Franța), el a validat în fața întregii lumi ideea că un aparat mai greu decât aerul se poate desprinde de sol prin propriile mijloace.

Acum,
după ce s-au convins de
posibilitatea zborului mecanic,
numărul experimentatorilor
va crește rapid, specialiștii
vor realiza motoare speciale,
aviația va avea o industrie
înfloritoare pe temeiul experienței
mele, devenind bun comun

Traian Vuia s-a născut la 17/30 august 1872 în localitatea Surducul Mic (azi Traian Vuia), județul Timiș. De mic „a învățat” să strice tot felul de mașinării, cu predilecție ceasuri, pe care tot el le repara. Într-o zi, învățătorul Anton Mahler din Făget a început să construiască un zmeu pentru fiul său. Dascălul a rămas surprins că elevul urmărea cu atenție construcția acestuia, interesându-se cum fusese realizată echilibrarea aparatului de zbor, spre a nu-și pierde stabilitatea în aer.

Între anii 1884-1892, Traian Vuia s-a aflat la Lugoj, unde a urmat studiile liceale. În această perioadă a construit mai multe modele de aparate de zbor (machete) de tipul zmeurilor. Într-o cuvântare ținută la Academia Română în anul 1954, Petru Groza afirma: „...auzeam vorbindu-se în familie că există un licean la Lugoj [...], care vrea să zboare și care mereu construia modele de avioane”. Nu avem însă date sau detalii cu privire la forma acestor machete sau a dispozitivului de propulsare, dacă au existat.

După ce a trecut examenul de bacalaureat în anul 1892, Traian Vuia a plecat la Budapesta, se pare cu ajutorul material acordat de Coriolan

Brediceanu. A urmat studii juridice și unele cursuri serale de mecanică la Politehnică. La 6 mai 1901 și-a luat doctoratul în drept. A solicitat ca diploma eliberată să-i fie completată în limba latină. S-a întors ca stagiar la Lugoj, unde a practicat avocatura.

În perioada petrecută la Lugoj, a realizat macheta unui aparat de zbor, denumită în unele lucrări „automobil cu aripi”. Matei I. Oroveanu, istoric al aviației, descrie această construcție ca fiind o tricicletă pe care era montat un șasiu metalic vertical, la a cărui parte superioară se aflau o aripă, o cârmă de direcție și o elice.

Macheta a reprezentat o etapă în procesul de elaborare a proiectului „aeroplanului-automobil”, prin atașarea unei aripi portante la un mijloc de locomotivă obișnuit.

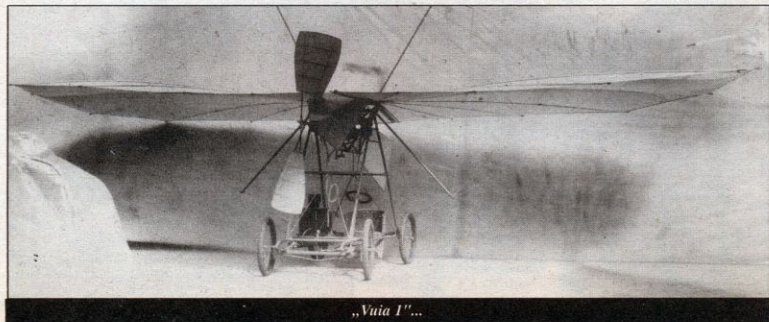
La începutul secolului XX Parisul era centrul mondial în care numeroși cercetători din domeniul aeronauticii experimentau diferite aparate de zbor. Mulți dintre aceștia, veniți din toată lumea, sperau în sprijinul material al autorităților franceze. Traian Vuia s-a bazat numai pe forțele sale, fiind ajutat cu bani de Masa Poganilor. Într-un document al vremii se afirma

că „...se face o colecție de bani printre oamenii cu dare de mână, ca să-l ajute să plece la Paris”.

În perioada de început a șederii sale în Franța (iulie 1902-martie 1903), Traian Vuia a sperat într-o recunoaștere oficială a valorii proiectului său și de ce nu, poate, într-un sprijin material venit din partea forurilor științifice locale. În favoarea acestei ipoteze pledează și faptul că tânărul cercetător român a elaborat și un memoriu intitulat „Proiect de aeroplan-automobil” pe care l-a prezentat Academiei de Științe din Franța, în februarie 1903.

Memoriul lui Traian Vuia a fost pus la dosar. O astfel de atitudine a Comisiei de aeronautică condusă de Bouquet de la Grye era previzibilă, fiind impusă într-un fel de faptul că Santos-Dumont un brazilian de origine franceză făcuse înconjurul turnului Eiffel cu un balon dirijabil. Opinia publică și cei mai mulți dintre cercetători socoteau că mașina de zburat a viitorului nu va putea fi niciodată mai grea decât aerul.

Din momentul respingerii memoriului, relațiile lui Traian Vuia cu oficialitățile aéro-

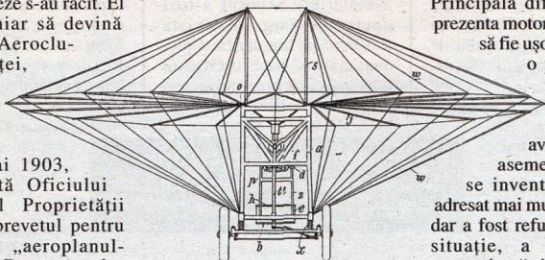
„Voia I”...

nautice franceze s-au răcit. El a refuzat chiar să devină membru al Aeroclubului Franței, deși primise o invitație oficială în acest sens.

La 15 mai 1903, Vuia solicită Oficiului Național al Proprietății Industriale brevetul pentru invenția sa „aeroplanul-automobil”. Documentul a fost eliberat la 17 august și a fost publicat la 16 octombrie 1903 într-un anuar oficial (Brevet nr. 332.106). Actul era însoțit de trei desene ce redau, în ordine: o vedere laterală a aparatului, o vedere din față și o vedere cu pânza avionului scoasă. Analizând conținutul textului din brevet și cele trei desene, credem că acest proiect este unul de tranziție între cel imaginat la Lugoș și cel al aparatului de zbor „Vuia nr. 1”. Acesta păstrează încă forma de triciclu a căruciorului purtător, prevăzut cu ghidon și pedale. Apar însă în plus șasiul cu motor și elicea tractivă.

Memoriul și brevetul din mai 1903, documente aflate în arhivele franceze, sunt și astăzi o mărturie incontestabilă a faptului că românul Traian Vuia propunea lumii aeronautice o soluție fundamentată științific, absolut originală și perfect realizabilă, care avea să ducă în final la rezolvarea integrală a problemei zborului mecanic. Subliniem că totul se petrecea înaintea zborului fraților Wright (decembrie 1903).

În accepțiunea francezului Clement Ader, Vuia proiectase un avion. Ideea de bază care îl condusese la conceperea și denumirea aparatului său de zbor „aeroplan-automobil” a

... și un desen din faza de proiect

fost îmbinarea într-un ansamblu logic a două mari realizări tehnice anterioare. Pe de o parte, automobilul, care ajunsese la un nivel funcțional suficient de evoluat pentru a asigura rezolvarea optimă a celor două faze obligatorii ale oricărui zbor: rulajul pentru decolare și reluarea contactului cu solul la aterizare. Pe de altă parte, aripa portantă, așa cum a fost realizată de cercetătorii anteriori, Otto Lilienthal sau frații Wright, care își demonstrase prin zeci și zeci de zboruri planate aptitudinea de zbor.

Subliniem faptul că în această logică, Vuia și-a conceput și realizat avionul, ca un aparat de zbor cu motor, fără a mai trece prin faza de

Traian Vuia i-a pus automobilului o aripă portantă și a creat avionul

planor. Construcția „aeroplanului-automobil” a început în toamna anului 1903, după alți cercetători la începutul lui 1904, „la Courbevoie, la domnul Hockenjos, constructor mecanic, care a contribuit cu generozitate la această muncă...”, se arată într-un document al vremii.

Principala dificultate o reprezenta motorul, care trebuia să fie ușor și să dezvolte o putere care să permită desprinderea de sol și zborul avionului. Dar un asemenea motor nu se inventase. Vuia s-a adresat mai multor fabricanți, dar a fost refuzat. În această situație, a hotărât să-l construiască singur, adaptând la nevoile aparatului său de zbor un motor vechi de automobil tip „Serpellet”, cu 4 cilindri. Combustibilul folosit era anhidrida carbonică: puterea motorului a ajuns la 25 CP, cu o durată de funcționare de numai 3-5 minute.

A avut lungi discuții cu profesorul universitar Victor Tatin, care nu credea că dotarea aparatului de zbor cu o singură elice îi va da posibilitatea să se desprindă de sol. În final, Tatin a acceptat comanda și i-a construit elicea solicitată.

Construcția avionului „Vuia nr. 1” a necesitat fonduri importante, de care inventatorul nostru nu dispunea. O parte însemnată a banilor a provenit din țară.

Aparatul „Vuia nr. 1” a fost gata pentru probe în toamna anului 1905. Nu s-au putut efectua decât în primăvara anului 1906, din cauza unor situații obiective: condiții meteorologice defavorabile, lipsa unui teren propice și îmbolnăvirea inventatorului.

Istoricul francez Charles Dollfuss, referindu-se la construcția avionului „Vuia nr. 1”, nota: „...În timp ce majoritatea aviatorilor din acea epocă căutau extrema ușurare în detrimentul robusteții, Vuia a înțeles că era

necesar să se facă încercări repetate, decolări, aterizări cu șocuri și a făcut o treabă de inginer... Aparatul stătea, primul dintre toate construite până atunci, pe roți pneumatice, orientabile împreună cu direcția, ceea ce asigură direcția la sol și din aer..."

Revista franceză *L'Aérophile*, din februarie 1906, scria:

"...Aparatul lui Vuia are cel puțin avantajul de a suprima diferite artificii la care s-a recurs până acum, pentru lansarea aeroplanelor: tracțiune cu ajutorul unui automobil sau a unei bărci automobil, lansarea pe șine sau pe planuri înclinate, zvârlirea în spațiu prin mijlocirea unor catapulte; de o rupere de nas sigură pentru experimentator și pentru mașină etc. Ridicarea în aer, grație sistemului imaginat de Vuia, ar putea avea loc oriunde și prin mijloace proprii ale mașinii."

Extraordinarul eveniment s-a petrecut în ziua de 18 martie 1906, la Montesson, în apropiere de Paris, în prezența unor personalități în domeniu ale vremii ca Paul Tissandier, Tiefenbacher, a mecanicilor Hockenjos și Lallemand, a lui

Watelet etc. Zborul a fost descris pe larg în revista *L'Aérophile* din aprilie 1906. Textul are la bază o scrisoare adresată celebrei publicații chiar de Traian Vuia: „Zi

Un motor special pentru avion nu se inventase încă, de aceea Vuia nu a putut zbura decât 12 m

frumoasă de primăvară, cu cer senin și albastru. Puțin vânt de nord-est, la stânga pilotului. Aparatul a fost împins din hangar, la șoseaua ce duce de la Montesson la Sena. Recipientul a fost aprins pe la orele 3 (p.m.) și după 5 minute pilotul și-a ocupat locul, ținând cu mâna stângă volanul de direcție și cu cea dreaptă vana gazului CO₂ în motor; aparatul s-a pus, fără zgomot, în mișcare, accelerând viteza de înaintare. Pilotul lasă cu mâna dreaptă vana și ia maneta de expansiune a gazului în motor. Mașina continuă accelerarea și, după un parcurs de circa 50 m, pierde contactul cu pământul, fără ca pilotul să-și dea seama de momentul decolării. Supletea mașinii cu vapor s-a arătat în toată eleganța ei. În acest răstimp, maneta de

expansiune lunecă pe sectorul ei și ajunge la un punct mort. Motorul se oprește brusc. Elicea este calată și vântul lateral suflă mașina la dreapta contra unui arbore, ocazionând stricăciuni la aripa din dreapta și la elice. Mașina cade, reia contactul cu solul. Aparatul se ridicase la circa 1 m înălțime și a parcurs 12 m în aer."

Toate calculele inventatorului român se dovediseră corecte. Toate îndoielile erau înlăturate, iar scepticii aveau să amuțească.

Prietenul lui Traian Vuia, prof. dr. Constantin Nedelcu, a părăsit Parisul în august 1906, întorcându-se în țară. Înainte de plecare, Vuia i-a spus: „Povestește prietenilor de acasă tot ce ai văzut aici. Am dovedit că se poate zbura și cum se poate zbura. Durata este în funcție de forța motorului. Problema este dezlegată. Rămâne acum să se realizeze un motor cât mai ușor, cu randament cât mai mare... Acum, după ce s-au convins de posibilitatea zborului mecanic, numărul experimentatorilor va crește rapid, specialiștii vor realiza

„Vuia 2” la Bagatelle, pe terenul de zbor

Avionul lui Vuia răsturnat de o pală de vânt

motoare speciale, aviația va avea o industrie înfloritoare pe temeiul experienței mele, devenind bun comun. Ai putut vedea! Nu am ascuns, am experimentat în văzul tuturor. Vor continua alții, tot mai mulți. Așa se realizează progresul."

Traian Vuia a repetat experiențele în vara anului 1906, pe terenul militar de la Issy-les-Moulineaux, apoi lângă Bois de Boulogne. Revista *L'Aérophile* a prezentat în mod obiectiv toate aceste experimente, relevând în mod deosebit zborul din 19 august, care s-a desfășurat pe o distanță de 25 m, la o înălțime de 2 m.

Soluția lui Traian Vuia a schimbat complet cursul evoluției aeronauticii mondiale, fiind adoptată de ceilalți pionieri ai aviației aflați în Franța. Primul și cel mai norocos a fost Santos-Dumont, care, sub influența reușitei lui Vuia, a abandonat metodele de tractare a aeroplanului său cu mijloace auxiliare (balon, catapultă și chiar forța unui asin) și a recurs la lansarea acestuia pe propriile roți, câștigând în ziua de 23 octombrie 1906 premiul de 3.000 franci francezi.

Când a venit în Franța, Wilbur Wright a ținut să-l cunoască personal pe Vuia, iar acesta i-a prezentat americanului modul de funcționare a aparatelor tip „Vuia”. Dând dovadă de o mare corectitudine, Vuia a apreciat creația tehnică aeronautică a fraților Wright. „Sunt de admirat într-adevăr niște oameni care aveau mulțumirea de a fi făcut ceva pentru aviațiune, dar care nu dispuneau de mijloace materiale... Le datorăm un omagiu, cu atât mai mult cu cât, timp de cinci ani, s-au lăsat fără murmur copiat de către constructorii europeni, care au mers cu îndrăzneala până a sfida pe aceia pe care, fără scrupule, îi copiaseră...”

Enciclopedia *The American Heritage History of Flight*

Wilbur Wright, americanul care se desprinsese primul de la sol, dar cu ajutorul unei catapulte, l-a vizitat pe Vuia la Paris

califică „aeroplanul-auto-mobil” conceput și construit de Traian Vuia drept „un aeroplan profetic”.

Din 7 octombrie 1906 până la 30 martie 1907, Traian Vuia

a efectuat experimente cu „Vuia nr. 1 bis”, varianta modificată a lui „Vuia nr. 1”, iar în ziua de 27 martie 1907, pe câmpul de la Bagatelle, i-a adăugat un stabilizator-profundor, dispus în prelungirea bordului de fugă al aripii.

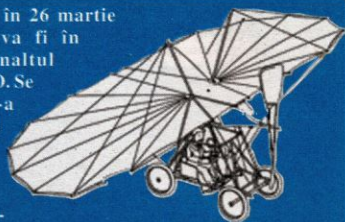
Exact trei luni mai târziu, inventatorul și-a brevetat în Belgia avionul „Vuia nr. 2”, pentru care a obținut un brevet de invenție (Brevet nr. 200.682), aparat căruia i-a adus multe corecturi, fiind mai performant și dotat cu un motor tip Antoinette cu 8 cilindri în „V”. Cu acest avion a realizat zboruri în zilele de 21 iunie, 15 și 17 iulie 1907. Ultimul dintre ele a măsurat 70 m lungime.

În anul 1908, Traian Vuia a proiectat și construit și avionul „Vuia nr. 3” pe care l-am prezentat noi pentru prima dată într-un studiu publicat în revista americană *Aero. W.W.I.*, nr. 156 (mai, 1997).

Prin zborul din 18 martie 1906 prin întreaga sa operă științifică și tehnică, Traian Vuia, stins din viață la București, la 3 septembrie 1950, a scos aeronautica dintr-un mare impas, indicând o cale de urmat pe care știința și istoria au validat-o. ■

Din 18 și până în 26 martie 2006, Montesson va fi în sărbătoare sub înaltul patronaj al UNESCO. Se va celebra cea de-a 100-a aniversare de la zborul istoric al românului Traian Vuia.

Comitetul de organizare, din care fac și

eu parte de câteva luni, sub conducerea domnului Jean-François Bel, primar al localității Montesson și vice-presedinte al Consiliului General al Departamentului Yvelines, se pregătește să îl onoreze cum se cuvine pe unul dintre iluștrii români care au cinstit culorile României, atât prin personalitatea sa excepțională, cât și prin spiritul inventiv și curajul de aviator.

Pe lângă prezența aeroplanului-automobil, pus la dispoziția primăriei din Montesson de către președintele Muzeului Aerului și Spațiului Cosmic de la Le Bourget, domnul Gerard Feldzer, numeroșii spectatori vor putea vedea o expoziție care va reconstitui începuturile lui Traian Vuia, alături de

chipurile altor pionieri ai aviației (Aurel Vlaicu, Henri Coandă, printul George Valentin Bibescu), pentru a termina cu Misiunea Aeronautică a Orientului și Compania Franco-Română de Navigație Aeriană, una dintre companiile care au contribuit la nașterea ulterioară a lui Air France.

Cu această ocazie se va tipări un timbru datat și va fi pus în circulație un plic-amintire. Pentru cei care doresc și alte detalii, le stă la dispoziție adresa: www.montesson.fr.

ROMÂNUL TRAIAN VUIA

JEAN-YVES CONRAD (Paris)

Traian Vuia a fost nu numai un mare inventator, dar și un patriot dedicat țării sale. Probabil, întâmplări din copilărie l-au marcat. Ca urmare a legii școlare maghiare din 1879, el nu a mai putut urma cursurile școlii în limba română. În 1881 a început să frecventeze cursurile școlii germane din Făget. Asemenea momente umilitoare au declanșat în

sufletul lui hotărârea de a milita pentru cauza națională.

În perioada studiilor făcute la Budapesta, a desfășurat o intensă activitate în cadrul Societății „Petru Maior”, organizată de studenții români. A ținut conferințe pe teme dintre cele mai variate, din domeniul tehnicii, al literaturii sau filosofiei. Orator talentat, stărnea entuziasmul auditoriului prin spirit, dar și

printr-o forță de convingere deosebită. Își puncta cu glume discursul, ținut într-o tonalitate agreabilă, făcând limpezi subiectele cele mai aride.

În cursul primului război mondial, ca cetățean austro-ungar, Vuia a fost internat într-un lagăr de concentrare. Acolo a făcut propagandă printre reprezentanții minorităților din imperiu să se ridice la luptă pentru a-și cuceri

libertatea. La 30 aprilie 1918 a devenit președinte al Comitetului Național al Românilor din Transilvania.

La 29 noiembrie 1923, cu sprijinul lui Georges Besançon, secretar general al Aero-Clubului Franței, și al lui Charles Dollfuss, fondatorul Muzeului Aerului, a căpătat cetățenia franceză. În anii ce au urmat, Vuia a făcut numeroase vizite în România. În 1931 a fost decorat de regele Carol II cu Ordinul „Ferdinand I”, în grad de comandor, pentru „contribuția la realizarea unității naționale”.

În timpul celui de al doilea război mondial, a militat contra regimului generalului Antonescu și a fascismului. În 1942 a stabilit legături cu mișcarea românească de rezistență din Franța, constituită în Frontul național român. A contribuit la salvarea vieților unor copii români internați la Buchenwald. S-a ocupat personal de unitatea militară română de la Neuilly-sur-Seine. La 22 august 1944, în cadrul insurjecției declanșate la Paris, împreună cu combatanții români, a ocupat sediul Legației române, îndepărțând elementele fidele lui Antonescu. După eliberarea Parisului, s-a creat primul comi-

tet legal al Frontului național român, al cărui prim președinte a fost ales Traian Vuia.

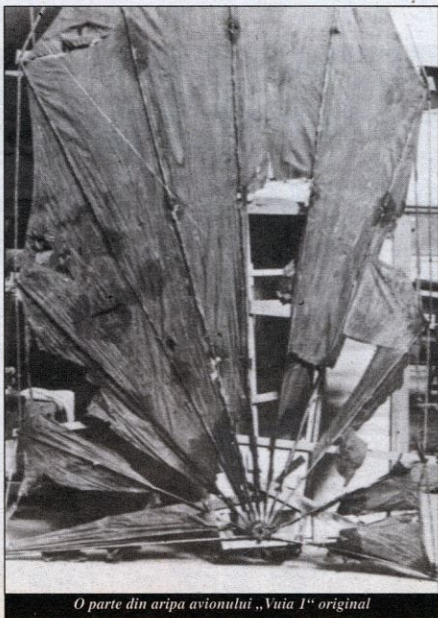
După război, Traian Vuia a revenit în România, unde avea să fie ales membru de onoare al Academiei Române.

Pe lângă primul zbor cu un aparat mai greu decât aerul care a decolat prin mijloacele aflate la bord, de numele lui Traian Vuia se leagă și alte realizări. În timpul primului război mondial, el a început un studiu sistematic asupra elicopterelor, concretizat la 15 iulie 1919 într-un *Studiu experimental despre planurile înclinate în rotație*, publicat în revista *L'Atmosphère*. În 1918 Vuia a

înregistrat un brevet francez, iar în 1920 un brevet american privind *Perfecționarea mijloacelor de propulsie, de tractare și de sustentație*. Tot în 1920 a experimentat primul prototip de elicopter, „Vuia I”, pe aerodromul din Port-Juvisy. Aparatul a atins o înălțime de 10 m, cu o rotație a palelor de 37 tururi/minut. Un an mai târziu, a realizat prototipul „Vuia 2”. Marcel Yvonneau a reușit un zbor cu acesta, la 31 octombrie 1925, în prezența ziariștilor. A zburat 80 m, la o altitudine de 8 m. Rămăs fără sprijin financiar, Vuia a fost obligat să abandoneze experimentele.

Cu ajutorul prietenului său Marcel Yvonneau, Vuia a depus, între 1928 și 1931, mai multe brevete în domeniul termodinamicii. Declanșarea celui de al doilea război mondial l-a împiedicat să-și ducă la capăt cercetările privind instalarea unei turbine de 1.200 cai-putere pe un avion de vânătoare Bréguet.

Vreau să mulțumesc prietenului meu, istoric Dumitru Preda, ministru consilier la delegația permanentă a României pe lângă UNESCO, care, împreună cu Excelența Sa, Andrei Magheru, a făcut posibil ca manifestarea de la

O parte din aripa avionului „Vuia I” original

Montesson să fie plasată sub înaltul patronaj al acestui organism internațional.

Vreau să reamintesc și numele lui Alexandru Daniełopol, care va împlini 90 ani la 17 mai 2006, pe care îl consider un părinte spiritual și care a fost un luptător neobosit pentru recunoașterea priorității lui Traian Vuia.

Cititorii revistei *Magazin istoric* trebuie să știe că prezența lui Traian Vuia în Franța este marcată în mai multe locuri:

- în imobilul în care a locuit după sosirea la Paris și unde locuia și atunci când a realizat zborul istoric: rue Lamarck, nr. 154, Paris, arondismentul 18;

- la Academia de Științe, în cadrul Institutului Franței, unde a depus memoriul privind aeroplanul-automobil;

- la Institutul Național al Proprietății Industriale, rue de Saint-Petersbourg, nr. 26 bis, Paris, arondismentul 8, unde sunt păstrate brevetele sale franceze;

- la Arhivele Naționale ale Franței, unde se păstrează dosarul pentru obținerea cetățeniei franceze;

- la Muzeul Aerului și al Spațiului Cosmic, de la Le Bourget, unde este expus originalul aeroplanului Vuia 1, restaurat în 1956, pentru cea de a 50-a aniversare a zborului istoric;

- la Garches (Hauts-de-Seine), rue de Toulon, nr. 7, Villa Regina, unde Vuia a locuit din 1910 până în 1946;

- la Issy-les-Moulineaux, în fața clădirii Chronopost, lângă terenul de aviație, unde s-a pus o placă, și la Muzeul orașului Issy-les-Moulineaux, unde se păstrează mărturiile ale realizărilor sale;

- și, bineînțeles, la Montesson, unde s-a inaugurat o piață Traian-Vuia, la 18 martie 2000, unde s-a pus o placă pe zidul primăriei în 1979, prin grija lui Alexandru Daniełopol, primărie în al cărei hol se află și un bust, cadou al Societății Filatelice Române, din 18 martie 2000. ■

La despărțire

Academicianul **GHEORGHE PLATON** (născut la 26 februarie 1926) a plecat dintre noi la 24 ianuarie anul acesta. Doctor în istorie, profesor la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, unde din 1967 a devenit titular al cursului de istorie modernă a românilor, membru corespondent (13 noiembrie 1990) și titular (31 mai 1993) al Academiei Române, profesorul Gh. Platon a pregătit numeroase promoții de studenți. Laborioasa sa activitate în domeniul cercetării s-a materializat în peste 270 de titluri (monografii, manuale, studii și culegeri de documente), la care se adaugă alte peste 250 de recenzii și articole, câteva dintre ele publicate în paginile revistei noastre.

Membru al Consiliului Național al Istoriilor din România, al Societății de Științe Istorice, al Comisiei de Istorie a Relațiilor Internaționale de la Milano și președinte al Comisiei mixte de istorie

româno-polonă a Academiei Române, Gheorghe Platon a fost distins cu numeroase premii și titluri universitare: Premiul „N. Bălcescu” al Academiei Române (1975), „Profesor evidențiat” (1984) și „Profesor emerit” (1996), Doctor honoris causa al universităților din Angers (1998) și Craiova (1999).

O viață dedicată istoriei românilor.

Doliul a coborât și asupra științelor auxiliare ale istoriei. Și așa în suferință prin puținătatea specialiștilor, ele au înregistrat o nouă pierdere. **MARIA DOGARU** (născută în 1934), membră fondatoare a Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie, cadru didactic devotat al Facultății de Arhivistică, ne-a părăsit în primele zile ale acestui an. Viața ei a fost un exemplu de pasiune și dăruire.

Dumnezeu să-i odihnească în pace!

Istorie trăită

Nehotărât, ezit în fața mesei rotunde pe care dintre cele cinci-șase scaune-fotoliu capitonate să mă așez. Dau să aleg unul, la întâmplare, dar interlocutorul meu, cu un zâmbet deloc încurcat, precizează: „Oricare altul, dar acesta-i al meu. Când discut, stau aici. Când vin televiziunile, stau dincolo“. Și îmi

arată, în dreapta sa, un alt scaun-fotoliu, încadrat de două aparate ciudate, bătrâne, urcate pe trepiede înalte. Unul dintre ele este un fel de aparat de fotografiat, vechi, mare cât un acordeon cu burduful desfăcut. Celălalt nu îmi dau seama ce este și, mai apoi, în mersul discuției, urmărind derularea reportofonului, am uitat să-l mai cercetez cu privirea. Nici nu mă mai interesa, de altfel...

Pur și simplu m-a luat firul convorbirii și m-a dus departe, tot mai departe de mine și de clipele prezente, într-un timp și o lume în care foarte puțini oameni obișnuiți au acces. Este lumea de taină a negociatorilor diplomatici, politici sau economici, urzeala de ițe din spatele celor despre care presa informează în tonul sec al comunicatelor oficiale. Este lumea aparent mută a celor care, prin înșeși profesiunile lor, se oferă privirilor publice doar în imagini convenționale, încorsetate în interdicții de tot felul.

Și totuși... Când astfel de personalități acceptă să te primească, dincolo de spațiul convențional, în intimitatea gândurilor și istoriilor lor, constată pentru a nu știu câta oară că plinul vieții unei persoane publice începe abia după ce ai trecut bariera. Câți o mai știu, când judecă chipuri de pe ecrane sau știri din pagini de gazete...

Domnul Bogdan Baltazar, care m-a primit la această masă rotundă a confesiunilor, păstrându-și autoritar scaunul preferat, este una dintre aceste personalități ale vieții publice de astăzi despre care nu poți spune că știi ceva anume. Poate doar că a condus una dintre cele mai puternice Bănci postdecembriste, funcție care l-a făcut mult mai cunoscut marelui public decât toate celelalte de până atunci. Fascinația mănuiților de bani este oriunde și oricând atotputernică.

Încerc, cu minuscula mașinărie de înregistrat între noi, să-l însoțesc dincolo de barieră.

„ÎNTOTDEAUNA AM AVUT MÂNDRIA CĂ VIN DIN ROMÂNIA...”

BOGDAN BALTAZAR

– De unde veniți, domnule Bogdan Baltazar?

– Dintr-o familie care și-a pus amprenta în foarte mare măsură asupra mea și a evoluției mele. Dacă ar fi

să cuantific ceea ce de fapt nu se poate exprima în cifre, aș putea spune că mai bine de 80% din formația mea o datorez părinților.

Provin dintr-o familie de oameni cu carte, nu numai prin profesiunile pe care le practicau, ci și prin faptul că trăiau o intensă viață intelectuală. Se oglindea aceasta în cărțile pe

care le citeau, în discuțiile și polemicele purtate. Eram singurul lor copil și am crescut de la patru-cinci ani în niște discuții pe care nu le înțelegeam încă, extrem de sofisticate, pe texte literare, pe texte filosofice.

Tata era avocat și mama conferențiar universitar de literatură franceză și română. Dar nu asta era important. Nu erau intelectuali doar prin patalamale, prin meserie, ci amândoi ardeau de idei și trăiau din idei. Din literatură, din poezie, filosofie, sociologie și multe altele.

Am crescut deci într-o atmosferă foarte bună, dar și foarte dură într-un anumit fel. Nu mi se permitea niciodată să spun ceva fără să dovedesc. Întotdeauna eram moderat la cel mai mic elan de a-mi supraestima, de exemplu, mica mea realizare de la școală din ziua respectivă. În permanență am fost premiant întâi. Am fost crescut să fiu așa, într-o continuă competiție cu mine însumi, fără amăgirea trecătoarelor succese. Pe locul întâi la bacalaureat, diplomă roșie la terminarea facultății, șef de promoție la Post-universitarele de relații internaționale, titlul de doctor luat în S.U.A. cu A, distincția cea mai mare, și multe altele. De acolo vin, din atmosfera în care am crescut. Condiția de a fi mereu primul aș putea spune că am primit-o din familie, mai ales de la Tiișoara, mama mea.

Cu mama, în 1948, pe când era încă elev la Școala Franceză

— Ați copilarit și ați crescut într-o București și într-o Românie care erau în război și, apoi, în plină transformare.

— Am copilarit într-o Românie în care, până prin 1948, tata a putut profesa. La fel și mama. O Românie în care o familie din burghezia intelectuală ducea o viață confortabilă.

În 1945 s-a aprobat re-deschiderea școlilor statelor străine în România. La nici șase ani împliniți, mama m-a înscris și am dat examen de admitere la Școala Franceză din București. Aici am făcut școală, am învățat după programa analitică franceză. Visul burgheziei de la noi, implicit și al celor din familia mea, era să faci șapte ani la Școala Franceză, după care se dădeau niște examene și se mergea la cele mai alese licee din Franța. Totul a fost spulberat în 1948. Când a venit reforma învățământului, s-au desființat aceste școli străine și am fost vărsați la învățământul de stat.

— Faceți și școala românească?

— La școala franceză făceam doar o oră pe săptămână în limba română. Venea o profesoară să ne predea câte ceva. Poate veți spune: „Vai, cum așa, patriotismul, România...” Nici nu aveam nevoie. Ce aveam eu acasă, în familie, suplinea orice altă învățătură din celelalte școli de la noi. După ce am trecut la școala

românească, timp de doi ani de zile m-am plictisit sinistru. Nici nu se compara cu programa analitică franceză, cu plăcerea pe care am avut-o la acea școală.

Mama a făcut un lucru deștept. Nu m-a forțat să învăț limba franceză înainte de a merge la școală. La noi în casă, de altfel, deși părinții vorbeau perfect, nu se vorbea franțuzește, decât atunci când voiam să nu știe cineva ce se discuta. Dimpotrivă, la noi în familie s-a vorbit o românească neaoșă. Toată ideea era să vorbim bine, să nu ne prostim. Mama nu m-a silit cu franceza și asta m-a ajutat mult când am intrat la școală, nu eram obosit de limba aceasta. Învățasem să scriu și să citesc de pe la patru-cinci ani.

Tata era social-democrat, de-al lui Titel-Petrescu. Social-democrat burghez. În timpul războiului, a avut un fel de activitate, el îi spunea ilegală. Făceau fel și fel de afișe, hârtii tipărite pe care le răspândeau. Colabora cu un comunist pe care îl simpatiza,

dar îl socotea dogmatic. Avram Bunaciu. Făceau memorii în apărarea celor prigoniți, mai scriau unele texte care se traduceau și se difuzau pe la posturile de radio străine. Lucruri de genul acesta, cu aer ilegalist.

Era un antifascist convins. Era și un înverșunat anti-antonescian. Până nu demult (a murit, în 1991, la 81 de ani), când cineva vorbea de Antonescu, tata se crispa, se rigidiza în scaun. Și suntem români, luați seamă, din familii vechi, neaoșe. Dar tata îl socotea pe Antonescu un criminal care a distrus țara. Era un intelectual de stânga, dar fără nimic comunist.

În 1948, când s-a făcut congresul de înghițire a

partidului lui Titel-Petrescu de către comuniști și a apărut Partidul Muncitoresc Român, tatăl meu a refuzat să intre, deși i se propuseseră niște avantaje, gen subsecretar de stat la Justiție. Era foarte antisovietic, uluit de ceea ce putuseră face comuniștii aduși de la Moscova.

Atunci, în 1948, tatăl meu a scris un memoriu foarte virulent pe care l-a trimis congresului unde se unificau cele două partide. Demonstra de ce nu este de acord cu dictatura proletariatului, cu subordonarea țării rușilor și multe altele. Pe moment nu i s-a întâmpat nimic. După câțva timp a fost ridicat și reținut. A stat închis aproape un an de zile, fără proces, fără

nimic. Când s-a întors, tata încă se ținea bătos, dar era terminat pentru orice fel de colaborare cu comuniștii, dar și pentru avocatură.

Mama a fost dată afară și ea. A urmat pentru noi o perioadă foarte grea. Mama era consultantă la Direcția Centrală de Statistică. Și în perioada studenției mama lucrase la statistică. Se legase de curentul promovat de Dimitrie Gusti, Sabin Manuilă, Anton Golopenția.

Din 1949 și în anii 50 am trecut printr-o perioadă foarte grea din punct de vedere material. Atunci am prins o ură extraordinară pe cei care conduceau țara. Nu numai că fusesem învățat din familie, dar vedeam și judecam și eu

1964. Șef de promoție la cursurile post-universitare de relații internaționale

Născut: 22 septembrie 1939

1962: Absolvent al Politehnicii bucureștene, Facultatea de Tehnologia Construcțiilor de Mașini; asistent la Catedra de Rezistența Materialelor

1962-1964: Cursurile post-universitare de relații internaționale; Universitatea București.

1964-1968: Însărcinat cu probleme al Programului Națiunilor Unite pentru dezvoltare (P.N.U.D./O.N.U.) și ale Consiliului Economic și Social al O.N.U.

1968-1971: Analist financiar și șef de proiecte în cadrul Băncii de Preinvestiții a O.N.U.; doctor în economie, City University of New York

1971-1978: Secretar I diplomatic în Ministerul Afacerilor Externe (M.A.E.); coordonator al Colectivului pentru Agenții Economice ale O.N.U.; participant la negocierile de aderare și apoi curente cu Acordul General pentru Tarife și Comerț (G.A.T.T.), Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) și Banca Mondială

1978-1981: Director al Direcției Africa din M.A.E.

1981-1990: Inginer la „Danubiana” și apoi în Centrala Industrială de Prelucrare a Cauciucului

1990: Director general al Direcției America de Nord și de Sud și al sintezei economice în M.A.E.

1990-1991: Secretar de Stat, șef al Departamentului pentru Informații Publice, purtătorul de cuvânt al guvernului

1991-1996: Consilier superior bancar în centrala Banca Europeană Pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.E.R.D.) din Londra

1997-1998: Vicepreședinte al Consiliului de Administrație al Fondului Proprietății Statului (F.P.S.)

1998-2004: Președinte al B.R.D., devenită prin privatizare, în 1998, B.R.D. Groupe Société Générale

În prezent: Senior Partner și președinte al Consultanței Financiare „Baltazar, Bloom & Pârvolescu”

cu ochii și mintea mea de adolescent această mare nedreptate care se făcuse, eliminarea elitelor. Păstrând toate proporțiile, consideram că familia noastră reprezenta o elită. Eu însumi mă socoteam că fac parte din elită.

Repet, a urmat o situație foarte grea. Și astăzi, când am o situație materială foarte confortabilă, încă resimt cele trăite și întâmpinate în mine atunci. Și astăzi chibzuiesc foarte mult când este să-mi iau un costum de haine, de exemplu. Nu de 5.000 de dolari, ceea ce este o tâmpenie, cum își cumpără Nicu Ghiară și, eventual, Adrian Mutu, că nu se pricepe. Dar chiar și pentru un costum de câteva sute de dolari îmi trebuie foarte multe argumente care să mă convingă să-l cumpăr.

Am rămas foarte marcat de sărăcia în care am trăit atunci. O sărăcie foarte decentă, cu multe cărți în casă, o sărăcie în care, ca să ne fie bine, se bea un ceai, se făceau niște torturi de biscuiți, foarte modeste. Fiind atât de apropiat de părinții mei, atât de intim legat de ei pe planul disputelor de idei, participam la toate frământările și umilințele lor. Știam precis câți bani avem în casă, ce se poate și ce nu se poate.

Pentru că era de stânga, la rebeleliunea legionară din ianuarie 1941 tatăl meu a fost ținut într-un subsol de niște „colegi” legionari. Urmău să

1965, tânăr diplomat, împreună cu tatăl

vină alții care să-i facă felul. Nu s-a mai întâmpat, însă s-a ales cu o pneumonie gravă care avea să evolueze în T.B.C. După ce a fost reținut în acel an 1949, boala de plămâni a recidivat. Mai țin minte și acum listele de medicamente pe care le ținea mama, ce trebuia să ducă la sanatoriul unde era internat tata. Pentru ca să îmi pot cumpăra și eu o haină de „velură”, cum se spunea în popor, dintr-un fel de catifea reiată, mama a făcut un calcul amănunțit și rezulta că în șase luni, cu mari sacrificii, puteam să mi-o cumpăr.

Am trăit toate greutățile familiei. Acestea m-au marcat rău. Nu sunt un om care să mă bucur ușor, sunt calculat. Dar în același timp m-au făcut să fiu un om care cunosc prețul lucrurilor, dar și valoarea lor. Unii cunosc doar prețul, dar nu știu valoarea.

Tot timpul murea în mine supărarea, furia pe sistemul care se consolida tot mai mult. Am făcut liceul la „Sf. Sava”, „Bălcescu” cum se numea atunci. Aveam un analfabet, director adjunct al liceului, cu care eram veșnic în conflict. La sfârșitul liceului nu au vrut

să-mi dea diplomă de merit fiindcă îi chinuisem cu tot felul de manifestări. Întrerupeam profesorii la ore când mi se părea că spun lucruri neadevărate: „Stați puțin, că nu-i așa!” Era în mine un necaz formidabil pentru ce se întâmplase familiei mele și

pentru ce se întâmpla țării.

Eram la curent cu ce se petrecea în țară. Mama chiar îi spunea câteodată tatei: „Lasă-l Aurel în pace, că îl scoți din minți. Țsta se face partizan, se duce-n munți.” Am refuzat să intru în Uniunea Tineretului Muncitor (U.T.M.) în liceu. Au vrut să nu-mi dea diploma de merit spunând că am fost total insubordonat, cu o atitudine politică greșită. Au vrut să-mi dea patru la purtare. Notele erau până la cinci. Dacă aveai note de patru la purtare în ultimul an, nu-ți mai dădeau diplomă de bacalaureat, ci doar adeverință de absolvire. Nu puteai să intri la facultate fără diplomă. Și atunci au spus: „Nu-i dăm patru la purtare, dar nu-i dăm diplomă de merit.” Dar au trebuit să mi-o dea, din moment ce mi-au dat cinci la purtare.

– Și v-ați înscris la facultate...

– În familia mea, din partea tatălui, cinci generații succesive au absolvit Dreptul. Au fost avocați, notari, zapci, adică șefi de plasă sau prefecți. Și eu ar fi trebuit să urmez această linie.

Eram însă foarte bun la matematică. Am vrut totuși să mă duc la Drept, unde probabil nu m-ar fi primit din cauza dosarului. Dar tata a fost mai prevăzător. „Ce să cauți tu la Drept, mi-a spus, nu vezi că murim de foame? Dreptul nu mai e o profesiune în socialism. A dispărut proprietatea privată, principala sursă de câștig a avocaților.” Tatăl meu devenise juriscult al Sfatului Popular al Capitalei. Eu îi răspundeam: „Murim de foame acum, din cauza ta, dar poate lucrurile se mai repară. N-or să fie ei veșnic la putere.” Tata avea o vorbă, pe care o spunea la nădud: „Asta nu e țara lor!” Și eu îi replicam: „Care e a noastră, tată, nu vezi că nu mai existăm? Nu mai existăm?!” Țara era a celor „de pe ogoare și din uzine”, cum se proclama pe atunci.

Nu m-am dus la Drept și am ales petrolul, mama mea având prin familie rude care lucraseră în petrol, la „Steaua”, „Astra Română”. România încă era o țară a petrolului. Am intrat fără examen. Am continuat să învăț foarte bine, dar, în egală măsură, eram foarte recalcitrant. Am refuzat în continuare să intru în U.T.M., îi insultam, îi luam peste picior. Încercau să mă pună la punct: „Tovarășe Baltazar...” Le-o retezam: „Mie nu-mi spuneți tovarăș. Eu sunt domn. Vorbiți cu tovarășe între voi. Și nu mai semnați convocatoarele acelea de ședințe, că vin americanii...”

– Chiar credeți că vin americanii?

– Speram. Ca niște idioți, ca toată burghezia de la noi, care a crezut că vin americanii. Evreii au fost deștepți. Au plecat.

Eu totuși le spuneam: „Nu mai semnați convocatoarele acelea, că vin americanii și vă arestează după semnături.” Le spuneam că se pot duce la ședințe, deși nici aceasta nu-i bine, dar să rămână hârtii scrise cu numele lor, chiar că era periculos.

În 1958, când eram în anul III, s-a pus problema să fiu îndepărtat din facultate. Exista atunci o campanie de purificare, de ochii rușilor, care chipurile își retrăseseră trupele din România. Doi ani mai înainte, când cu evenimentele din Ungaria, nu făcusem nimic. Tata mi-a spus: „Ferește-te. Și, în orice caz, n-o să sărim noi în apărarea ungarilor.” Era o prudență înțeleaptă. Am avut

și eu fluturași care ne cereau să ne strângem în Piața Universității, la „coada calului”, să protestăm. Nu m-am dus.

În 1958 însă, începuse această campanie de purificare spre a le dovedi sovieticilor că suntem curați, că nu avem elemente periculoase. Eu am fost printre primii discutați, în aprilie 1958. Alții au fost mai apoi, în iunie, sau chiar în toamnă. Am fost preluat, judecat, scuipat în ședință studențească, nu la U.T.M., că nu eram membru. Au mers materialele la Consiliul Național al Studenților, la Centrul Universitar. S-au întors la facultate cu o rezoluție pusă de Ion Iliescu, lider al studenților pe atunci: „Să fie scos din U.T.M. și exmatriculat din facultate.” Rezoluția le-a dat de furcă celor din facultate, căci nu înțelegeau cum să mă scoată din U.T.M., dacă nu eram membru. A mai trecut ceva

timp, câteva săptămâni, în care am crezut că o lăsaseră mai moale, și atunci și mai înverșunat i-am atacat. Trebuia să o pătesc în cele din urmă. Am fost exmatriculat și trimis la reeducare, în producție.

– La șaibă, cum se zice.

– În cazul meu la sondă. Am lucrat sonder, apoi sonder șef, la Țicleni. La sonde de mare adâncime. Am luat lucrurile în serios și am muncit din plin.

(Va urma)

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

Cu cei doi copii, Arina și Vlad

Amintiri din Basarabia

„Domnul Pelivan e un bărbat bine făcut, în floarea vârstei, fiu de răzeși, răsărit din pământul binecuvântat al Basarabiei, față liniștită, duioșie în glas, zâmbet dulce în privire. Vorbește cu glas lin, într-o românească literară”.

Astfel îl descria un martor ocular pe cel care cuvântase în numele Partidului Național Moldovenesc (era unul dintre fondatorii formațiunii) la istorica sedință din 21 noiembrie 1917 de constituire a Sfatului Țării de la Chișinău, care avea să proclame unirea Basarabiei cu România câteva luni mai târziu, la 27 martie 1918.

Ioan Pelivan (1876-1954; Magazin istoric, nr. 3/1971, 12/1993) era un luptător pentru drepturile naționale și culturale ale românilor basarabeni, atât de oropsiți sub stăpânirea țaristă instaurată în 1812, pentru emanciparea lor, pentru unire cu România.

Născut în ținuturile Orheiului a făcut studii la Seminarul Teologic (Duhovnicesc) din Chișinău. Școala avea 10 clase (4 de gimnaziu și 6 seminarul propriu-zis), cu menirea de a pregăti, în primul rând, viitori preoți. Nu a urmat cariera teologică. A studiat dreptul. A fost, în România Mare, deputat și senator, ministru de Justiție (1919), membru marcant al Partidului Național-Țărănesc.

Arhivele Naționale ale României păstrează un bogat fond documentar Ioan Pelivan. Aici se află și câteva pagini de însemnări privind anii de studii la Seminarul Teologic din Chișinău, evocatoare mai ales a atmosferei de intensă rusificare promovată de guvernarea țaristă în Basarabia de la sfârșitul secolului XIX.

Tinerii erau sistematic îndepărtați de la cunoașterea limbii, culturii și istoriei românilor. Erau ponegrite și asuprite valorile naționale, se instauraseră umilinta și teama de a-ți declara originea și apartenența la marea familie a fraților de peste Prut.

În pofida acestor aspre măsuri și Ioan Pelivan le redă emoționant în notațiile sale, în sufețele și cugetele tinerilor seminaști se vedeau mai puternice chemările ancestrale ale neamului, așa cum răzbăteau ele

din cântecele, dansurile, poveștile sau tradițiile străbune.

Textul lui Ioan Pelivan inedit din câte cunoaștem reprezintă notații în vederea unui studiu mai amplu, cu multe adnotări, adăugiri, corecturi sau eliminări. I-am transcris însemnările păstrând unele particularități stilistice. Autorul folosește peste tot, așa cum se obișnuia în epocă, noțiunile de „moldovan” și „moldovenesc” pentru a-i desemna pe locuitorii de dincolo de Prut. Cuvintele sau pasajele neclare din original, unele repetiții ș.a. eliminate de noi din text, precum și intervențiile noastre explicative le-am marcat prin paranteze drepte. Titlul și subtitlurile ne aparțin.

În mai 1950 Ioan Pelivan a fost ridicat de Securitate de la domiciliul din București, str. I.L. Caragiale nr. 7, și închis în temnița de la Sighet, unde a și sfârșit la 24 ianuarie 1954. Mulți ani mai târziu, în aprilie 1976, rămășițele sale au fost reînhumate în cimitirul mănăstirii Cernica, în parcela unde își dorm somnul cel veșnic și alți frunzași ai Sfatului Țării: Pantelimon Halippa, Elefterie Sinicliu, Dumitru Bogos, Vlad Bogos, Daniel Ciugureanu ș.a.

Ioan LĂCUSTĂ

BASARABIA CEA DIFERITĂ DE RUSIA

IOAN PELIVAN

Epoca în care mi-a fost dat să fac Seminarul Teologic (1892-1898) era dintre cele mai reacționare în Rusia.

Domnia țarului Alexandru III (1881-1894) a fost, în cea mai mare parte, îndreptată pentru reducerea la minimum a libertăților acordate de țarul Alexandru II Liberător.

Se știe că domnia lui Alexandru II [1855-1881] a fost o epocă de mari reforme în Rusia. Sub acest împărat se eliberase țărânimea din robie (19 februarie 1861) și se împroprietărise. Sub el se făcuse reforma justiției, reforma administrativă, se hărăzise autonomia zemstvelor [administrațiile locale] și municipiilor etc.

Țarul Nicolae II (1894-1917), condus ca și augustul său părinte de faimosul reac-

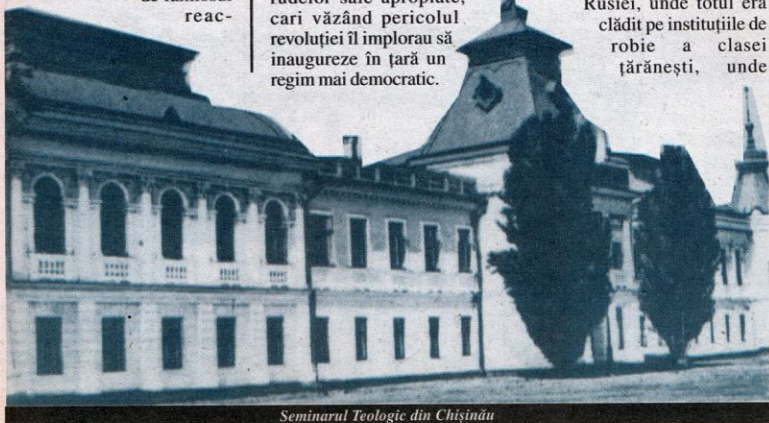
ționar Constantin Petrovici Pobedonostev, oberprocuror al Sf. Sinod, poreclit „geniul rău al Rusiei”, de la început (1894) s-a arătat dușman al libertăților și autonomiilor, spre cari năzuiau popoarele Rusiei, între cari cel dintâi poporul velicorus, și nu s-a sfiit în audiență solemnă să califice ca „niște visuri nebune” dezideratele timide pentru înființarea în Rusia a regimului constituțional (pentru înlocuirea regimului autocrat prin regimul constituțional), dezerat exprimat de delegații zemstvelor și municipiilor, adică de cei mai autorizați reprezentanți ai poporului, ai tuturor claselor obștești.

„Autocrat m-am născut, autocrat voiesc să mor”, așa răspundea Nicolae II rudelor sale apropiate, cari văzând pericolul revoluției îl implorau să inaugureze în țară un regim mai democratic.

Dacă în inima Rusiei Velicorossia (Marea Rusie) domnea reacțiunea cea mai neagră, se poate ușor închipui ce se făcea în provinciile mărginașe ale imperiului și în ținuturile (regiunile) locuite de popoare neruse, ca Polonia, Finlanda, Ucraina, Gruzia, Basarabia.

După epoca de autocărnuire și de „pronomii” (privilegii), ce fusese hotărâte Basarabiei de împăratul Alexandru I „pentru totdeauna” (1818), cu suirea pe tron a țarului Nicolae II începe pentru provincia noastră o perioadă care trebuia să aibă sfârșit moartea națională a elementului nostru moldovenesc.

Toată structura vieții sociale și economice din Basarabia era în contrazicere cu structura vieții din restul Rusiei, unde totul era clădit pe instituțiile de robie a clasei țărănești, unde

Seminarul Teologic din Chișinău

domnea o legislație arhaică cu moravuri antediluviale, așa de bine zugrăvite de scriitorii ruși ca Gogol, Turgheniev, Griboedov etc.

Natural că guvernării și funcționarii trimiși din fundul Rusiei pentru administrarea Basarabiei, deprinși cu calapodurile vieții rusești, nu se puteau împăca cu structura vieții de aici și cu legile și „obiceiurile pământului” din această provincie, unde niciodată nu fusese robie (afară de țigani și vecini), unde existau oarecari libertăți și nu era nimic rusesc, afară de armată și unele oficialități.

În toropeală și amortire

Această împrejurare nu a putut decât să grăbească asimilarea forțată a Basarabiei. Se desființaseră încetul cu încetul toate drepturile și „pronomiile”. Începe izgonirea limbii moldovenești din așezămintele publice, din justiție și administrație, din școli și chiar din biserici,

introducându-se în schimb limba rusă.

Se oprește tipărirea cărților moldovenești. Se închide tipografia eparhială fondată de mitropolitul Gavriil B[ănulescu]-Bodoni [1746-1821; în 1813 țarul l-a numit în fruntea bisericii din Basarabia; el a înființat Seminarul Teologic, cu o tipografie eparhială]. Se închid catedrele de limba moldovenească în Seminarul Teologic, Liceul nr. 1 și aiurea. Se interzice tipărirea paralelă a textului moldovenesc din revista bisericească *Știrile eparhiale* și așa mai departe.

[În acest val de rusificare și de deznaționalizare, arată I. Pelivan, primii care au cedat au fost unii din „tagma boierească”. Ea a fost „clasa care s-a «asimilat» cea dintâi. Ca probă evidentă – notează I. Pelivan – se pot servi două fapte: că în Duma imperială, nici un deputat nu și-a ridicat glasul pentru limba moldovenească în școala noastră primară și că în mișcarea noastră națională și unionistă din 1917-1918 tagma boierească

nu a luat parte nici în cea mai mică măsură”. Clerul, de asemenea, în mare parte începuse să se rusifice.]

La epoca când îmi făceam eu studiile în Seminarul din Chișinău întreaga tagmă proetească, afară de mici excepții [...] se afla într-o stare de toropeală și amortală specific rusească.

În toate școlile spirituale, vorbirea limbii moldovenești de către elevi era oprită cu desăvârșire. Nu numai la lecții, ci și în *antracturile* [recreațiile] dintre lecții, în internate, la gazde particulare, pe uliță, în tren etc. Vinovații erau supuși la pedepse aspre.

Țin minte un caz ce s-a întâmplat personal cu mine, când eram de 12 ani. Eram în clasa a 2-a a școlii spirituale. În timpul *antractului* vorbeam cu un camarad moldovenește. Se întâmplă că ne aude *nadzîratelul* (pedagogul) Popov, care ne apucă pe amândoi de ureche, zicând [text rusesc]. Adică pe românește: „De ce behăiți voi în limba voastră de berbec?”

Sat basarabean la începutul secolului trecut

Stema guberniei Basarabia,
cu însemnele țariste...

Doctrina panslaviștilor ruși [...] asupra celor trei „elefanți”, adică principii, pe care se sprijină întreaga clădire a imperiului țărilor autocratismul, ortodoxismul și naționalismul velicorus se inspira elevilor și elevelor pe nesimțite. Școlarii mai în vârstă, mai ales celor din clasele superioare ale Seminarului, li se tâlmăcea că Rusia are misiunea de la Dumnezeu de a stăpâni lumea întreagă și că această lume trebuie salvată de influența primejdioasă politică, morală și culturală a Franței voltairiane, ateiste și republicane, a Franței putrede și degenerate, a Franței care este patria revoluțiilor și a tuturor ideilor și curentelor imorale și antisociale [...]

Li se mai tâlmăcea elevilor că Rusia este cea mai mare și mai tare țară din lume, că nici o altă țară nu are ceva asemănător cu „țar pușca” și „țar colocol” din Moscova, faimoasele „tun” și „clopot” [de dimensiuni uriașe, 40 t și, respectiv, 200 t, aflate în Complexul Kremlinului] (asta pentru cei mai tineri), și că alte țări, popoare și seminții (ca grecii, bulgarii, sârbii, românii, muntenegrenii, cehii și alții) scăpați de sub jugul turcilor și altora trăiesc numai prin mila, bunătața, ajutorul

... și stradă din Chișinău

și răbdarea singurstăpănitoretari ai Rusiei și ai pravoslavnicului popor rus.

Despre România nu se spunea aproape nimic. Doar numai că era vecină cu gigantul nostru Imperiu rus.

Bibliotecă cenzurate

În manualul de *Geografie generală* pentru școlile secundare, despre România nu se vorbea decât pe un spațiu de 20-30 rânduri. Tot așa și în manualul de *Istorie generală*.

Privitor la istoria românilor, țin minte că profesorul Seminarului Teologic din Chișinău, Elefterie Eliseevici Mihalevici, la lecții ne povestea că despre originea românilor există în știința istorică două teorii. După una, românii ar fi de origine țigănească. Ca probă de verosimilitate a acestei teorii dânsul se referea la lăutarii țigani din Basarabia veniți din România, cari într-adevăr spuneau că sunt români și vorbesc românește.

După altă teorie, mai științifică, românii ar fi urmașii și descendenții tălharilor exilați acum 18 veacuri pentru faptele lor criminale din Roma și Italia în Dacia cucerită de împăratul Traian, după cum Rusia își trimite pe hoții săi și

elementele periculoase stațului în Siberia. Despre limba moldovenească ni se spunea că ea este o limbă cu totul primitivă, limbă moicească, vorbită numai de țărani, proști și inculti, limbă în care nu se putea exprima nici o idee abstractă sau mai înaltă, o limbă veche slavă strică, un fel de jargon amestecat cu cuvinte rusești, turcești etc. Și că limba moldovenească nu are nimic comun cu limba românească.

Tineretul nostru școlar în majoritatea lui era așa de convins de această „axiomă”, încât nu-și putea închipui că poate să existe în limba românească geometria, matematica, fizica, algebra..., adică știință și literatură.

În biblioteca fundamentală a Seminarului Teologic existau cărți vechi moldovenesti, încă de pe timpul când în această școală se predă limba moldovenească. Existau și cărți rusești privitoare la istoria și literatura moldovenească-românească. Însă în această bibliotecă puteau să pătrundă și să profite de ea numai profesorii. Pentru uzul seminaștilor exista o altă bibliotecă, unde puteau intra numai cărțile cenzurate de comisia specială de pe lângă Sf. Sinod. ■

(Va urma)

Unul dintre subiectele tabu în perioada sovietică este cel al deportărilor masive de populație din Basarabia în adâncul Siberiei din anii '40-'41 ai secolului trecut. Problema deportărilor, alături de foametea organizată intenționat și colectivizarea forțată au marcat negativ viața și starea psihosocială a românilor din spațiul nistro-prutean.

Pentru cititorii din România subiectul este puțin cunoscut. El este revelatoriu pentru mecanismele regimului sovietic, care a excelat prin teroare și genocid. Sub acest genocid național au căzut mii de familii de patrioți români și de alte naționalități, oameni nevinovați, care au fost victime ale regimului bolșevic și a căror amintire s-a dorit a fi ștearsă. Astăzi trebuie să construim imaginea istorică reală a evenimentelor din anii regimului sovietic, să repunem accentele cercetării istorice pe destinul uman și național, să readucem în prim plan ceea ce a fost ascuns: destinul bunicilor generației noastre. Este nevoie de un efort comun al istoricilor din România și din Republica Moldova.

REGELE L-A DECORAT, STALIN L-A DEPORTAT

VIORICA OLARU-CEMÂRTAN

Alături de arhivele și sursele istorice tradiționale, încă mai putem beneficia de mărturiile celor care au supraviețuit calvarului sovietic. În Basarabia există astăzi două organizații neguvernamentale, fondate de victimele regimului totalitar, și de ale căror mărturii încă se mai poate profita, promovând publicarea și răspândirea lor.

Am cunoscut astfel tragedia vieții familiei primarului din Ciuciuleni, Grigore Scafaru. Una dintre ficele acestuia, *Valentina Scafaru-Sturza*, în prezent președinta Asociației Foștilor Deportați și Deținuți Politici, mi-a povestit o pagină amară din viața familiei sale.

Născută în 1929, în Ciuciuleni, județul Lăpușna, doamna Valentina Scafaru-Sturza provine dintr-o familie de mari gospodari din Basarabia. Bunicul, Teodor Ploscaru, a fost primar la Ciuciuleni. Tatăl doamnei Valentina, Grigore Scafaru, cunoștea câteva limbi străine și a fost apreciat în comună, lucru dovedit de faptul că și el a fost ales primar în 1931, la vârsta de doar 24 ani, devenind cel mai tânăr primar din Basarabia.

Grigore Scafaru, povestea îndurerată a doamnei Valentina, a fost membru de frunte al Partidului Național Liberal din Basarabia, chiar secretarul organizației P.N.L. pe întreaga

provincie. „În ospetie la noi veneau des prietenii tatălui, mitropolitul Gurie Grosu, ministrul Ion Inuleț, prefectul Vuia. După ce stăteau la noi o zi sau mai puțin, urcau în mașini cu tata și plecau la mănăstirea Hâncu, unde aveau o livadă, o cișmea frumoasă, un iaz.”

Timp de 10 ani cât a fost primar, deci până la ocupația sovietică, Grigore Scafaru a reușit să facă multe lucrări de interes obștesc: a organizat infirmeria de izolare din comună, a construit cinci poduri și trei podețe, un local nou și mai mare pentru școala primară, în timpul lui au fost reparate sediile școlilor din comună, s-a construit o piață a comunei cu 63 gherete, s-a înființat telefon propriu pe rețeaua județeană, s-au reparat drumurile și multe altele.

Acest devotament față de comunitate și oameni a fost răsplătit de regele Carol II, care i-a oferit primarului Grigore Scafaru distincția Crucea de Aur. Iar doamna Valentina Scafaru-Sturza mărturisește că tot de această perioadă îi este legată cea mai frumoasă amintire din viață. În 1936, când regele Carol II, împreună cu prințul Mihai, au venit la Chișinău, „tata l-a întâmpinat la Hâncești cu un colac mare și cu cel mai frumos prosop. Această zi nu o pot uita, îmi aduc aminte de ea ca de un vis frumos.”

După ce au ocupat Basarabia, sovieticii l-au arestat pe Grigore Scafaru și l-au deportat pe viață, cu patru copii mici și doi părinți în vârstă.

O pagină amară din viața doamnei Valentina Scafaru-Sturza sunt zilele de 13-14 iunie 1941, pe care – la fel ca și ziua în care regele României venise la Chișinău – nu le va uita niciodată: „Am lăsat toată gospodăria, casa din localitate, restaurantul, totul, după ce rușii au ocupat Basarabia în 1940, pentru că tata ne pregătise moral că acești ruși nu mai sunt ca aceia de acum 25 de ani, ei sunt comuniști, și am plecat la casa noastră din vîc. Eu, frații, mama și bunicul eram la casa pe care o pregăteam pentru trai, când a venit bunica cu căruța și ne-a luat pe toți în sat, fără a ne spune nimic.

Era ziua de 13 iunie 1941. Deși copil, totuși am înțeles că s-a întâmplat ceva; maturii păstrau o liniște înfiorătoare. Ajungând acasă, nu l-am văzut pe tata, spunându-ni-se că e în casă, arestat și cercetat de soldați. Mama, bunica, eu, sora și frații, toți plângem, neînțelegând ce se întâmplă. Abia la ora 16.00 tata a ieșit din casă, înconjurat de doi soldați. Unul dintre ei ne-a spus: «Vă ducem în altă parte. Luați ce-i pe voi și puțină mâncare!» Mama a luat niște fasole, făină, brânză de oi. A vrut să ia o mașină de cusut, însă nu i-au

permis. La 16.30 toți opt am fost urcați într-o trăsură. Se adunase la casa noastră multă lume din sat, speriată și curioasă, în același timp. Și bunicii mei din partea mamei au venit, aflând tragedia. Pentru ei această zi a însemnat o mare lovitură, căci trei dintre copiii lor au fost deportați: mama mea, cu toată familia, sora mamei – Ciobanu Maria –, cu soțul și cinci copii, și fratele mamei – Pojoga Tudor –, cu soția și doi copii. Am fost duși pe imășul satului, unde mai erau câteva familii: a directorului școlii, două familii de evrei și încă o familie, pe care eu nu o cunoșteam. În total, atunci au fost deportate opt familii din Ciuciuleni.

Noaptea târziu, am fost duși la Strășeni, unde am fost urcați în vagoane de vite. Pe jos erau așternute paie, era foarte aglomerat și aproape că nu puteai respira. Noaptea ne-au dus la Tiraspol. Când am trecut Nistrul, la Tiraspol, toți bărbații au fost coborâți din vagoane. Ni s-a spus că ei vor merge înainte să ne pregătească casele unde suntem așteptați. «Sașa, ai grijă de copii!...», a reușit să strige tata, cu lacrimi în ochi, căci, probabil, înțelegea că minciuna dulce a bolșevicilor ascundea un adevăr dramatic. Acest adevăr a devenit cunoscut soților a doua zi, căci dimineată m-am trezit într-un vuiet infernal de bocete ale femeilor. Am înțeles că l-am văzut pe tata ultima oară... Comuniștii întotdeauna au mințit, de acest lucru m-am convins pe tot parcursul vieții.

Trenul a pornit, iar femeile plângeau și cântau «La Nistru la mărgioară...» – era o imagine care m-a marcat pentru toată viața. Am mers mult timp, vreo două săptămâni. Ne alimentam cu pește sărat și o cană de apă pe zi. La întrebările noastre, unde ne duc, ni se răspundea: «n-aveți grijă!». La fiecare stație de trenuri, erau coborâte câteva familii din vagon. Ne-a venit și nouă rîndul, la Tereniuzeac (Kazahstan). Am locuit într-o cameră comună câteva familii. Lucram la gară. Am trecut prin umilințe de neînchipuit, dar aceasta e o poveste aparte.

Când frontul a ajuns la Stalingrad și a început retragerea trupelor germane, noi ne-am retras cu ei. În 1944 am trecut Nistrul. Mama a căzut în genunchi și a sărutat pământul, zicând: «Acesta e pământul nostru basarabean!» Am ajuns la Bălți și de acolo am mers pe jos până la Ciuciuleni. Am trecut și de al doilea val de calvar – foametea din 1946-1947. Dacă nu au putut să ne distrugă prin foamete, am fost deportați a doua oară în 1949... ■

Articolul ce urmează este o versiune prescurtată de autor a unui text în limba engleză, publicat în broșura Mutual Understanding: 125 Years of Anglo-Romanian Diplomatic Relations (Humanitas, 2005) și prezentat la British Library la 12 octombrie 2005, cu ocazia aniversării a 125 ani de la deschiderea Legației României la Londra, eveniment organizat de Ambasada României la Londra și de British Library.

Imagine de secol XIX înfățișând înalta vizită

PRINȚUL DE WALES LA SINAIA

ADRIAN NICOLESCU

Între 3 și 6 noiembrie 1998, prințul Charles, moștenitorul coroanei britanice, a fost pentru patru zile în România. Evenimentul, titrat și relatat în prima pagină a multor ziare, a fost comentat ca prima vizită a unui prinț de Wales în România. Profundă eroare! Prima vizită efectuată vreodată de un moștenitor al coroanei britanice ayusese loc în urmă cu un secol. Într-adevăr, la 22 septembrie/5 octombrie 1888, la opt ani după deschiderea Legațiilor României la Londra, Berlin și Paris, prințul Edward (viitorul rege Eduard VII) a sosit la București cu trenul, după ce călătorise de la Viena la Giurgiu cu vaporul. Informația se bazează pe câteva surse de încredere, anume: a) memoriile scrise de Robert Scheffer, un alsacian care între 1886-1891 fusese bibliotecarul și secretarul particular al reginei Elisabeta și care a publicat, în 1916, la Paris, o carte de memorii sub titlul *Orient royal* (apărută și în versiune românească); b) memoriile scrise de Elena Văcărescu, la data aceea una dintre doamnele de companie ale reginei Elisabeta, publicate la Paris în 1908; c) scurte anunțuri și relatări de presă apărute în cotidienele *Universul* și *Epoca*. Din păcate, la Biblioteca Academiei, cea mai mare bibliotecă cu depozit legal din țară, nu am putut găsi numerele respective din colecțiile unor publicații din epocă, care vor fi relatat evenimentul, precum *Adevărul*, *Timpul*, *Trompeta Carpaților*, *L'Indépendance roumaine* și *La Roumanie illustrée*. În mod surprinzător, informația nu apare nici în cartea lui Paul Lindberg, un personaj din anturajul regelui Carol, din cercul de intimi ai suveranului, bun cunoscător al treburilor de la Curte. Volumul, cu titlul *König Karl von Rumänien*, a fost publicat la Berlin în 1906. Este de sperat că o cercetare a Arhivelor regale britanice ar putea aduce informații suplimentare.

Potrivit surselor de mai sus, prințul de Wales a fost întâmpinat la Turnu Severin, port aflat atunci în apropierea graniței cu Austro-Ungaria, de primul ministru Petre Carp și de șeful Școlii Superioare de Război, generalul Ștefan Fălcoianu, care l-au însoțit până la Giurgiu. De acolo, au continuat călătoria cu trenul, ajungând în Gara de Nord, în dimineața zilei de 23 septembrie/6 octombrie 1888, în jurul orei 9. Gara era pavată cu flori și arbora drapelul Marii Britanii (*Union Jack*). De la gară, regele Carol și prințul de Wales s-au deplasat la Palat, într-o caleașcă escortată de două escadroane de călăreți din Garda regală. Aici a avut loc o a doua ceremonie de primire, similară celei de la Gara de Nord, urmată de un prânz oficial și de o vizită în grădina Cișmigiu, unde regele și înaltul oaspete au băut apă filtrată de izvor, sfințită în prealabil de Î.P.S. Mitropolitul Ghenadie Petrescu.

În India, la vânătoare de tigri

În a doua zi a vizitei, prințul a făcut un tur al Bucureștilor. Miercuri 26 septembrie/9 octombrie 1888, regele și prințul s-au deplasat cu trenul regal la Sinaia, unde au ajuns la orele 17.23. Pe peronul gării îi așteptau regina Elisabeta și prințul de Wied, fratele mai mare al reginei, precum și oficialitățile locale. Corpul diplomatic era reprezentat de miniștrii plenipotențieri ai Germaniei, Franței, Rusiei și Statelor Unite, precum și de atașatul militar al Austro-Ungariei.

Regina și prințul de Wales au luat loc în prima trăsură regală, urmată în cea de-a doua

Prințul de Wales

de rege și de prințul de Wied; întregul cortegiu s-a îndreptat spre Peleş. De la poarta castelului până la intrarea în incintă și de-a lungul coridorului se aflau aliniați, de o parte și de alta, tinere fete îmbrăcate în rochii vaporoză albe, iar vizavi, domni în haine negre. Prințul de Wales, în uniformă de amiral al Marinei regale, îi oferea, galant și protocolar, brațul reginei.

La orele 19.00 s-a servit cina de gală pentru întreaga

suită, compusă din 28 de persoane oficiale; printre ei, ministrul Marii Britanii în România, Frank Lascelles, generalii Wilson și Keith-Trager, precum și atașatul britanic Brown. Prințul de Wales purta jachetă, iar pe cămașa scrobită, de un alb imaculat, strălucea un rubin în chip de buton. Meniul a fost fin, iar vinurile, excelente. Se pare că în prealabil regele se interesase, prin canalele diplomatice, de gusturile prințului în materie de vinuri: *premiers grands crus* Châteauneuf-Yquem și Chambertain.

Afară, în curtea de onoare, o fanfară militară a cântat pe toată durata banchetului oficial, urmat de o recepție, după care, conform obiceiului britanic, s-a servit ceaiul (*late night tea*).

În timpul recepției, desfășurată într-o atmosferă destinsă, regina i-a prezentat prințului grupul de doamne de companie. Prințul, fire afabilă, a conversat prietenos cu toată lumea, trecând cu ușurință remarcabilă de la o limbă la alta, în funcție de interlocutor.

În tot acest timp, domnul de Coutouly, reporter la ziarul parizian *Le Temps*, care făcuse parte din grupul de ziariști ce îl însoțise pe Edward în India, la invitația maharajahului din Hyderabad, povestea la toată lumea curajul prințului, demonstrat cu ocazia unei vânători de tigri organizate în cinstea acestuia. Ce se întâmplase?

Edward și maharajahul împărțeau același palanchin montat pe spina unui elefant. La un moment dat, un tigris a sărit în spina pachimului. Animalul, speriat, s-a scuturat atât de tare, încât curelele care susțineau palanchinul au cedat și prețioasa încărcătură s-a rostogolit la pământ. Atunci tigrul s-a năpustit asupra prințului de

Regina Elisabeta și prințul de Wied aveau să viziteze și ei Londra

Wales. Din fericire, maha-rajahul nu s-a pierdut cu firea și, scoțându-și fulgerător pumnul de la brâu, a spintecat burta tigrlui. Felina rănită a dispărut în tufișuri, iar vânătoarea a continuat, ca și cum nimic nu se întâmplase.

La orele 22.00, înalții oaspeți s-au retras în dormitoare.

Regia: Elena Văcărescu

Nu se știe sigur cum și-a petrecut prințul de Wales cea de-a doua zi la castelul Peleş, sursele contrazicându-se. Potrivit memoriilor lui Robert Scheffer, Edward a fost întrebant dacă i-ar face plăcere să participe la o vânătoare de urși în pădurile din jurul Sinaiei sau dacă preferă un picnic într-o poiană aflată aproape de castel. Prințul ar fi răspuns că nu se dă în vânt după urși, așa că au luat parte cu toții la un picnic. După altă sursă, Edward a participat totuși la vânătoare, prilej cu care a împușcat un urs, în timp ce regele a împușcat o ursoaică și un lup ieșit în bătaia puștii.

Atât sursa Scheffer, cât și sursa Văcărescu menționează în schimb faptul că regina Carmen Sylva a avut inspirația să organizeze un spectacol dramatic bazat pe o serie de *tableaux vivants*, interpretate de membri ai Casei regale, în care inițialele unor personaje shakespeariene să alcătuiască, într-o ordine anumită, cuvintele *Prince of Wales*. Majoritatea numelor acestor personaje sunt cunoscute: Perdita, Richard III, Imogen, Cleopatra,

Arhiducele moștenitor Rudolf
(și în pagina următoare),
mare amator de vânătoare...

dar și Cordelia, Oberon, Falstaff, Lear și Shylock. Potrivit Elenei Văcărescu, care o ajutase pe Carmen Sylva cu selecția textelor și cu întreaga punere în scenă, micul spectacol dramatic a avut un succes monstru, cu atât mai mult cu cât prințul a ghicit cu ușurință numele personajelor. În versiunea Scheffer, prințul a moțait în timpul spectacolului.

La sfârșitul șederii sale la castelul Peleş, cuplul regal l-a condus pe Edward până la gara din Sinaia, unde acesta a luat trenul care mergea la Gheorghieni, în Transilvania. Acolo îl aștepta arhiducele Rudolf,

nefericitul Kronprinz al Austro-Ungariei, eroul din 1889 al dramei de la Mayerling (*Magazin istoric*, nr. 7/1970, 10/1992), care îl invitase la o vânătoare de urși.

A.S.R. prințul de Wales și Maiestățile Lor, regele Carol și regina Elisabeta, nu erau la prima lor întâlnire. Cea dintâi avusese loc în 1867, când proaspăt alesul domnitor al Principatelor Unite și Elisabeta de Wied au făcut o călătorie incognito la Londra. Atunci nu au putut-o vedea pe regina Victoria, care se afla la castelul Balmoral, reședința ei de vară atât de îndrăgită, și nici pe primul ministru, lordul Derby, plecat din țară. Au fost însă foarte bine primiți de prințul de Wales și de soția sa daneză, prințesa Alexandra (fiica lui Christian IX, regele Danemarcei), de prințesa Louise (cea de-a patra fiică a reginei Victoria), precum și de ducele și ducesa de Edinburgh (fratele și, respectiv, cumnata lui Edward).

Tânăra pereche regală a vizitat și celebra cetate universitară Oxford, avându-l drept ghid pe marele filolog de origine germană Max Müller, primul profesor de filologie de la Oxford. Cu aceeași ocazie, Carol și Elisabeta s-au dus la Chislehurst (la sud-est de

Greenwich), unde au depus o coroană la mormântul lui Napoleon III, o rudă a domnitorului pe linie femeiească, căruia Carol îi datora, mai mult decât oricui, tronul (*Magazin istoric*, nr. 9-11/1998, 1/1999). Bunica maternă a lui Carol, Stéphanie de Beauharnais (fiica adoptivă a

...fusesse primit și el cu tot fastul în timpul vizitei sale la familia regală română. Retrageri cu torțe în fața Palatului Regal din București, în cinstea sa...

lui Napoleon I), se căsătorește cu Karl Ludwig Friedrich von Baden, principe elector (apoi mare duce) de Baden. Fiica lor Joséphine și Karl-Anton von Hohenzollern Sigmaringen erau părinții regelui Carol.

Cea de-a doua întâlnire dintre cuplul regal român și moștenitorul coroanei Marii Britanii avusese loc cu un an mai înainte, în 1887, la Berlin, cu ocazia celei de-a 90-a aniversări a împăratului Wilhelm I; atunci, la dineul de gală, regina Elisabeta a României stătuse la masă între împăratul Germaniei și prințul de Wales.

Căsătoria de la Sigmaringen

În lunile septembrie-octombrie 1891, regina Elisabeta a efectuat o vizită incognito în Anglia și Scoția, în compania generalului Greceanu (mareșalul Palatului), a Elenei Văcărescu, a lui Robert Schaffer și a altor membri ai Casei regale. La Londra, pentru a nu atrage atenție, întreaga suită s-a cazat la un hotel modest, regina fiind trecută în registrul de oaspeți sub numele de contesă de Vrancea (*Magazin istoric*, nr. 5/2005). Următoarea etapă a călătoriei a fost Llandudno, în Țara Galilor (Wales), unde au stat cu toții un timp și de unde au făcut excursii la Anglesey, Bangor și în Irlanda.

Un alt popas a fost la Aberdeen, urmat de cel de la Ballater. La gară din Ballater, grupul a fost întâmpinat de prințul de Wales, îmbrăcat în costum tradițional de Highlander, de

prințesa regală Victoria (primul copil al reginei Victoria), care era totodată regina-mamă a Prusiei și ex-împărăteasa Germaniei, de Albert, duce de Clarence (fiul cel mare al lui Edward), de prințul și prințesa Henry de Battenberg (în timpul primului război mondial, familia își va angliciza numele în anagrama Mountbatten) și de ducesa-văduvă Hélène de Albany, soția lui Leopold (cel de-al treilea frate al lui Edward), născută prințesă de Waldeck-Pyrmont.

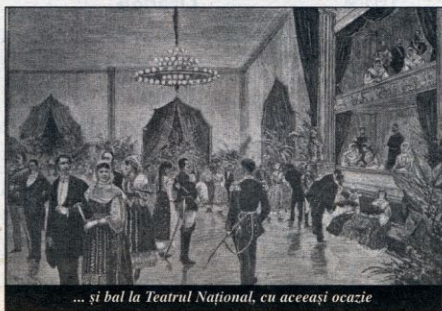
La începutul lunii octombrie, întregul grup a ajuns la castelul Balmoral, unde au fost primiți de regina Victoria și de prințesa de Wales. În timpul sejurului de două zile

la castel, reginei Elisabeta i-a fost prezentată una dintre cele trei fiice ale prințului și prințesei de Wales (probabil fiica cea mai mare, Louise). Vizita la Balmoral a fost un succes. Carmen Sylva a fost atât de îndrăgită de regina Victoria, încât în dimineața plecării de la castel, deși era foarte devreme, gazda a apărut pe neașteptate, sprijinindu-se în nelpsitul ei baston de mahon, și a îmbrățișat-o din nou pe Elisabeta. Potrivit unui martor ocular, Victoria avea ochii înlăcrimați.

Pe drumul de înapoiere, Elisabeta și suita ei au făcut un scurt popas la Edinburgh, în drum spre Ballater, înainte de a ajunge la Londra. În timpul călătoriei de întoarcere în țară, se pare că regina și-ar fi exprimat intenția ca prințul moștenitor Ferdinand să ia în căsătorie pe una dintre cele două fiice majore ale ducelui și ducesei de Edinburgh. Calculul era pur politic: Maria Alexandrovna, soția lui Albert, duce de Edinburgh, era fiica lui Alexandru II, țarul tuturor Rusiilor, și, în această calitate, era Mare Ducesă a Rusiei. Or, prin poziția ei geografică, România se învecina cu trei imperii: Rusia, Austro-Ungaria și Turcia. Ipotetic vorbind, țara se afla în pericol de a împărți soarta

Poloniei care, în 1772, 1793 și 1795, a fost desființată ca stat, fiind împărțită între Rusia, Prusia și Austria. Deja în 1812 Rusia anexase Basarabia; cât despre Austria, aceasta ocupase Bucovina încă din 1775.

La sfârșitul secolului XIX încă se mai credea că

... și bal la Teatrul Național, cu aceeași ocazie

alianțele matrimoniale regale reprezentau o garanție de pace. Din fericire, ideea reginei-poete a fost împărtășită de Anglia care, dintotdeauna, se dovedise interesată în menținerea unui echilibru politic-militar în lume (așa-numita *balance-of-power politics*) și, la data aceea, în special în Balcani, „butoiul de pulbere” al Europei. Așa se face că în 1892, prințul moștenitor Ferdinand și prințesa Marie (fiica cea mare a ducelui și ducesei de Edinburgh), în vinele căreia curgea sânge imperial rusesc și britanic, s-au logodit în Germania, la foarte scurt timp după ce se întâlniseră la Friedrichshafen, München și Potsdam. Întâlnirea celor doi fusese pusă la cale de regina Olga a Württembergului, ea însăși Mare Ducesă a Rusiei, de Kaiserul Wilhelm II și de fiica acestuia, prințesa imperială Charlotte. Căsătoria celor

doi (Nando și Missy) a avut loc la Sigmaringen, în 1893.

Sezonul de vizite la Peleş în 1888 începuse cu vizita împărătesei Elisabeta (Sissy) a Austro-Ungariei, urmată la scurte intervale de cele ale reginei Nathalie a Serbiei (din suita căreia făcea parte Draga Mașina, viitoarea soție a regelui Alexandru I Obrenović, asasinați împreună în iunie 1903), arhiducelui Karl-Ludwig de Habsburg (fratele lui Franz Joseph) și a soției sale, Maria Tereza a Portugaliei, prințului de Wied (fratele mai mare al reginei Elisabeta și tatăl viitorului domnitor al Albaniei, prințul Wilhelm von Wied). Către sfârșitul toamnei aceluiași an, Peleşul găzduise pe contele Bernhard von Bülow, care, 12 ani mai târziu, va deveni cel de-al patrulea cancelar al Germaniei. Seria vizitelor regale și imperiale la castelul Peleş, reședința de vară a Casei de Hohenzollern-Sigmaringen,

va culmina, la 30 septembrie 1896, cu vizita împăratului Franz Joseph.

Meritele regelui Carol au fost elogiate sintetic în scrisoarea de felicitare a împăratului Wilhelm II, trimisă cu ocazia celei de-a 25-a aniversări a domniei suveranului român, când România se afla la zenitul existenței sale ca stat suveran. Din păcate, cu excepția momentului 1918, anul Marii Uniri, România nu se va mai bucura niciodată de reputația internațională din timpul domniei lui Carol I.

Sejurul prințului de Wales în România i-a lăsat o amintire frumoasă. Într-o scrisoare către regina Victoria, expediată din Austria, prințul scrie: „M-am simțit absolut ca acasă.”

Probabil că această impresie bună a fost una dintre cauzele pentru care Maria a acceptat să vină în România, o țară pe care englezul de rând trebuia să o caute cu lupa pe harta Europei. ■

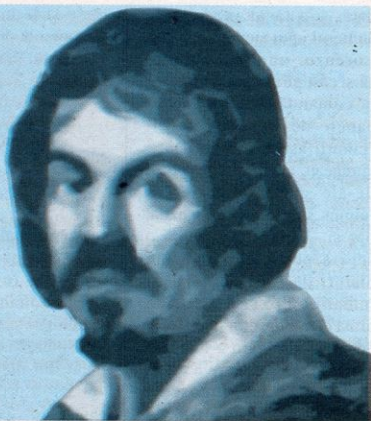
RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

La începutul anului 2005, galeria londoneză National Gallery (Magazin istoric, nr. 8/2005) a găzduit o expoziție care a reprezentat, încă de la început, un serios motiv de atracție pentru vizitatori. Lucrările expuse aparțineau unuia dintre cei mai interesați pictori ai Renașterii, atât prin inovațiile introduse, cât și prin existența extrem de tumultuoasă, împărțită constant între pictură, alcool și bătaii: Michelangelo Amerighi, zis Caravaggio.

O viață făcută parcă pentru un excelent film de aventuri, dar, în același timp, și o dramă a unui suflet neînțeles.

CARAVAGGIO O VIAȚĂ TUMULTUOASĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

Cel care avea să transforme numele cetății de baștină, Caravaggio, din regiunea Lombardiei, în adevărat renume a văzut lumina zilei la 28 septembrie 1573, într-o familie de meșteșugari modeste. Alături de un tată zidar, avea să deprindă la Milano și primele taine ale zugrăvitului, ale culorilor și proporțiilor. Destul de repede, descoperind fascinația penei, a părăsit meseria părintească și s-a îndreptat spre pictură. De prin 1584 datează și primele documente care-i atestă prezența ca ucenic, angajat pentru patru ani la un elev al marelui Tiziano (1488 sau 1490-1576), pictorul Simone Peterzano.

Spirit neîmblânzit

Caracterul violent l-a împins să nu facă prea mulți purici în Milano. Unul dintre cei mai cunoscuți biografi ai pictorilor din perioada Renașterii italiene, Giovanni Pietro Bellori (1615-1696), într-o notă pe marginea unei alte opere din aceeași categorie aparținând oarecum mentorului său, Giovanni Baglione *Viețile pictorilor* (1642), considera că plecarea precipitată din oraș s-ar fi datorat, în primul rând, unui conflict cu tovarășii săi, în urma căruia unul dintre confracții pictorului și-ar fi pierdut viața, mai probabil chiar din cauza lui Caravaggio.

Oricum, alte orizonturi îi păreau tânărului, de acum, mult mai îmbietoare. Cel mai puternic îl atrăgea Roma, unde se afla vestita cetate a papilor, în plină reconstrucție și fast. În jurul anului 1590, Caravaggio punea pentru prima dată piciorul pe pământ roman. Orașul îl întâmpina ca un uriaș șantier, cu brațele deschise pentru oricine putea să pună cel puțin o cărămidă la viitorul său. Era epoca în care aveau să fie primiți aici și Rubens, iar mai târziu, Nicolas Poussin, Claude Lorrain și Vélaquez, alte nume grele ale picturii și artei mondiale.

Începuturile romane au fost deosebit de grele pentru Caravaggio. Se pare că, prima

dată, și-a făcut veacul prin atelierul unui sicilian, *messer* Lorenzo, unde se chinuia să-și câștige existența pictând, la comandă, câte două-trei capete de trecători pe zi. Bănuții astfel obținuți nu-i ajungeau, adesea, nici pentru de-ale gurii. Mizeria l-a împins să-și schimbe gazda, dar și... subiectele. După o scurtă perioadă petrecută alături de Antiveduto Grammatica (1571-1626), un artist ce i-a devenit mai târziu adept, Caravaggio a fost luat sub aripa protectoare a unuiu dintre cele mai cunoscute personaje ale epocii: cavalerul Giuseppe d' Arpino, apropiatul papilor, ale cărui opere împodobeau, în egală măsură, cupolele bisericilor și reședințele laice.

Din nou, neîmblânzitul Michelangelo nu a putut fi multumit de situație: d' Arpino îi încredințase plicticoasa întreprindere de a-i completa, cu ornamente de flori și fructe, propriile compoziții. Pentru tânărul de nici 20 de ani, nu se putea o mai mare tortură. Așa că hotărârea de a-l părăsi și pe cavaler i-a venit repede și tot la fel de iute a și fost pusă în practică. Pentru a reuși, pentru a-și face cu adevărat un nume în lumea artei italiene trebuia să-și încerce, de unul singur, puterile. Și

să se ia la întrecere cu contemporanii, pentru a le dovedi că este cel mai bun.

Însă, ironia sorții, tot de la atelierul cavalerului d' Arpino a plecat și următorul său pas în carieră. Căci, acolo avea să-l întâlnească pe cardinalul del Monte, cel care, în fond, i-a schimbat cariera.

Apropiat al celebrei familii de Medicis, cardinalul era cunoscut în epocă pentru impresionanta colecție de antichități și tablouri, pe care le expunea în splendidul său palat din piața Navone. Din 1595, l-a primit aici pe Caravaggio, asigurându-i nu numai un acoperiș deasupra capului, dar și o rentă destul de bunicică, care să-i garanteze traiul. Pictorul l-a recompensat în... natură: pânze purtându-i semnătura, din ce în ce mai cunoscută în Roma, aveau să-i orneze pereții castelului. Subiectele laice s-au împletit cu cele religioase, începând să-i creioneze, astfel, destinul artistic. Note aparte se degajau din picturile sale. Încă de la

început, au impresionat maniera de realizare a pânzelor și în special tehnica culorilor. Foarte multe tonuri de negru, pentru a da relief corpurilor, obținute din poziționarea modelelor nu în plin soare, cum făceau ceilalți confrăți ai săi, ci într-o cămaruță destul de întunecată, cu o sursă de lumină ce cădea de sus, atât cât să contureze umbre puternice. Noutatea avea să facă senzație, mai ales în rândul tinerilor, care începeau să-i calce adesea atelierul și să-i copieze mișcările.

Iar, pe de altă parte, foarte deosebită a fost și maniera de tratare efectivă a temelor religioase. Grație lui Caravaggio, vizibile amprente laice aveau să pătrundă și în acest domeniu. Emblematică a rămas, în acest sens, reprezentarea Sfântului Matei, pentru biserica Sfântul Ludovic al Francezilor din Roma, șezând picior peste picior, cu tâlpile, departe de a fi tocmai curate, expuse exact spre privitor, reprezentare care a stârnit imediat un uriaș cor de

dezaprobare în rândul clericilor, pictorul scăpând doar datorită intervenției protectorului său. Chiar și alegerea modelelor de inspirație i-a șocat pe contemporani. Pentru un tablou având ca subiect moartea fecioarei

Judith decapitându-l pe Holofern

Maria, Caravaggio a ajuns să se inspire din chipul unei prostituate găsită înecată pe străzile Cetății eterne. Iar exemplele pot merge mai departe: pentru pictarea uneia dintre multele sale pânze având-o ca subiect pe Maria Magdalena s-a inspirat din chipul unei simple bucătărese, iar pentru a reda figurile apostolilor, cel mai adesea, își alegea cerșetorii cei mai interesați pe care îi întâlnea în peregrinările sale. Uneori, a mers chiar mai departe: astfel, pentru a reda un cât mai real portret al unui Bacchus bolnav, pictorul s-a pictat pe sine însuși: un ins cu ochi întunecați, cu ten măsliniu, negru de suferință, cu un aspect general aspru, de-a dreptul necioplit.

Atentul sprijin al cardinalului del Monte, ca și fascinația pe care o răspândeau operele sale aveau să-i aducă repede succesul atât de dorit. Pânzele îi vor ajunge în reședințele multor prelați sau figuri importante ale mondenului roman. Printre ei: cardinalii Scipione Borghese și Maffeo Barberini, viitorul Papă Urban VIII (1568-1644); monseniorul

Marele Magistru Wifnacourt

Tiberio Cesari, trezorerul Papei, cel care i-a încredințat comanda reprezentării scenei convertirii Sfântului Pavel și pe cea a crucificării Sfântului Petru (astăzi păstrate la Roma, în biserica Santa Maria del Popolo); marchizii Vincenzo Giustiniani și Asdrubale Mattei.

Prezicătoarea

De la pictor renumit : la asasin

Succesul nu i-a schimbat însă deloc firea neîmblânzită și violentă. Documentele vremii atestă numeroase plângeri împotriva acțiunilor sale agresive petrecute în acea perioadă romană (1600-1605) oameni înjurați, bătuți sau răniți cu arma sau cu pumnii...

Pasiunea pentru jocurile de noroc și băutura l-a costat scump pe Caravaggio. Într-o oarecare măsură,

chiar succesul și gloria obținută cu atâta sudoare la Roma. Căci, dacă este să preluăm versiunea susținută, încă din 1910, de un alt cunoscut biograf al pictorului, L. Venturi, din pricina unui conflict iscat la un popular joc al epocii, cu rachete, Caravaggio l-a provocat la duel pe un prieten al său, Ranuccio Tomassoni da

Terni, pe care l-a omorât, el însuși fiind grav rănit la cap. Fapta a atras rapid după sine și oprobiul public. Era luna mai a anului 1606 și pentru pictor începea o nouă perioadă de răătăcie.

Părăsind în grabă Roma,

unde era urmărit pentru crimă, prin grija ducelui Marzio Colonna, a găsit adăpost într-unul dintre castelele deținute de acesta, la Zagarolo, după unele surse, sau la Pagliano, după altele. Destul de repede, fugarul Caravaggio a ajuns la Napoli, unde, grație renumelui pe care îl avea deja, a găsit ușor de lucru, încredințându-i-se diverse comenzi: pictarea capelei importantei familiei locale Franco, situată în biserica San Domenico Maggiore, sau desăvârșirea picturilor din sacristia Bisericii San Martino.

Un alt vis l-a împins să părăsească primitorul Napoli și să ia din nou calea pribegiei. De astă dată, cu țintă precisă. Mândrul Caravaggio dorea de mult timp să intre în rândurile nobilimii pe care o servea atâta timp cu penelul. Și, mult mai important, poate, titlul avea să-i aducă și mult râvnita iertare din partea Papei, scutirea de învinuirea de crimă și, în consecință, reînțoarcerea în mult iubita Romă.

Dorința pare a se îndeplini în Malta, la primirea vestitei Cruci a insulei, care se dădea ca răsplătă oamenilor de seamă pentru meritele și virtuțile lor. Din nou, soarta îi era prielnică: în Malta, domnea aceeași atmosferă de șantier, de reconstrucție, atât de favorabilă lui în Cetatea eternă. Scopul numeroaselor lucrări era tocmai înfrumusețarea reședinței Marelui Magistru, Wignacourt, în funcție de doar cinci ani (1601). Portretele pe care i le-a făcut Caravaggio i-au plăcut într-o asemenea măsură

Sfântul Matei

oficialului maltez, încât pictorul a primit recompensa mult visată. Mai mult chiar, Wignacourt l-a răsplătit regește, cu bijuterii, bani, acordându-i chiar prietenia. Era vara anului 1608 și totul părea că mergea, din nou, pe calea succesului... Pictorul a încercat să recâștige încrederea Romei. Și astfel, pentru a îndulci opinia Sfântului Părinte, a pictat un David, unde s-a reprezentat pe sine însuși sub trăsăturile lui Goliath decapitat, mărturie menită a convinge Sfântul Scaun că-și recunoaște greșeala și se căiește de fapta comisă. Mult așteptat, răspunsul a întârziat să apară.

Caracterul irascibil al pictorului i-a mai jucat o festă. După o ceartă violentă cu unul dintre cavalerii de rang înalt din entouragele Marelui Magistru, Caravaggio a fost aruncat în temniță. Se sfârșea, după doar două luni, un alt episod de glorie și, din nou, în aceeași atmosferă sumbră a disperării. Spirit liber, a căutat să găsească soluții de eliberare imediată. Și cum nu se în-

trezărea nici o posibilitate legală de a părăsi închisoarea, s-a hotărât să evadeze, sărind noaptea zidurile temniței și luând calea pribegiei.

Primul popas în noua fugă l-a făcut la Siracusa, unde și-a pus semnătura pe câteva picturi menite a înfrumuseța biserica Santa Lucia, de la malul mării. De aici, a plecat spre Messina, unde a primit câteva comenzi de la călugării din Ordinul capucinilor. Străbătând Sicilia, din Messina a plecat la Palermo, pentru a

reveni, mai apoi, la Napoli, unde avea de gând să rămână până ar fi primit vestea iertării din partea Sfântului Scaun. Dar acesta avea să fie și unul dintre ultimele sale popasuri. Arzătoarea vară a anului 1610 i-a adus moartea, survenită în urma unor răni pricinuite de un atac în fața unui cunoscut han napolitan. Chinuit de dureri, dar cu iertarea papală în buzunar, Caravaggio a reușit să închirieze o micuță ambarcațiune care să-l aducă în mult iubita Romă. Ajuns la țarm, o eroare avea să-i aducă sfârșitul... Confundat de străjeri cu un alt cavaler pe care-l așteptau pentru a-l pune în lanțuri, a fost arestat și dus la închisoare. Chiar dacă lucrurile s-au lămurit destul de iute, pentru Michelangelo Caravaggio a fost prea târziu. Reîntorcându-se pe plajă, pentru a-și recupera lucrurile de la vâslașii care-l aduseseră, a descoperit, cu stupefacție, că aceștia dispăruseră fără urmă. Rănilor, starea de deznădejde care l-a cuprins și, într-un final, frigurile i-au pecetluit sfârșitul, la numai 37 de ani. ■

ALBUM ISTORIC

La împlinirea a 100 ani de la primul zbor cu mijloacele de la bord efectuat de românul Traian Vuia, prezentăm câteva fotografii legate de reușita sa.

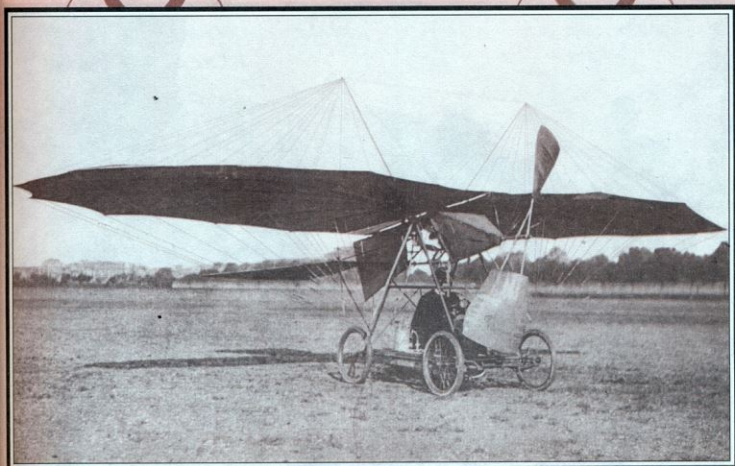

„Vuia 1“, detaliu

*Traian Vuia (dreapta)
și Santos Dumont*

Aparatul „Vuia 2“ la Bagatelle, pregătindu-se de decolare

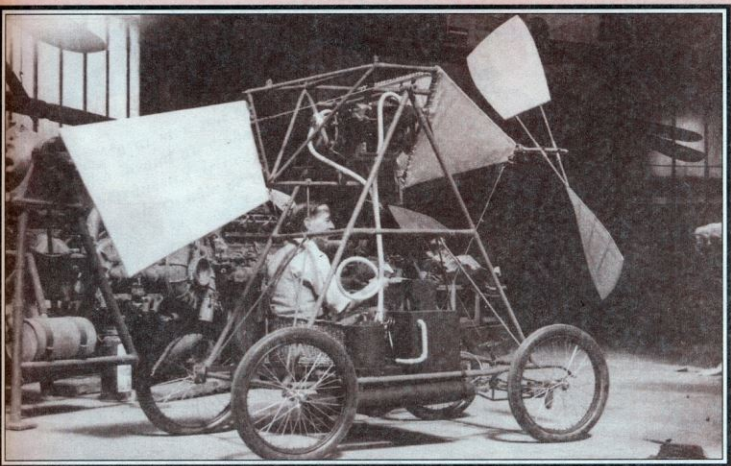

*Testarea aparatului „Voia 1” la începutul lunii martie 1906;
Voia, cu spatele, susține cu brațele planul*

„Voia 1” în zborul de la Montesson

„Voia 1“ restaurat la Muzeul Aerului și Spațiului, Le Bourget, Franța

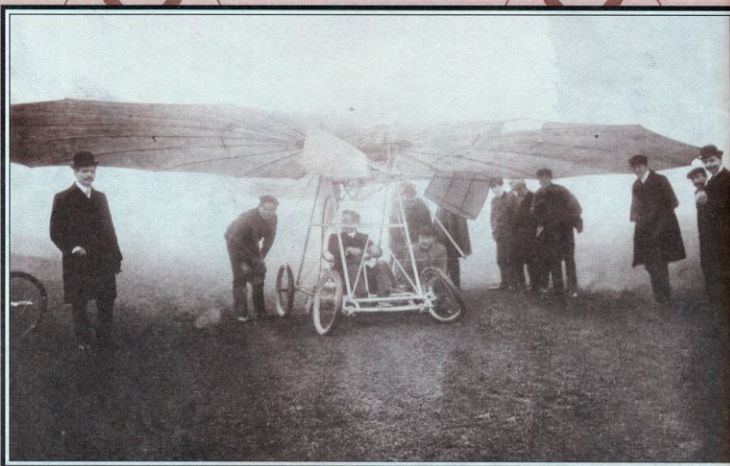
„Voia 1 bis“

„Vuia 2“ la Bagatelle, pregătindu-se de decolare

Aparatul „Vuia 1 bis“

Opinii

Moșul meu îmi spunea că l-a învățat un cioban literele bătrânești (cirilice), arătându-i-le cu bâta pe zăpadă [...]. Uneori însă, când scria câte o scrisoare, avea necazul că, obicinuind să facă literele mari, ca cu (sic!) bâta pe zăpadă, niciodată nu-i prea ajungea hârtia. Așa era mai demult.

(Nicolae Vonica, în
Calendarul oierilor pe anul
1938, anul II,
Poiana Sibiului)

DESPRE ȘTIINȚA DE CARTE A VECHILOR CIOBANI

Dr. LAURA JIGA ILIESCU

Faptul că trăiau o mare parte din an „afară“, la stână sau pe drumurile transhumanței, într-o relativă izolare față de comunitatea agricolă sau urbană a celor „așezați“, departe de sat, de biserică și de preot, a indus asupra ciobanilor imaginea unor oameni ignoranți deopotrivă față de regulile laice de conviețuire socială și față de cele religioase ale relației cu Dumnezeu și cu lumea de dincolo. „Ai de sub munte, ce știi ei? Noi nu suntem mitocance d-elea“ (Ernest Bernea, Nunta în Țara Oltului, în Studii de Folclor și Literatură). Însă aceeași depărtare le-a adăugat ciobanilor o oarecare doză de mister, căci ei apar adesea drept posesori ai unor taine rămase străine celor din afara comunității păstorești. Cu alte cuvinte, niște „necivilizați“, termen care suportă deopotrivă valorizări negative sau pozitive.

Relația între calificative precum „necivilizat“, pe de o parte, și „autentic“, pe de altă parte, are o lungă tradiție în mentalitatea europeană, dar a căpătat o atenție specială din partea intelectualilor romantici ai secolului XIX, căutători de embleme etnice și valori morale în ceea ce numeau „filonul natural al culturii tradiționale“. Ea a fost transmisă secolului următor, nefiind cu totul abandonată nici astăzi.

Asocierea necivilizat-autentic aplicată ciobanilor le-a creat o imagine stereotipizată, în care apar mai grași decât ceilalți, implicit mai „autentici“, tocmai pentru că noile tehnologii și reguli sociale și de civilizație nu au ajuns până la ei. Parcă ar trăi într-un soi de atemporalitate statică, rupți cu totul de contextele istorice care se succed, ca și cum

lungile drumuri ale transhumanței nu le-ar fi prilejuit contacte cu alți oameni, alte spații, alte moduri de viață, comerț și învățare. Ca și cum deplasarea nu ar avea nimic de-a face cu dinamismul și cunoașterea.

Printre apanajele acestei „autenticități“ derivate din izolare și din depărtarea față de oraș („pervertitor“ sau, dimpotrivă, „moder-

În strungă, înainte de muls, cu strungarul (în Oltenia)

nizator“) s-a numărat – în mod am spune cel puțin pripit – lipsa accesului la scriere și lectură, idee aplicată comunităților rurale, în general, și celor pastorale, îndeosebi. Cu alte cuvinte, fiind mai „departe“, ciobanii ar fi mai arhaici și autentici (și) pentru că nu știu să scrie și să citească. Sau, neștiind să scrie și să citească, ciobanii și-ar fi păstrat autenticitatea dată în mod necesar doar de oralitate. Fără îndoială că acestea sunt prejudecăți care au supraviețuit o bună bucată de timp. Studiate în special de istorici ai culturii și de filologi, relațiile între formele scrise și cele orale de creație și exprimare culturală, inclusiv ale culturii tradiționale, au intrat relativ recent în câmpul de interes al disciplinelor etnologice.

Biblioteca de la stână

Evocând perioada copilăriei în care a învățat carte românească, Ion Heliade Rădulescu amintește un oltean „cu călimara la brâu“ (scrib profesionist), lucrător la via familiei Rădulescu, care citea romanul popular *Alexândria*. Dar ceea ce ne interesează aici în mod deosebit este următorul fragment extras

Stâna din Grafu, Parâng

din aceeași evocare: „Mai un an am fost slobod și nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi, unde păstorii aveau felurimi de cărți. Acești oameni veneau de sărbători în sat și căta la zodii fetelor și flăcăilor, la un călindar ce era tipărit nu știu unde, că semăna slova rusească. Li se duse vestea în sat și fură chemați și la curtea boierească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscu cu dânșii și nu mă mai putu ținea în frică nici căinii de la stână, ce era să mă rupă odată. Într-o vară citii cu ei împreună *Poarta pocăinței*, *Epistola ce a căzut din cer*, *Viața Sfântului Alexie*, *omul lui Dumnezeu*, scrisă de mână, *Viața părintelui Macarie*, *Avestița*, *fata Satanei*, *Pogorârea Maicei Domnului la iad* și alte vieți ale sfinților. Mai pe urmă veni din Brașov acestor păstori și *Istoria lui Arghir*“ (*Dispozițiile și încercările mele de poezie*, în vol. Ion Heliade Rădulescu, *Zburătorul*, ediție îngrijită, postfață, tabel cronologic, referințe critice de Teodor Vărgolici).

Ion Heliade Rădulescu s-a născut în anul 1802 la Târgoviște; prin urmare, cele povestite trebuie să se fi întâmplat prin anii 1811-1812, când, conform biografiei, deprinde cititul, folosind îndeosebi cărți populare. Fragmentul citat ne apare bogat în informații utile temei abordate în articolul de față, pe care le vom analiza succint în cele ce urmează.

Venirea păstorilor în sat, de sărbători, reprezintă mai mult decât contacte întâmplătoare cu ceilalți, finalizate sau nu prin relații sociale, ci presupune aceeași racordare la calendarul religios, sacru, ca și comunitatea rurală din jurul bisericii. Deși cu oile la munte, ciobanii nu trăiesc în afara timpului.

În al doilea rând, este interesantă abilitatea deosebită a păstorilor în performarea tehnicilor de previziune având ca suport un text scris „...căta la zodii fetelor și flăcăilor“. Literatura de prevestire a pătruns în cultura populară scrisă în limba română încă de la începutul secolului XVII, un fragment de Rojdanită fiind inclus în *Codexul Neagoeanus*, culegere de texte copiate de mână preotului Grigore din Mohaci, în sudul Transilvaniei. Odată cu dezvoltarea și cultivarea calendarelor prima tipăritură de acest fel apare la Brașov în 1733, cuprinsul acestora conținea, în mod aproape obligatoriu, date legate de crugul cerului, zodiac etc., adresate publicului larg.

Prin urmare, nu ne miră calendarul aflat în posesia ciobanilor pomeniți de Heliade Rădulescu. Reținem însă faptul că ei, și nu altcineva, sunt aceia care practică ticluirea lui, ceea ce presupune mai mult decât o simplă lectură a unui text oarecare, anume descifrarea tainelor ascunse dincolo de aparența slovelor. Față de noi, cei de astăzi, familiarizați până la saturație cu rubricile mediatice ale zodiaceelor, citite oriunde și oricum, pentru oamenii începutului secolului al XIX-lea „cătarea în zodiate” depășea limitele unei simple lecturi și avea valoarea unui act magic, de provocare și manipulare a semnelor ascunse ochiului neavizat. La rândul său, ticluitorul era învestit cu puteri speciale manifestate pe parcursul desfășurării ritualului. Strict în cazul citat, izolarea ciobanilor la stână, departe de ochii și urechile celorlalți, poate să le fi fost favorabilă în ceea ce privește credibilitatea de care se bucurau în calitate de cititori în zodii. Faima lor, extinsă până la casa boierului, ne sugerează, indirect, contactele care existau între diversele categorii sociale, economice și culturale. Procesele diluării așa-numitei culturi comune nu se generalizaseră, la acea dată.

Un al treilea aspect pe care îl considerăm interesant de luat în seamă în ceea ce privește grupul de păstori cu care Heliade Rădulescu a intrat în contact se referă la repertoriul de lectură pe care îl remarcăm ca fiind dominant religios, însă nu din registrul scrierilor canonice, dogmatice sau al dezbaterilor înalt teologice, ci din cel al narațiunilor miraculoase hagiografice, al apocrifelor și textelor apocaliptice, toate cu circulație în mediile populare, unde s-au bucurat, de asemenea, de circulație orală.

La o privire mai atentă, observăm că avem de-a face nu doar cu texte religioase, ci cu texte care au dat naștere unor practici în care textul scris capătă sensuri suplimentare față de cele dobândite prin lectură. El are valori sacre cu care participă la îndeplinirea unor scenarii rituale. Spre exemplu, purtarea la șine a unei copii a *Epistolei ce a căzut din cer*, numită și *Legenda Duminicii* (prima datare în *Codex Sturdzanus*, culăgere de texte manuscrise alcătuite la finele secolului al XVI-lea), se credea că aduce protecție împotriva rănilor de cuțit sau glonte; o bucăciță de hârtie pe care era copiat textul *Avestița, fata Satanei*, de fapt

O altă stână din Parâng

legenda victoriei Sfântului Sisoe asupra demonului feminin Avestița, cusută în leagănul copiilor, îi apăra de demonul venit să-i fure. Toate aceste „heteropraxii ale cărții și ale scrisului”, utilizări ale lecturii și ale scrierii în alte scopuri decât comunicarea informației (Alexandru Ofrim, *Cheia și Psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească*), sunt comune mediilor urbane și rurale, agricole și pastorale.

Păstorul și pustnicul, sălbaticii deopotrivă

În ceea ce privește Pogorărea Maicii Domnului la Iad, apocalips (în sensul etimologic de viziune, dezvăluire) extrem de răspândit în cultura română – prezent și el în *Codex Sturdzanus* –, în expresii deopotrivă scrise și orale, cu circulație autonomă sau integrat ciclului de legende despre Maica Domnului, avem de-a face cu un text care a devenit parte constitutivă a unui ritual specific mediului pastoral: lectura sa neîntreruptă – fără greșeli –, cu glas tare (sau, în unele

Oi „la grătar”, comuna Măneciu-Ungureni (1971)

variante, memorarea sa integrală și redarea orală), la stână, timp de 40 de zile, sau „de când se mărlesc oile și până ce fată” (Simion Florea Marian, *Legendele Maicii Domnului*), se finalizează prin nașterea în turmă a unui miel năzdrăvan cu proprietăți oraculare. „Pe mielul năzdrăvan îl cunoaște singur numai păcurarul care a zis rugăciunea, adevă Poveștea Maicii Precista”. Prin semnificarea funcțională, textul a căpătat valoarea unei rugăciuni.

Natura acestui repertoriu ne oferă indicii asupra religiozității grupului respectiv de păstori, pe care o găsim modelată de texte cu conținut creștin, situație care, alături de participarea ciobanilor la sărbătorile Bisericii, ne arată o categorie mult mai apropiată de gândirea creștină decât ne-ar lăsa să credem prejudecățile despre care vorbeam la începutul articolului.

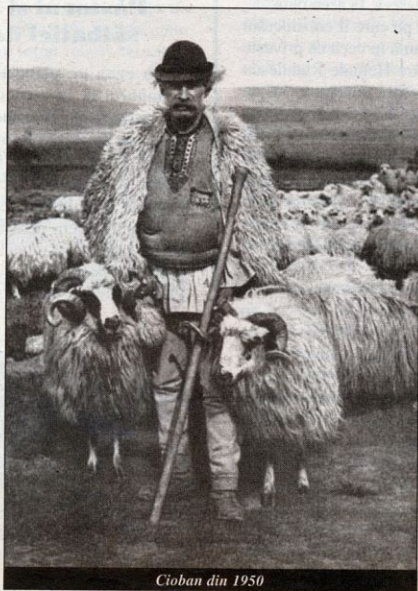
De altfel, pornind de la aceeași idee a „izolării”, percepției conform căreia ciobanii trăiesc în afara comunității creștine i se adaugă o alta, prin care se stabilește, la nivelul imaginar al culturii populare, o relație foarte interesantă necercetată încă pentru spațiul românesc de apropiere între ciobani și călugării pustnici: și unii și ceilalți sunt caracterizați prin atribute ale „sălbăticiei”, trăind în afara lumii laice, cu răutățile și ispitele ei, și mai aproape de Dumnezeu. În cazul acesta „sus”, la munte, acolo unde, conform unei credințe răspândite în întreg arealul românesc, oile își fac cruce cu picioarele înainte de a adormi, apare drept un spațiu privilegiat trăirilor religioase puternice.

Desigur că, aici, s-ar putea deschide o discuție referitoare la simbolistica creștină construită în jurul păstorului, al turmei, al Bisericii și al lui Iisus Christos, care însă depășește cu mult tematica articolului.

Revenind la textul nostru, fragmentul citat conține o nouă atestare a practicii numite lectură colectivă, de data aceasta în mediu pastoral „...citii cu ei împreună”, manifestare a comunicării interactive desfășurate într-un context specializat, prin care o persoană, preluând rolul povestitorului, citește cu glas tare în fața unui grup de ascultători. Lectura colectivă a fost una dintre căile prin care informația de factură livrescă a intrat în orizontul de cunoaștere al comunităților alcătuite majoritar din persoane ale căror grade de alfabetizare erau reduse.

Nu știm în ce măsură practicile lecturii în mediul pastoral, așa cum au fost descrise de către Ion Heliade Rădulescu în urmă cu aproape 200 de ani, se întâlneau la majoritatea stănelor din arealul carpatic sau dacă grupul întâlnit de viitorul scriitor reprezenta un caz

atipic. Fără îndoială, analiza unei singure atestări este insuficientă pentru a trage o concluzie referitoare la știința de carte a vechilor ciobani. Însă, cel puțin în ceea ce privește grupul discutat, el nu ne apare în nici un caz rupt de viața socială și culturală de la poalele muntelui ci, dimpotrivă, parte integrantă a sa. Ba chiar mai mult, este vorba despre un grup cu relații dincolo de munți, în zona Brașovului, de unde primește ultima achiziție livrescă, un roman popular de dragoste și aventuri, *Istoria lui Arghir*. ■

Cioban din 1950

COMORILE CETĂȚII GHERLA

GABRIEL VIRGIL RUSU

În anul 1526 puterea Semilunei cotopea sudul regatului maghiar, dezlănțuind urgia în câmpiile Mohácsului. Neexperimentatul suveran de stirpe Jagellonă, Ludovic II, își găsea sfârșitul printre mlaștini, încercând zadarnic să se salveze.

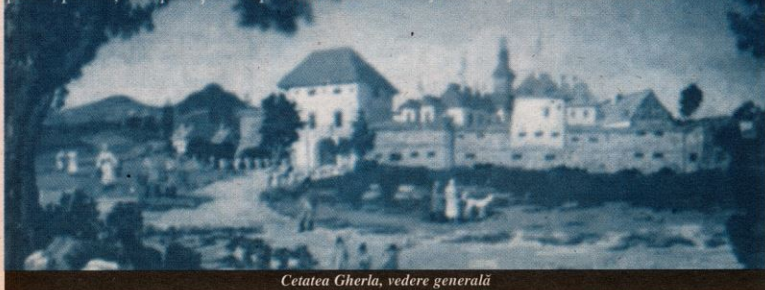
Transilvania, alături de Banat, cucerit în 1552, și câteva comitate ungurene denumite Partium Regni Hungariae, vor forma un principat autonom, aflat sub suzeranitatea, când protectoare, când restrictivă, a Porții.

În același timp, Casa de Habsburg începe să manifeste pretenții de înstăpânire în Ardeal, finalizate la sfârșitul secolului XVII cu înglobarea Transilvaniei între posesiunile habsburgice. În aceste condiții, nobilii transilvăneni au acordat o atenție deosebită unui sistem defensiv eficient, format din castele, cetăți și întărituri, atât de-a lungul granițelor, cât și în interior.

Juraj Martinuzzi, cunoscut sub numele de „fratele George”

- Locul unde își păstra regele o parte a comorilor • „Fratele George” devine conducătorul Transilvaniei • Generalul Castaldo aleargă după comorile cardinalului ucis • Cum au ajuns „galbenii lui Lisimac, craiul Trachiei”, la Martinuzzi • Fiica lui Moise Vodă își depune averea la „banca” din cetatea Gherla
- Aici ajung și averi confiscate sau ale orfănilor • Am prădat cât am putut, prădați cât puteți • Căpitanul Ioan Nemeș răscolește în zadar cetatea

Cetatea Gherla, vedere generală

Documente și inscripții date 1540 pomenesc o nouă fortificație apărută în geografia politică a Ardealului, pe valea Someșului Mic, în apropiere de Podul Gherlei, loc important de trecere a râului și punct de vamă internă, unde erau taxate, de regulă, transporturile de sare exploatată la Ocna Dejului. Contemporanii au denumit-o uneori *Novum Castellum* sau *Ujvár*, adică *Cetatea Nouă*, alteori *Arx Nova ad Samusium* ori *Szamosujvár*, ceea ce înseamnă *Cetatea Nouă de pe Someș*. A fost „fortăreața care s-a clădit cel mai târziu în Ardeal”, potrivit spuselor istoricului Kövári Oszlób. Avea o înfățișare oarecum diferită față de alte asemenea construcții. Edificiul, care astăzi este conservat în proporție de circa 40% în incinta Penitenciarului Gherla, a fost ridicat de arhitectul Domenico da Bologna, după moda timpului, când, în condițiile creșterii eficienței și puterii armelor de foc, meșterii Apusului căutau soluții practice de răspuns.

Iată cum o descrie Giovan Andrea Gromo, soldat de

meserie, aflat în anul 1564 în slujba principelui Ioan Sigismund Zápolya: „Îndreptându-ne de la Cluj spre nord-est, ajungem după vreo 20 de mile tot pe un drum de șes la Castelul Nou, o cetate mică, cu patru bastioane puternice după tipicul de azi și cu o fortificație înaintând dincolo de șanțul care apăra bine ambele laturi ale castelului. Zidurile sunt groase și puternice, cu terasament mare de pământ, șanțul este adânc, lat și plin de apă care parte izvorăște din pământ, parte este adusă din râurile care curg la vest și dau apă destulă [...] Aici își păstrează regele o parte dintre comorile sale cele mai de preț, având multă încredere în tăria acestui castel [...] Acest loc are spre sud o fortificație înaintată, cu șanțuri de apă pe flancuri, în care să se poată refugia locuitorii din împrejurimi în timp de război și să se apere și împotriva unui atac inamic mai serios. Și acum această fortificație are o întindere mai mare chiar decât castelul, prin faptul că în ea s-ar putea retrage un număr însemnat fie de ostași siliți să cedeze

terenul în fața inamicului, fie de țărani nevoiași, apărarea celor două laturi ale castelului fiind mult înlesnită.”

În mentalul colectiv local, zămislirea cetății Gherla se leagă de numele lui Juraj Utješenovic Martinuzzi (*Magazin istoric*, nr. 1/2002), cunoscut în istorie sub numele de „fratele George”. Povestea sa începe undeva pe coasta dalmată, la Kamicac, un orășel din Croația, unde vede, în anul 1482, lumina zilei. Tatăl, un mic nobil croat, și-a pierdut viața la scurt timp după nașterea lui George, căzând într-una din numeroasele confruntări cu otomanii, iar despre mama lui știm că era italiancă din Veneția, născută Martinuzzi.

Rămas orfan la vârsta de opt ani, George sosește la curtea din Hunedoara, slujindu-l cu credință pe ducele Ioan Corvin, fiul regelui Matei, vreme de 14 ani. Apoi ajunge să servească o altă familie prestigioasă a regatului, Zápolya. Tânărul paj a fost bine primit și tratat pe proprietățile casei de către ducesa Hedwiga, văduva magnatului Ștefan, ocazie cu care-l va cunoaște pe viitorul voievod al Ardealului și rege al Ungariei, Ioan Zápolya, cu care leagă o prietenie trainică.

În anul 1504, Martinuzzi ia o decizie importantă care-i va influența profund destinul: intră, la vârsta de 22 ani, în mănăstirea pauliciană a Sfântului Laurențiu din Buda. Călugării l-au învățat tainele buchilor latine în scriptoria

Capacul sarcofagului lui Sigismund Zápolya, aflat în Biserica romano-catolică din Alba-Iulia

lăcașului de cult de pe malul Dunării, iar după câțiva ani, în care a studiat temeinic și cu mare pasiune teologia și filosofia, devine preot, împlinindu-și visul copilăriei. Un frate al mamei sale fusese episcop și personalitatea acestuia i-a servit multă vreme drept model de urmat în viață.

Datorită calităților de teolog și de excelent administrator, prin care s-a făcut remarcat de superiorii săi din ierarhia romano-catolică, a fost numit superior al mănăstirii Czestochowa din Polonia. Ulterior, a preluat abația de la Sajólad, așezământ amplasat în apropierea orașului Erlau din nordul Ungariei, unde soarta a făcut să-l reîntâlnească pe Ioan Zápolya. Cunoscându-i foarte bine abilitatea, ambiția și energia, regele i-a cerut să se alăture cauzei sale. Astfel, Martinuzzi a devenit un om de încredere al regelui și una dintre cele mai puternice personalități ale scenei politice.

După moartea protectorului său și ocuparea cetății Buda de către otomani, „Fratele George” primește dreptul de-a cârmui principatul Ardealului în calitate de *locumtenens* (locțiitor), până la majoratul fiului regelui defunct. Deosebit de influent și bogat, el decide să ridice din banii proprii și din contribuții publice, care însă au scăzut comunitățile de pe valea Someșului Mic, un nou castel-cetate, lângă satul Gherla, localitate aflată pe o posesiune a Episcopiei de Oradea, al cărei înainte-stătător era.

Evenimentele anului 1551 aduc temporar Transilvania în

Ștefan Báthory, principele Transilvaniei (1575-1583)

sfera de influență a Imperiului habsburgic. Eliminarea fizică a proaspătului cardinal, într-o friguroasă zi de decembrie, la Vințul de Jos, nu soluționează nici pe departe criza politică. Profitând de vidul de putere creat, generalul Gianbattista Castaldo, șeful oștilor imperiale și autorul moral al asasinatului, încearcă să pună mâna pe averile acestuia, știind că reședințele sale private ascund nenumărate bogății adunate de prelat de-a lungul anilor.

Anton Verancsics consemna: „În acest timp Castaldo s-a grăbit a ajunge la Gherla și a pus mâna, în favoarea regelui [Ferdinand], pe comorile Fratelui. Cine a fost acolo putea lua orice. A avut în acest timp Fratele, adunate acolo, 35.000 gira [unitate de măsură] de argint aranjate în niște pungi. Dar au mai fost și bani, aur și alte bogății îndestulătoare despre care nu s-a mai vorbit. În afară de acestea, multe altele au ajuns în mâinile lui Castaldo, dar după spusele altora o parte din bogății ar fi ajuns în

mâinile castelanului Paul Csaky, care a părăsit cetatea. Ce a făcut cu ele nu se știe”.

Castaldo evaluează diferit comorile găsite. Din lectura scrisorii trimise de acesta suveranului habsburg, la finalizarea percheziției, aflăm că soldații săi au spart dulapurile, în prezența lui Ștefan Báthory, viitorul principe al Transilvaniei, a judeului de Cluj, a secretarului Cnaisel, a doi secretari personali ai cardinalului defunct, precum și a altor martori. Cu această ocazie au fost găsite doar 4.500 gira de argint, 1.000 piese de aur tip Lisimach, 1.000 de florini, câteva bare de aur, precum și alte obiecte mărunte de mai mică valoare. Castaldo credea că: „probabil castelanii au furat o mare parte a comorii”. Este posibil ca, aflând despre uciderea stăpânului lor, foștii paznici ai averilor, printre care și nobilul Paul Csaky, să-și fi însușit o parte dintre bunuri, reușind să fugă.

După spusele lui Wolfgang Bethlen, sursa considerată cea mai veridică, Martinuzzi ar fi avut depozitate în cetatea sa de lângă Someșul Mic „comori de aur, 24 lighene de argint și bijuterii – inele, lanțușoare, mărgel – precum și capoate de mătase brodate cu aur, blănuri scumpe din străinătate, 300 armăsari arăbești, harnașamente, arme, în afară de acestea încă 250.000 florini de aur, 850 funți de aur neprelucrat, 4.000 monede Lisimach, 17 funți praf de aur și 466 funți de argint. În afară de acestea, mai erau: vase aurite mari, cupe, farfurii, colane, inele, diferite genuri de coliere, căci

el manifesta în viața particulară un lux aproape regesc, haine, tapete, covoare, un număr foarte mare de blănuri exotice“.

De unde procurase Martinuzzi piesele antice? Un răspuns posibil îl găsim în cronica lui Gheorghe Șincai: „Mergeau niște pescari români cu șeicile din Murăș în Strei și legându-și luntrile de un trunchi au zărit că sclipește ceva pe fundul apei; vrând să scoată de supt apa aceea ce sclipea, au scos o grămadă de galbeni. Îndemnându-se a cerca mai încolo, au dat de o boltiță zidită supt apă, care se stricase prin rădăcinile lemnului și cercând mai cu de- adinsul, au aflat mai mulți galbeni, mai cu seamă de ai lui Lisimac (Lisimach), craiul Trachiei, cu inscripție grecească. Cum am înțeles din oameni vrednici de credință, la 400.000 de galbeni și mulți sloi de aur au aflat. Carii ducându-i acasă și împărțindu-i pescarii între sine, unii dintre dânsii au mers la Bălgradul Ardealului și întrebând de argintari de cât preț ar fi aurul acela, s-a vestit lucrul și Gheorghe Monahul sau Martinusie (Martinuzzi), care, tutor al fiului craiului Ioan Zapolia, ocărnuia Ardealul, a început a cerca [a căuta] după pescari. A și luat multe mii de la unii pescari și multe mii a mai găsit în numita boltiță. Dară ceialalți pescari, prinzând de veste, au încărcat vreo câteva care și au trecut în Moldova“.

Averile ascunse de cardinal, ale căror estimări diferă de la un izvor la altul, s-au risipit.

Gabriel Bethlen (1613-1629)

Însă amintirea fabulosului tezaur al lui Martinuzzi, perpetuată în timp, l-a determinat pe Gheorghe Rákóczi I să dispună, în anul 1635, deschiderea și cercetarea tuturor locurilor ascunse și pivnițelor din Gherla și Făgăraș. Cronicarul Georg Kraus susține faptul că principele Rákóczi I ar fi luat astfel în stăpânire „o comoară frumoasă ascunsă de Fratele George, locotenentul reginei Isabella, și de alți principii răposați întru Domnul“.

Un personaj interesant al aristocrației ardelenne din a doua jumătate a secolului XVI a fost Zamfira, fiica lui Moise-vodă domnitor al Țării Românești în anii 1529-1530. După moartea tatălui, ea s-a refugiat în Transilvania, căsătorindu-se cu nobilul Ștefan Keserü. Dar căsnicia domniței nu a durat mult, ea legându-și ulterior soarta de

Stanislaw Nisovski, un magnat polon cu mare trecere la curtea reginei Isabella de Zápolya. Din al doilea măriaș al domniței valahe s-au născut doi băieți: Ioan și Mihail. La moartea soțului, Zamfira i-a moștenit importanta avere, pe care a depozitat-o, în mare parte, în cetatea Gherla. Cu această ocazie, în anul 1575, s-a întocmit și inventarul averii. Documentul dezvăluie un număr mare și variat de giuvaericele, obiecte de toaletă și argintărie, precum și alte piese de aur și argint păstrate în nu mai puțin de 6 lăzi, în cea din urmă aflându-se lucrurile nobilului Wolfgang Bethlen, zălogite de acesta, de-a lungul anilor, la Zamfira. Nu știm însă ce s-a întâmplat cu imensa avere depusă la Gherla, deoarece izvoarele narative cunoscute nu precizează acest lucru.

Epuizat, la capătul unei domnii glorioase, însă extrem de solicitante, dar și măcinat de o boală necruțătoare în fața căreia medicii curții rămaseră curând neputincioși, principele Gabriel Bethlen găsea totuși, la începutul anului 1629, resurse pentru a-și formula testamentul. După ce, potrivit lui Ioan Kemény, principele își acoperi de daruri rudele și colaboretorii, încredințând tronul și proprietăți funciare importante soției sale, Ecaterina de Brandenburg, Bethlen a dispus ca „lăsământul de bani testat Țării să fie depositum [depus] la Gherla, cel testat altora, particular, la Deva, cele destinate colegiului și

comunităților bise-ricești, tot la Gherla“. Așadar, calitatea de adăpost sigur a fortificației de pe Someșul Mic devine de notorietate.

La 29 iunie 1638 au fost aduse aici bunurile nobilului Sigismund Mikes de Zábala, ce au fost confiscate pentru o infrațiune comisă de fiul său Ioan. Junele Mikes, probabil îndrăgostit, o răpise pe Sara, fiica lui Tarónczi Sebestyén, o poveste romantică ce s-a sfârșit în mod tragic. În conformitate cu prăvele ardene în materie penală, autorul a fost condamnat la moarte prin tăierea capului și confiscarea întregii averi a familiei.

Zece ani mai târziu, Francisc, Nicolae și Ecaterina, orfanii nobilului Ștefan Kassay din Cluj, depun în cetatea Gherla, în păstrare, averea familiei compusă din 9.815 obiecte de aur, fapt recunoscut și certificat de principele Gheorghe Rákóczi I prin emiterea unei chitanțe de garanție.

Eșecul campaniei poloneze din anul 1657 inițiate de fiul acestuia, Gheorghe Rákóczi II în Polonia, a aruncat Transilvania în haos și disperare (*Magazin istoric*, nr. 12/2003). Timp de cinci ani țara a cunoscut năpasta invaziilor turco-tătare, amestecul brutal al Habsburgilor și succesiunea a trei principii în numai patru ani. În aceste împrejurări de confuzie politică și vid de putere, cetatea Gherla rămâne un pion strategic important.

Gheorghe Rákóczi II (1648-1660), gravură de epocă

Astfel, din cronică la Georg Kraus aflăm că în anul 1661 principele Ioan Kemény poruncește consiliului orașului Sighișoara ca suma de 43.000 de taleri imperiali, reprezentând dările țării, să fie ridicată „printr-un comisar și prin Iacob Langen din Livonia, însoțit de 50 de soldați, și depozitată, sub pecete, într-o boltă din Gherla“. Cronicarul s-a relatează în continuare: „Mai târziu, principele Kemény aducându-și aminte de zicătoarea: am prădat cât am putut, prădați când puteți, a poruncit ca acești 43.000 de taleri să fie ridicați și luați fără învoirea domnilor țării și a dietei, rupându-se pecețile, spre marea pagubă a biete țării“. Însă principele nu s-a putut bucura prea mult de banii însușiți, fiind ucis la Seleușul Mare într-o sângeroasă confruntare cu oștile otomane.

In anul 1674, pe fondul crizei generate de tentativa de rebeliune a lui Dionisie Bánffy de Bonțida

(*Magazin istoric*, nr. 11/2002), ținuturile Someșului Mic au fost din nou teatrul unor confruntări violente, jafuri și pustiiri. Într-o temerară încercare de a-și salva viața și a se proteja de oamenii contelui Mihail Teleki, Bánffy s-a refugiat în cetatea Gherla, al cărui proprietar era. O conspirație bine plănuită a dus la arestarea lui. A fost judecat de Dietă pentru înaltă trădare,

fiind condamnat la moarte și executat în castelul din Beclean. Istoricul Cserey, care a relatat pe larg desfășurarea evenimentelor, scrie că, în împrejurările date, fostul colaborator al lui Bánffy, căpitanul Ioan Nemeș, a răscolit în zadar încăperile edificiului gherlean, încercând să descopere bogățiile acestuia.

Reale sau imaginare, atestate documentar ori plăsmuite de minți înfierbântate și spirite aplecate spre conexiuni istorice spectaculoase, adunate prin eforturi legale sau manopere frauduloase, confiscate de autorități ori depuse voluntar, în baza unor arhaice mecanisme în materie de depozit, risipite în mod enigmatic ori pur și simplu sustrate de cei care trebuia să le păzească, comorile ascunse la Gherla au adâncit misterele țesute în jurul fortificației martinuzziene, creând o serie de mituri și legende perpetuate până în zilele noastre. ■

Continuăm prezentarea analizei impactului pe care l-a avut Ostpolitik (noua politică a R.F.G. față de Europa de Est, inițiată de Willy Brandt) asupra României, în primii ani după stabilirea relațiilor diplomatice cu Germania Federală.

ROMÂNIA ȘI OSTPOLITIK

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din România

Numeroase documente românești probează faptul că în Germania Federală a existat un sprijin din partea celor două principale partide politice față de deschiderea politică către România, expresie și a conturării treptate în această țară a unui consens în ceea ce privește desfășurarea Ostpolitik-ului. În astfel de condiții nu surprinde declarația pe care Helmut Kohl, președintele Uniunii Creștin-Democrate, o face unui oficial al Ambasadei române la 21 august 1973: „În relațiile externe, relatea diplomatul român, [Kohl] pune un foarte mare accent pe relația cu Parisul. Din acest motiv, atenția sa pe plan european se îndreaptă spre Paris, Varșovia și București, dând de înțeles că «acest triumghi» reprezintă un element de stabilitate.” În concepția lui Kohl, România îndeplinea atunci, în problemele legate de securitatea europeană, un rol de pionier.

Relațiile economice româno-vest-germane le-au premers pe cele politice. Interesul României în acest domeniu ținea de evitarea sau diminuarea consecințelor negative pe care le puteau avea

asupra relațiilor economice bilaterale reglementările Pieței Comune, liberalizarea completă a schimburilor; obținerea unui sprijin vest-german pe lângă alte țări comunitare pentru acordarea preferințelor vamale României.

A doua prioritate era completarea cadrului contractual prin semnarea acordului de colaborare culturală, a celui de colaborare tehnico-științifică, precum și a altor înțelegeri (navigația pe Dunăre, domeniul consular,

Helmut Kohl, președintele Uniunii Creștin-Democrate

schimbul de atașati militari etc.). A treia prioritate consta în „contacte la nivel guvernamental”, anume continuarea consultărilor între cele două guverne și parlamente.

Turismul, sector cu evoluție spectaculoasă

În al treilea rând, sub denumirea de „probleme pendinte”, erau trecute chestiuni de interes major pentru Germania, cum ar fi discutarea reunirii familiilor, despăgubirea cetățenilor români persecutați de nazism, îngrijirea mormintelor militare germane în România etc. Problemele internaționale (securitatea europeană, relațiile Est-Vest, situația din Balcani, relațiile României cu țările socialiste) se situau pe ultimul loc în lista de priorități.

Informarea făcută în fața Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. după vizita lui Nicolae Ceaușescu în Germania Federală consemna că au fost încheiate nouă acorduri economice, trei contracte cu firme vest-germane, nouă

înțelegeri și convenții. Se specifica, de asemenea, că fuseseră încheiate contracte de export în valoare de 820 milioane lei valută, fiind obținute o serie de facilități la export.

O chestiune aflată permanent în atenția părții române în acești ani a fost obținerea unor credite avantajoase din partea R.F.G. (cu dobândă mică și pe termen lung). Insistențele în această direcție au dat rezultate, în 1970 R.F.G. acordând un credit de 100 milioane de DM, ca o primă tranșă dintr-un credit de 500 milioane DM, pe o durată de 12 ani, cu dobândă de 7,5% în primul an. De asemenea, României i-au fost facilitate credite în sumă de 262 milioane DM în două tranșe, cu dobândă de 4% și rambursabile în perioada 1974-1979.

În ceea ce privește relațiile culturale, în cursul vizitei lui Willy Brandt din august 1967 s-a exprimat „dorința comună pentru dezvoltarea în viitor a acțiunilor culturale și științifice... și largirea schimburilor de bursieri și cadre pentru specializare”. Ulterior, rela-

țiile culturale au cunoscut o dezvoltare și diversificare continuă, așa cum menționă o sinteză din 19 martie 1973. În anul 1972, România beneficiase de burse ce însumau aproape 1.000 de luni pentru studii și specializare; limba și literatura română se predau în 21 de universități și instituții de învățământ superior din R.F.G.; au fost organizate în R.F.G. numeroase manifestări culturale-artistice, expoziții, participări la concursuri, festivaluri internaționale etc. România a fost prezentată pozitiv în mass-media germană, fără să lipsească – a se observa „limbajul” oamenilor din epocă – „materiale cu caracter tendențios și răuvoitor, în special în publicațiile influențate de cercurile de dreapta și de fugari”.

Turismul a fost unul dintre sectoarele cu evoluție spectaculoasă în ansamblul relațiilor bilaterale. După 1967, acest sector a fost într-o creștere constantă, fiind evident una dintre sursele importante de venituri în valută occidentală ale statului român. De pildă, în 1971 au fost în România 220.000 de turiști vest-germani, dintre care 155.000 pe cale organizată (adică prin contracte cu agenții specializate). În anul 1972, în România au venit pe cale organizată peste 160.000 de turiști, așadar o creștere de 3% față de anul precedent. De altfel, în această etapă în România a fost lansată și finalizată construcția salbei de stațiuni pe litoralul Mării Negre, unde își petrecea sejurul majoritatea turiștilor vest-germani. Și, prin prisma sumelor încasate din turism pe relația R.F.G., totalul „schimburilor economice” se cuvine amendat, bineînțeles în favoarea României.

Rațiuni umanitare și bilanțuri contabile

O chestiune pe care partea română a tratat-o separat, în pofida conotației sale politice evidente, a fost aceea numită fie a „reunirii familiilor“, fie pusă sub genericul „relații consulare“. Încă din august 1967, vicecancelarul Willy Brandt a ținut să asigure guvernul român că problema „reunirii familiilor“ nu era determinată „de considerente politice, cum ar fi teza refacerii «germanismului», ci de rațiuni pur umanitare“. „Pentru a evita politizarea acestei acțiuni“, Willy Brandt s-a interesat în ce măsură guvernul român era dispus să o rezolve în baza Convenției de la Geneva din 1954, prin intermediul Crucii Roșii. Bucureștii au răspuns solicitării germane, angajându-se să analizeze fiecare caz în parte, subliniind că problema era de competență exclusivă a guvernului român, „care va da câștig de cauză nu presiunilor, sub orice formă ar fi ele, ci înțelegerii, răbdării și îndeosebi caracterului umanitar al acestei probleme“. În argumentarea poziției sale, guvernul român a atras atenția asupra eforturilor făcute pentru educația minoritarilor germani din România, importanței pozițiilor deținute de aceștia în economia națională, precum și asupra relațiilor bune statonice istorice între poporul român și minoritatea sașilor și șvabilor.

Relația în acest domeniu a avut o evoluție accelerată pozitivă, chiar dacă nu pe măsura așteptărilor părții germane. Între 1967 și 1971, de pildă, au părăsit România 8.535 cetățeni români de etnie germană, cu destinația

Germania Federală, iar alți 30.767 au primit permisiunea să-și viziteze rudele. O altă sursă relevă faptul că între 1968 și aprilie 1972 au plecat în Germania 12.034 cetățeni români de etnie germană, dar cererile altor 24.144 de persoane au fost respinse. Pentru a facilita procesul de „reunire a familiilor“, în primăvara anului 1972, partea vest-germană a comunicat acordul pentru deschiderea unui consulat român la Hamburg, paralel cu unul german la Sibiu.

În iunie 1973, partea vest-germană a încercat, din nou, să transfere problema „reunirii familiilor“ în competența Crucii Roșii. În pregătirea vizitei lui Nicolae Ceaușescu în Germania s-a comunicat Bucureștilor că existau cca 60.000 de cereri de emigrare, dintre care cca 40.000 ar fi întemeiate. România a răspuns că această problemă este de competență exclusivă a statului român și că, la aproape trei decenii de la încheierea războiului, procesul de reunire a familiilor poate fi considerat încheiat.

Două chestiuni aflate pe agenda relațiilor bilaterale în

acești ani și care au fost conexe de București pentru a determina o reacție pozitivă a autorităților vest-germane au fost acordarea de despăgubiri cetățenilor români persecutați de naziști și aceea a îngrijirii mormintelor militarilor germani morți în România. Pentru prima dată, problema despăgubirilor acordate cetățenilor români a fost ridicată de autoritățile române în aprilie 1970. La începutul anului 1972 a fost din nou pusă pe masa negocierilor. Bucureștii estimaseră că soluționarea acestei chestiuni ar fi putut aduce despăgubiri în valoare de 180 milioane DM. În acest scop, s-au întocmit un număr de 155 de dosare individuale privind persoanele persecutate de către regimul nazist în perioada 1940-1944. Întrucât inițial guvernul vest-german răspunsese negativ, partea română a încercat să-i forțeze mâna, condiționând rezolvarea problemei de îngrijirea mormintelor, paralel cu exercitarea de presiuni politice sau intervenții la diverse foruri germane (Fundatia „Krupp“, de pildă).

Sași, atâția câți au mai rămas în România, alături de cei care se întorc în concediu aici, vor să păstreze tradițiile lor vechi de 1.000 ani

Conform datelor existente, numărul mormintelor militarilor germani în România se ridică la 65.000 (căzuți în cursul luptelor desfășurate în 1944 pe teritoriul României sau ca urmare a bombardamentelor aliate în același an ori din alte cauze în timpul războiului). Bonnul a propus încheierea unei convenții, conform căreia statul german urma să plătească 60-100 DM pentru identificarea și amenajarea fiecărui mormânt, apoi aceeași sumă pentru întreținerea lui anuală (circa 6 milioane DM în fiecare an).

Oarecum legată de problemele de mai sus se afla și aceea a plății de pensii de către statul vest-german persoanelor (sau urmașilor lor) care fuseseră înrolate în armata germană în cursul celui de-al doilea război mondial. Ca urmare a unei convenții româno-germane, cetățenii români de etnie germană avuseseră posibilitatea să se înroleze în Wehrmacht sau SS. În aprilie 1972, fuseseră deja identificate circa 40.000 de persoane, iar statul vest-german rezolvase drepturile de pensie pentru 10.527 dintre ele (lunar, peste 285.000 DM).

Într-o notă adresată conducerii statului român de către

ministrii de Externe și Interne se sugera că, în problema „plecărilor definitive” ale cetățenilor români de etnie germană, să se explice partenerilor că aceasta „s-ar putea rezolva mai bine în cadrul unei dezvoltări pozitive a relațiilor în toate domeniile” și că astfel „și-ar putea găsi rezolvarea” și problema despăgubirilor”.

Citind printre rânduri

O primă concluzie ce se poate desprinde în finalul acestei sumare evaluări a relațiilor româno-vest-germane în perioada 1967-1974 este aceea că, imediat după stabilirea lor, au cunoscut o dezvoltare accelerată sub raport politic, dobândind o natură specială. Afirmatia este justificată prin faptul că între cele două state au existat înțelegeri confidentiale, prin care România, în schimbul unor avantaje economice devenite evidente, recunoștea indirect apartenența Berlinului Occidental la R.F.G. Interesul României în aceste relații speciale consta în faptul că astfel găsea un sprijin politicii sale de autonomie în blocul sovietic, prin conexarea la o problematică, cea germană, de

mare importanță pentru Moscova. Bonnul, la rândul său, prin această relație cu România, demonstra celorlalte state comuniste utilitatea și profitabilitatea unui răspuns pozitiv la Ostpolitik, mai ales în domeniul economic. Alegerea României pentru un asemenea „experiment” era justificată prin faptul că țara noastră se afla în afara „cercului” de state comuniste cu care R.F.G. avea probleme speciale în urma celui de-al doilea război mondial (Polonia, Cehoslovacia și, bineînțeles, U.R.S.S.) sau socotite, în grade și din motive diferite, prea obediente Moscovei (Ungaria și Bulgaria) sau nemembre ale Pactului de la Varșovia (Iugoslavia). În stabilirea acestor relații speciale, vizita „părintelui” Ostpolitik-ului, Willy Brandt, în România (august 1967) a jucat rolul principal, atunci fiind stabilit cadrul raporturilor bilaterale pentru anii următori.

Deși nu au fost depistate documente relevante în ce privește impactul invaziei Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia (august 1968) asupra relațiilor politice speciale dintre București și Bonn, este de presupus că în ambele capitale s-a considerat că intensificarea acestora era cel mai bun răspuns la politica de afirmare a controlului sovietic în propria „sferă de influență” (aplicarea „doctrinei Brejnev”). La București, calculul unei astfel de atitudini a fost probabil determinat de așa-numitul „sindrom Ialta”: temerea că hegemonia sovietică în Europa de Est o dată consolidată, soarta echipei Ceaușescu era pecetluită, putând fi schimbată la bunul plac al Moscovei. Așadar, „anexarea” Bucureștilor la Ostpolitik era considerată de

Willy Brandt (pe peron) și Willi Stoph

conducerea română o poliță de garanție. Ideea conducerii de la București de a avansa principiul unei egalități între statele participante la C.S.C.E. a atras avertismente din partea Bonnului, care au trezit la realitate conducerea de la București, silită să accepte pragmatic ceea ce state mai puternice, precum R.F.G., acceptau chiar împotriva „propriilor interese”.

România, paralel cu beneficiul politic major scontat în relația cu Germania Federală, a încercat să facă să se înțeleagă că motivul principal al interesului său era avantaj economic. Impactul Ostpolitik-ului se transfera astfel din domeniul politic extern – o relație specială cu un stat NATO fără egal între statele comuniste și nici în raporturile Bucureștilor cu alte țări aparținând Alianței Nord-Atlantice – în planul politicii interne, prin mobilizarea unor resurse economice cerute insistent partenerului, în scopul dezvoltării economice rapide. În acest registru se înscriu și solicitările adresate Bonnului de a sprijini cererea României de a fi membră a F.M.I. sau B.I.R.D., precum și

Willy Brandt privind dincolo de gardul de sârmă ce despărțea cele două Germanii

de a avea un statut privilegiat în relațiile economice cu Piața Comună.

În sfârșit, documentele consultate probează eforturile conducerii comuniste din România de a ține strâns în mână „anexarea” la Ostpolitik, orice acțiune în domeniu fiind controlată strict la nivelul cel mai înalt. Este un fenomen care depășește centralizarea obișnuită în regimurile comuniste. În primul rând, teama că practicând o astfel de politică se va produce o destabilizare internă, întrucât se

realiza că, de pildă, sporirea emigrărilor putea avea drept consecință dificultăți economice (prin renunțarea la un contingent important de oameni pregătiți) sau alte evoluții, chiar „contaminări” ideologice (influența turiștilor din R.F.G. în privința nivelului de trai în cele două „lagăre”). Iar controlul strict al Ministerului de Interne asupra „reunirii familiilor” lasă să se înțeleagă o caracteristică decisivă a oricărui regim comunist: dominația exclusivă și teroristă asupra propriei societăți. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 aprilie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

De numele cui se leagă construirea cetății Gherla?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna ianuarie 2006 este:

Ilie și Bogdan

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Maria Anghelescu**, Târgu-Jiu, județul Gorj.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București

Istoria cotidianului

Cuvântul francez *salon* a intrat în uzanța societății românești la începutul veacului XIX, mai întâi cu sensul de încăpere dedicată primirii musafirilor. Realitatea indigenă desemnată de acest termen, sensibil diferită de cea apuseană, reflecta, pe atunci, un stil de viață aristocratică marcată de obiceiuri patriarhale și tabieturi orientale. Dintre acestea, „omorârea ceasurilor” cu prilejul deselor vizite amicale sau de complezență, care țineau până noaptea târziu, era o practică predilectă a boierimii de modă veche. Ca spațiu și formă de sociabilitate de tip occidental, salonul va apare însă, în universul monden al capitalei Moldovei, abia în prima decadă a perioadei regulamentare (1832-1848).

Serată la Iași, acuarelă de pictorul francez Charles Doussault

PRIN SALOANELE IEȘENE DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

DAN DUMITRU IACOB

Sporirea contactelor cu societățile occidentale, ocupațiile străine și întoarcerea în țară a primelor generații de tineri care au studiat în străinătate au contribuit la rafinarea și dinamizarea vieții mondene. Moda salonului s-a extins rapid în cele mai renumite familii boierești, care aveau suficiente resurse materiale și simbolice pentru întreținerea ceremoniilor de

societate. Așa se face că, la mijlocul secolului XIX, existau în Iași aproape patruzeci de saloane care se bucurau de atenția înaltei societăți.

**Femeia
mai modernă
decât bărbatul**

Debutul vieții de salon, în noile sale forme, a fost

receptat diferit în societatea românească. Adepții „vechiului regim”, boierii tradiționaliști, refractari la inovațiile sociale și culturale, au privit la început cu neîncredere viața de salon. Dar, în ciuda rezistențelor manifestate, cei mai mulți s-au integrat în noua atmosferă mondenă, sub impulsurile energice ale soțiilor și copiilor. Cei mai în vârstă erau

mulțumiți că găsiseră un loc unde, ca și înaintea, își puteau petrece timpul și întâlni cunoștințele. În schimb, tinerii vedeau în salon un spațiu de afirmare personală, încercând să câștige atenția societății fie prin calitățile individuale, ca un rezultat firesc al educației dobândite în gimnaziile din țară sau în școlile apusene, fie prin cele derivate din numele, averea și influența părinților. Obținut într-un fel sau altul, succesul monden le sporea șansele de realizare socială și politică ori, în unele cazuri, chiar profesională.

Trăsăturile tânărului din înalta societate, personaj al saloanelor, pot fi ușor recunoscute în portretele pe care Radu Rosetti le face în *Amintiri* părintelui și unchiului său. Alecu Rosetti, un tânăr frumos, cu o inteligență vie, plin de spirit sarcastic, îndrăzneț în conversații și atitudini, suficient de cult pentru a emite idei originale asupra oricărui subiect, era foarte iubit de societatea ieșeană, „mai cu seamă de sexul zis slab“. Acestor calități nepotul le adaugă și trăsături mai puțin de apreciat: pripeala și nesupunerea, fantezia necontrolată și viciul. „În rezumat conchide memorialistul un produs al epocii de tranziție în care crescuse.“

Portretul unchiului este completat în *Amintiri* de cel al tatălui: aplecat spre plăcerile lumii, iubitor de simfonii și de baluri, dansator pătimaș, unul dintre cei mai eleganți bărbați ai Iașilor. Îndrăgostit de lux și pasionat de cai, gurmând și risipitor, frumos și îndrăzneț, cu succese în rândul femeilor, „dusesse în timpul văduviei sale viața unui *homme du monde* [om de lume], neocu-

Fică de boier, din lumea saloanelor moldovene

pându-se, în afara de politică, decât de plăcerile sale“.

Pentru femei, salonul era mediul în care își etalau frumusețea, toaletele și educația aleasă, locul care le ajuta să recupereze din distanța socială față de bărbat. Îndrăgostit de frumos și rafinat cunosător al vieții de salon, atât la Iași, cât și la București, Ion Ghica descrie societatea feminină a saloanelor: „Lumea se adună, lumea aleasă și elegantă. Iată femei răpitoare de grație și frumusețe, ochii plini de foc și de viață, privire dulce și

amoroasă, surâs suav și încântător, toaletele care te farmecă prin gustul, eleganța și avuția lor, înmuiate în flori pe care primăvara ar fi gelooasă, în dantele pe care o suflare le-ar rupe dacă le-ar atinge, în briliante care revarsă asupra lor mii de raze scânteietoare“.

Așadar, femeile constituiau atracția saloanelor, iar dintre ele amfitrioana deținea locul primordial, de ea depinzând buna ținută și distincție a reuniunilor mondene. Stăpâna salonului se remarcă prin eleganța toaletei comandate la Paris sau la Viena, prin rafinamentul manierelor și al conversației, prin accentul și stăpânirea perfectă a limbii franceze (cea mai des utilizată în saloanele ieșene), prin cultură și instrucție, prin bun-gust. Frumusețea și educația aristocratelor din Iași au fost apreciate atât de români, cât și de străinii uimiți de atmosfera pariziană din capitala unui principat supus Porții, predispus prin urmare influențelor orientale.

Reguli și injurături potrivite

Destul de repede, saloanele au primit o identitate funcțională. Astfel, în perioada care a precedat Unirea au apărut mai multe saloane „politice“. Un exemplu îl constituie salonul doamnei Rolla (născută Alecsandri) care, împreună cu surorile ei, se bucurau de prezența lui Costache Negri candidatul pe care ele îl susțineau pentru tronul Principatelor Unite, a lui Vasile Alecsandri, Eduard Grenier și Alexandru Ioan Cuza.

Existau însă și saloane culturale mai importante fiind

Franz Liszt, în 1846, cântând la pian în casa lui Alecu Bălș

cele din casele lui Gheorghe Asachi și Alecu Balș, onorate de prezența literaților vremii, între care se numărau Constantin Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, George Sion și Emilie Reymond.

După anul 1848 se remarcă o diminuare a activităților literare în saloane, ca urmare a măsurilor de reprimare a revoluției și a divergențelor de opinie și atitudine politică dintre intelectuali revoluționari și boierimea conservatoare. În plan cultural, reconcilierea s-a făcut însă rapid, dovadă succesul de care s-a bucurat, în a doua jumătate a secolului XIX, salonul Junimii de la Casa Pogor.

Printre activitățile culturale găzduite de saloane se numără și concerte, unele prilejuate de sosirea unor artiști de peste hotare. Mărturiile vremii consemnează astfel, pe lângă recitalurile unor talente doamne din înalta societate autohtonă, și câteva evenimente muzicale de excepție, cum au fost concerte susținute de Liszt în 1847, la Iași, în salonul lui Alecu Balș.

Deosebit de frecvente erau saloanele „elegante”, dintre care mai reprezentativ era cel al Elenei Sturdza. Alecu Russo îl descrie ca fiind „pe cât de renumit, pe atât de vrednic de a fi cunoscut și căutat de ieșeni, salon care s-a declarat campionul bontonului și al eleganței europene, unde ești primit, după cât se spune, cu toată amabilitatea și gingășiile cerute pentru a face onorurile unei case nobile...”.

Saloanele erau și spații ale divertismentului aristocratic. Aici se practica o gamă variată

Vestimentație pariziană la 1850

de jocuri de societate, de la cele de noroc (în special jocurile de cărți) la cele de îndemănare (biliardul) sau de strategie (șahul), de la jocurile literare (anagramele) la jocurile de roluri (teatrul de societate, jocul de gajuri). Preferate erau însă jocurile de cărți, în privința cărora boierimea își asuma o libertate suverană, în ciuda restricțiilor impuse de autorități. Mai mult decât atât, unii dintre boieri, captați de viciu, motivați financiar sau implicați în activități ilicite ori subversive, și-au transformat saloanele în adevărate tripouri.

Regulile interne, fixate de amfitrioni, guvernau viața de salon. Unele dintre acestea, privind vestimentația și subiectele de conversație, aveau un caracter benevol și provizoriu. Alte reguli aveau însă caracter permanent mai ales în saloanele foarte selecte precum cele care interziceau fumatul (pentru evitarea distrugerii decorațiunilor pereților și mobilierului) și limbajul vulgar. „Sudalma națională” nu era de bonton, ea

fiind înlocuită cu termeni mai gingași ca „drace!” sau „morableau!”, utilizați deopotrivă atât de bărbați, cât și de femei. Aristocratele care aveau o educație fanariotă mai scăpau cu jumătate de glas și câte un „kako hronona!” (înjurătură grecească de salon, inocentă), ori de câte ori aveau ocazia.

Zvonuri, intrigi, bârfe

Conversația reprezenta unul dintre elementele esențiale care coagula o societate de salon. Subiectele de conversație erau dintre cele mai

variate, în funcție de interesele, circumstanțele în care se găseau, educația, statutul social, vârsta și sexul interlocutorilor. În timpul ocupației rusești din 1806-1812, de pildă, boierii discutau mai ales politică, fără a exclude însă subiecte care se refereau la gospodărie, afaceri, amintiri, vânătoare, cancanurile zilei. Subiectele politice se refereau în primul rând la situația internă și la problemele care rezultau din statutul politico-juridic al Principatului față de Înalta Poartă. Tot în aceeași perioadă, în contextul bulversării Europei de războaiele napoleoniene, pătrund mai intens în Principate ideile Revoluției franceze și știri despre epopeea napoleoniană, care au stârnit interesul boierimii. De altfel, multe dintre ideile proiectelor de reformă din memoriile boieresti de la începutul secolului XIX au germinat în cadrul conversațiilor politice desfășurate cu ocazia întrunirilor cotidiene, obișnuite, între membrii aristocrației locale.

(Continuare în p. 54)

PĂPUȘILE INDIENE DANSEAZĂ LA SIBIU

MARIA BOZAN

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder“, Sibiu

Nu sunt foarte mulți cei care știu că în cadrul Complexului Muzeal Național „ASTRA“, există un sector cu statut de unicat în peisajul românesc de profil: Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder“. El valorifică colecții de proveniență neeuropeană existente la Sibiu și în țară și care alcătuiesc un patrimoniu unic pentru România. În spațiul etnomuzeologiei de la noi, noutatea proiectului rezidă în faptul că recuperează o dimensiune de studiu neglijată în câmpul disciplinar al etnologiei și antropologiei.

Câteva dintre păpușile indiene de la Muzeul sibian: bărbat...

La începuturile organizării acestui muzeu s-au aflat colecțiile constituite în urma donațiilor făcute Societății Ardelene pentru Științele Naturii din Sibiu, în cea de-a doua jumătate a secolului XIX, de unii membri ai acesteia. Majoritatea erau călători pe alte continente: Franz Binder, Andreas Breckner, Carl Fr. Jickeli, Arthur von Sachsenheim etc. Colecția fondatoare a patrimoniului etnografic extraeuropean de la Sibiu dăruită Societății în 1862 de Franz Binder, călător și comerciant sas în Orient și Africa Centrală (Sudan) constituie cel mai reprezentativ exemplu. Ea este, după cum o aprecia un etnograf străin încă din 1959, „cea mai veche colecție închisă din regiunea superioară a Nilului pe care o cunoaștem azi“. În ceea ce privește componența numerică, de aproximativ 550 de piese (Fr. Binder a donat Sebeșului său natal aproximativ o sută dintre ele), este a doua în Europa (și în lume).

Se află aici colecții mai mici, provenite din Orientul Îndepărtat, Africa de Est, Oceania sau de pe continentul american, cât și o raritate muzeografică: mumia egipteană cu sarcofag, dăruită aceleiași Societăți Ardelene de la Sibiu, în 1907, de Hermann von Hanneenheim, consul la Cairo la începutul secolului trecut.

Muzeul s-a îmbogățit considerabil cu noi colecții după anul 1990. Acestea sunt constituite în cea mai mare parte din piese artisanale, reprezentând donații, repartiții guvernamentale sau schimburi de colecții și achiziții. Între achiziții putem aminti cele 90 de piese ale colecției congoleze Rang, la care se adaugă un număr relativ mic de obiecte cumpărate de-a lungul timpului de la diferiți vânzători sau din magazine de artizanat cu profil specific. Tot aici au intrat și peste 350 de piese reprezentând o parte dintre obiectele de artizanat extraeuropean din fosta „expoziție omagială Ceaușescu“, primite prin repartiție guvernamentală. Din donații și schimburi, muzeul s-a mai îmbogățit cu costume ale minorităților naționale din China, jucării tradiționale și artizanat japonez, indonezian, ecuadorian, argentinian ș.a.

...și femeie din Assan

Majoritatea colecțiilor primite de Muzeul „Franz Binder“ sunt donate de țările de origine, prin intermediul ambasadelor acreditate în România. În cele mai multe cazuri este vorba despre expoziții reprezentative itinerante prin țară. Odată periplusul terminat, posesorii lor au considerat șpunem noi, pe drept cuvânt că locul cel mai potrivit pentru păstrarea și, mai ales, pentru valorificarea lor ulterioară este muzeul sibian.

Delhi, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu.

Păpușile au fost prezentate deja în două versiuni de expunere. Prima, organizată în spațiu neconvențional (curtea interioară a muzeului, de fapt un hol central mare, extins pe două niveluri, cu iluminator din sticlă), a fost deschisă în august 2005, cu ocazia Zilei Independenței Indiei (15 august). Cea de-a doua, începând din luna octombrie a anului trecut, reprezintă formula clasică de organizare în sala de expoziții de la parterul muzeului. În ambele variante, prezentarea păpușilor indiene s-a bucurat de interes, cunoscând o mare afinență de public, precum și o foarte bună susținere mediatică.

Alcătuită din păpuși ceramice, cu o înălțime medie de 35-40 cm (care reușesc să reproducă îndeaproape o tipologie fizică etnică) și cu îmbrăcămintea din materiale textile, colecția este structurată pe câteva mari categorii de reprezentare a costumului tradițional indian: *zone* (state), *etnii* (triburi), *ritual* și *spectacol*.

În privința clasificării zonale, prin intermediul unor păpuși-pereche (bărbat și femeie) sunt identificate etnografic 11 dintre cele 28 de state indiene: Andhra Pradesh, Assam, Goa, Gujarat, Haryana, Kashmir, Maharashtra, Meghalaya, Punjab, Rajasthan, Sikkim. Etniile circumscrise prin piese, reprezentând fie femei, fie bărbați, evocă triburile Banjara, Bagdi, Bhil, Bondo, Muria Naga, Santhal și Toda. Ritualul este amintit prin hainele sărbătorești ale unui moment central din viața omului, nunta, colecția cuprinzând un număr de zece păpuși-mirese din Andhra Pradesh, Assam, Bengal, Jammu și Kashmir,

Maharashtra, Manipur, Mizoram, Nagaland, Punjab, Rajasthan. Ea este astfel o expresie eloquentă a componenței multietnice și multireligioase a statului indian. De altminteri, fiecare piesă este însoțită de o informație succintă cu privire la zona de proveniență, tipul etnic reprezentat de păpușă și o foarte scurtă descriere a elementelor de îmbrăcăminte și podoabă, cu indicarea semnificațiilor economice, sociale și simbolice.

Un sfert din colecție (11 păpuși) face referire la un fenomen artistic important al culturii indiene: dansul. Dintre multiplele dansuri tradiționale, piesele donate puntează următoarele forme: *Bharatanatyam*, *Mohini Attam*, *Odissi* și *Kathakali*. Sunt dansuri clasice, care îmbracă o formă narativă, pornind de la epopeile indiene. Cel mai bine reprezentat prin numărul de păpuși este *Kathakali*, dans epic din Kerala, practicat în aer liber, în timpul nopții. În colecție sunt reprezentate câteva personaje semnificative ale acestui dans: Arjuna, temutul demon Dussasana Hanuman (simbolul binelui), Kirata, Krishna, Ravana, Subhadra (personaj feminin, sora lui Krishna) și Surpanaka (încarnare feminină a răului). Ele sunt reproduse în miniatură, cu expresia facială specifică, obținută prin machiaj în culori elaborate, standardizate, în funcție de caracterul fiecărui personaj. Costumația este bogată, tipologizată și ea pentru fiecare erou participant la narațiunea spectacolului.

Documentația însoțitoare pentru fiecare păpușă a colecției a permis realizarea, în cadrul expoziției, a unui material explicativ pus la îndemâna vizitatorilor. Privite ca rezultate ale unui proces tehnologic, elaborare artizanală cu atribute estetice evidente, piesele prezentei donații se adaugă celor cinci păpuși etnografice indiene existente deja în patrimoniul Muzeului „Franz Binder”, ca urmare a darurilor făcute, în secolul XIX, de Arthur von Sachsenheim și Emil Sigerus. În ansamblu, ele permit cercetarea și cunoașterea unui meșteșug tradițional migălos, a cărui perenitate poate fi admirată acum și de vizitatorii muzeului nostru. ■

DECORAȚII STRĂINE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL

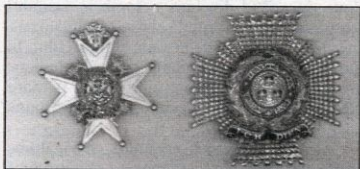
CRISTINA CONSTANTIN, LUMINIȚA IORDACHE

Ca simboluri ale recunoașterii unor merite civile sau militare, decorațiile reprezintă o creație a societății medievale. Apariția lor a fost determinată de nevoia autorității centrale de a răsplăti actele de loialitate și bravură față de monarhi, principi sau față de stat. Multe ordine au suferit transformări în timp, reflectând însăși istoria unei țări, evoluția societății și a mentalităților. Câteva dintre aceste adevărate „bijuterii” sunt prezentate într-o lucrare apărută sub egida Muzeului Militar Național, care încearcă să pună în evidență o parte importantă a patrimoniului său. În spatele fiecăreia se află o poveste care abia așteaptă să fie descoperită și împărtășită tuturor celor împătimiti de istorie.

Una dintre cele mai bogate și mai importante colecții deținute de Muzeul Militar Național este cea de „Ordine, medalii, plachete și insigne”. De-a lungul timpului, ea s-a îmbogățit cu exemplare rare, unele dintre ele unice în țară, prin donații, cum a fost cea din 1935 a mareșalului Alexandru Averescu sau cea din 1944 a mareșalului Constantin Prezan. De asemenea, achiziția unor piese deosebite a constituit o altă modalitate de a crește valoarea acestei colecții, remarcându-se în acest sens achiziția din anul 1968 de la colecționarul Constantin Stoianov (46 de ordine și medalii străine). Astfel, dacă în anul 1924, când muzeul a fost deschis publicului, colecția avea doar 55 de piese, astăzi numără peste 10.500.

Majoritatea lor a fost conferită unor personalități ale vieții politice și culturale românești (membri ai familiei regale, ai familiei Brătianu, Vasile Boerescu fost ministru de Externe, Armand Călinescu fost prim-ministru etc.) sau unor militari pentru merite deosebite: mareșalii Constantin Presan (șeful Statului Major General al Armatei, 1916-1918) și Alexandru Averescu (comandantul Armatei a II-a în primul război mondial și prim-ministru), generalii Eremia Grigorescu (comandantul Diviziei 15 infanterie din Armata I, fost ministru de Război), Nicolae Șova (comandantul Corpului 7 armată în luptele de la Budapesta, august 1944-ianuarie 1945), Nicolae Dăscălescu (comandantul Armatei I, 1944-1945), Constantin Sănătescu (fost prim-ministru, șeful Marelui Stat Major decembrie 1944- martie 1945) și mulți alții.

Între piesele deosebite se evidențiază ordinul britanic al „Băii”, ordinul japonez „Tezaurul Sacru” și cel iberic „Isabela Catolica”. Unice în țară sunt și placa gradului de mare cruce al ordinului german „Albert Ursul”, al Casei de Anhalt, și „Medalia de onoare a Congresului American”, conferită în 1923 Soldatului Necunoscut român.

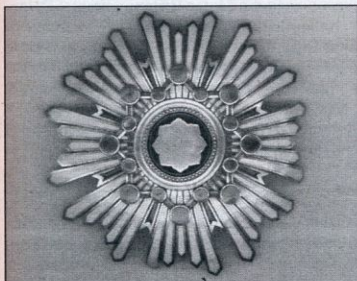

O „baie regală” creează un ordin.

Povestea ordinului britanic al „Băii” cunoscut și sub numele de „Foarte Onorabilul ordin al Băii” sau „Ordinul celor trei Coroane”, ne poartă către epoca de început a cavalerilor. Instituit în 1399 de regele Angliei, Henric IV, acest ordin a fost conferit inițial celor 46 de cavaleri care au participat la baia regelui ce preceda încoronarea (ungerea) ca monarh, aceștia devenind primii membri ai ordinului. Marele maestru al ordinului era însuși regele. Legenda spune că acest monarh își făcea baia când două văduve au venit în audiență pentru a-i cere rezolvarea unor probleme, moment în care el ar fi spus: „exercitarea obligațiilor mele de rege trebuie să treacă înaintea plăcerilor”. Ca urmare, s-a ridicat, a ascultat plângerile și, dorind a perpetua „exemplul său”, a instituit

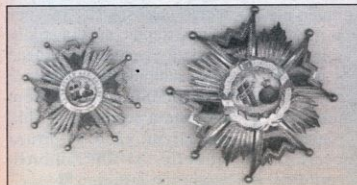
acest ordin pentru a-i răsplăti pe cei care puneau interesele statului și ale Coroanei britanice mai presus de interesele personale.

Dincolo de legendă, după o scurtă perioadă de trecere în uitare, acest ordin avea să fie readus în atenție de regele George I, urcat pe tron în 1714. Deviza ordinului era „Tria juncta in unum” (Trei unite într-unul), aluzie la coroanele Angliei, Scoției și Irlandei, care apăreau pe însemn. Din anul 1847, în timpul reginei Victoria, această distincție putea fi acordată și unor personalități civile.

Din Extremul Orient un „tezaur fericit”.

În anul 1888, împăratul Japoniei, Mutsu Hito, institua ordinul „Tezaurul Sacru Fericit” sau al „Oglinzilor”, cum mai era numit. În centrul medalionului era aplicată o crizantemă, simbol important în Extremul Orient, asociat cu longevitatea, nemurirea și perfecțiunea. De altfel, în Japonia, această floare era emblema casei imperiale. Ca însemn heraldic, crizantema avea 16 petale, suprapunându-se ca imagine solară pe cea a unei roze a vânturilor, în centrul căreia domnea împăratul. La 3 aprilie 1924, prințul Naruhiko Higashikuni a efectuat o vizită la București, delegația pe care o conducea fiind însoțită de generalii Mihail Ceaur Aslan și Gheorghe Mărdărescu. Cu acest prilej, generalul Aslan a fost decorat cu ordinul „Tezaurul Sacru”, în grad de mare cruce, placa aflându-se la Muzeul Militar Național.

Regina, exploratorul și Lumea Nouă.

Dintre personalitățile care au marcat puternic istoria Peninsulei Iberice se detașează, de departe, regina Isabela a Castiliei și celebrul navigator Cristofor Columb. Acest fapt este ilustrat și de crearea ordinului „Isabela Catolica” la 24 martie 1815, de către regele Ferdinand VII, ca un omagiu adus acestei regine cu rol major în crearea imperiului colonial spaniol. Într simbolurile de pe însemnul acestui ordin se află două coloane (aluzie la coloanele lui Hercule), reprezentând strămoșii Gibraltar, eșarfa cu înscrisul „Plus ultra” („Pe aici înainte”), două globuri pământesti cu trimitere la Lumea Veche și Lumea Nouă, precum și inelul cu înscrisul „Por Isabel la Catolica”. Deviza ordinului era „La lealtad acrisolada” („Ca dovadă a credinței”), prima titlatură a distincției fiind „Ordinul regal american al Isabellei Catolice”. În patrimoniul Muzeului Militar Național se găsesc două exemplare ale acestui ordin.

Fürchte Gott und Befolge Seine Befehle (Teme-te de Dumnezeu și urmează-i poruncile). Tot la perioada cavalerilor ne trimite și ordinul german „Albert Ursul”, creat în 1382 de ducele Sigismund de Anhalt, în memoria legendarului Albert Ursul, primul margrav de Anhalt, fondatorul Berlinului. Tradiția acestui ordin a fost reînviată la 18 noiembrie 1836 de ducii suverani de Anhalt, Leopold Frederic, Henrich și Alexandru Carol. Deviza „Fürchte Gott und befolge seine Befehle” (Teme-te de Dumnezeu și urmează-i poruncile) este conformă cu mentalitatea secolului XIV. Inițial, acest ordin se acorda pentru merite civile, iar din 1864 și pentru cele militare. Piesă unică în țară, prin desen și execuție el reflectă spiritul german.

Un omagiu pentru Soldatul Necunoscut.

La 17 mai 1923, cu prilejul înmării Soldatului Necunoscut, la București, reprezentanții S.U.A. în România acordau, în numele Congresului American și al președintelui Thomas Harding, ca un „omagiu adus soldaților români care au luptat, la fel ca și soldații americani, în timpul primului război mondial, cea mai înaltă emblemă a valorii și virtuții militare”, „Medalia de onoare a Congresului American”. De altfel, această distincție a mai fost acordată Soldatului Necunoscut din Marea Britanie, Franța, Belgia și Italia. Instituirea medaliei își are originea în anul 1862, dar actul care reglementa acordarea acesteia avea să fie emis la 9 iulie 1918. Conferită numai pentru fapte de arme în luptă, „Medalia de onoare a Congresului American” reflectă recunoașterea curajului și eroismului soldatului român în primul război mondial. ■

PRIN SALOANELE IEȘENE...

(Urmare din p. 49)

Foarte receptiv la tot ce era nou, femeile au devenit susținătoare înfocate ale ideilor liberale și democratice, idei care vor pătrunde mai târziu până și în salonul elegant al Elenei Sturdza, după cum ne transmite Ion Ghica. Spiritul liberal al unor asemenea societăți diseca și critica însăși existența statului și a regimului politic, repartitia proprietății, sistemul de privilegii și absența unei burghezii naționale, din cauza concurenței exercitate de evrei în unele domenii economice.

Mesele, în special cina, prilejuiau discuții aprinse, în care erau denunțate abuzurile domnului și ale miniștrilor, corupția funcționarilor, de la cei mari la cei mici, și vânzarea funcțiilor. La aceste conversații așteau involuntar și slugile, care, la rândul lor, propagau știrile aflate exage-

rându-le sau minimalizându-le importanța, alimentând zvonurile și sporind, astfel, confuziile, neliniștile și frământările sociale.

Femeile vorbeau despre toalete, copii, gospodărie, cancanuri, discutau despre intrigile galante în curs și „sfărâmau fără milă zahăr pe spinarea cunoscuților”. Cele cu educație mai temeinică abordau și subiecte mai dificile, precum teologia, filosofia, literale și arta. Eufrosina Manu, educată în Fanar, dar căsătorită la Iași, atee convinsă, își permitea să critice ceremonialul religios și ierarhia ecleziastică și propaga idealurile epicureice: „Viața este dată omului pentru ca el să trăiască cât mai multe bucurii.” În opinia nepotului ei, Radu Rosetti, „nimica nu era prea bun, nimica nu era prea elegant, nimica nu era prea frumos, nimica nu era prea delicat pentru ea”.

În general, oamenii de spirit, maestrii conversației, se bucurau de mare trecere în saloanele ieșene, jocurile de

cuvinte și butadele lor făcând deliciul societății. Străinii reprezentau, de obicei, fermentul conversațiilor subtile, dintre ei remarcându-se, prin rafinament, diplomații francezi. Cu toată infuzia de civilizație și cultură occidentală pe care aceștia au introdus-o în saloanele românești, conversația și-a păstrat însă o tentă comună și frivolă, fără a atinge vreodată prețiozitatea conversației franceze din secolul XVIII sau rigoarea elaboratelor conveniențe de comunicare din societatea engleză.

*

Oferta socială pe care salonul o prezintă în prima jumătate a secolului XIX mai bogată decât aspectele prezentate mai sus și-a pus amprenta, treptat, asupra stilului de viață al elitelor indigene, moda salonului extinzându-se și rafinându-se în a doua jumătate a secolului și chiar mai târziu, când va difuza, mimetic, și în rândurile burgheziei înstărite. ■

Pentru o istorie a exilului românesc

NICOLAE PENESCU

DORINA TOMESCU

În 1970, în cercurile exilului românesc de la Paris, se vehicula numele unei cunoscute personalități politice: Nicolae Penescu (1889-1982). Doctor în științe juridice, fost secretar general al Partidului Național-Tărănesc, deputat și ministru de Interne în cel de-al doilea guvern condus de generalul Constantin Sănătescu (4 noiembrie-6 decembrie 1944), Penescu fusese arestat la 14 iulie 1947, la Tămădău, împreună cu alți fruntași național-tărăniști, condamnat la ani grei de închisoare și apoi la domiciliu forțat în Bărăgan. În mai 1968, în timpul vizitei sale în România, generalul de Gaulle fusese însoțit de ministrul de Externe Maurice Couve de Murville, fost coleg de studii al lui Penescu. La intervenția acestuia (Magazin istoric, nr. 7/2000), autoritățile române au eliberat un pașaport pentru Nicolae Penescu. El a părăsit România, stabilindu-se la Paris.

Activitatea depusă în perioada anilor 1970-1973 și atmosfera în care trăia o bună parte a exilului românesc din acea vreme sunt oglindite în scrisorile pe care Penescu le-a adresat lui Anton Crihan, fost membru în Comitetul Executiv și în Delegația Permanentă a P.N.T. Profesorul Anton Crihan părăsise România în anul 1948, cu scopul de a face cunoscută opiniei publice internaționale problema Basarabiei. După ce stătuse trei ani la Paris, se stabilise la Saint Louis, statul Missouri S.U.A. După deces, în 1993, corpul neînsuflit a fost înmormântat pe meleagurile natale basarabene. Grație donației făcute de fiul profesorului Crihan, domnul Dumitru Crihan, corespondența și alte documente ale fruntașului politic basarabeau au intrat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României în anul 1995, fiind accesibile cercetării.

NAME		REGISTRATION NUMBER	
ANTON CRIHAN		A 8.130.006	
ADDRESS - NO. & ST.		63103	
30 Plaza Square, St. Louis, Missouri		COUNTRY OF BIRTH	
DATE OF BIRTH		COUNTRY OF NATIONALITY	
July 10, 1893		Stateless	
EYES		HAIR	
Brown		White	
HEIGHT		WEIGHT	
5 FEET 8 1/2 INCHES			
TUBERC SCARS AND MARKS			
None			
VALIDITY OF PERMIT			
PERMIT EXPIRES		VALIDITY EXTENDED TO	
MAY 2 1968			
DATE AND LOCATION OF ISSUING OFFICE		DATE AND LOCATION OF OFFICE	
MAY 3 1968 ST. LOUIS, MO.			
SIGNATURE SUBORDINATING OFFICIAL		SIGNATURE REEVALUATING OFFICIAL	

Nicolae Penescu în timpul procesului intentat fruntașilor P.N.T. și prietenul său A.Crihan (fotografie de pe o legitimație de sedere în S.U.A.)

● Scandal de spionaj la Paris, în rândul emigrației române ● Propuși pentru că nu vor accepta ● Constantin Vișoianu avea simpatii pentru sovietici ● Regele rupe legăturile cu P.N.T. ● Din nenorocire, prevalează destinderea, iar exilul deranjează ● Nu sunt șanse pentru reîntoarcerea în țară, într-un viitor previzibil ● Regele nu poate gira un Consiliu în care intră și legionarii

In 1970 Nicolae Penescu a ajuns la concluzia că activitatea de organizare a exilului românesc trebuia să înceapă cu completarea Delegației Permanente a P.N.T. în exil și repunerea în vigoare a vechiului Comitet Național-Tărănesc. „Trebuie ieșit din imobilism și partidul să-și reia rolul de polarizator al tuturor energiilor și valorilor democratice românești”, îi scria el la 2 iulie 1970 lui Anton Crihan.

Un scandal declanșat de revista franceză *L'Espionnage* nr. 9, din martie 1971, a adus exilul românesc într-un punct critic. Articolul intitulat *Procesul agenților sovieto-români* dezvăluia culisele unei afaceri de spionaj descoperite la Paris în 1969 și în care fuseseră implicate 14 persoane; șase dintre acestea fuseseră puse în libertate, între ele și trei refugiați români: Virgil Veniamin, Virgil Micu și Radu Bogdan.

Pentru exilul românesc știrea a avut efectul unui trăsnet, Virgil Veniamin fiind un nume cu greutate în diasporă (profesor de filosofie a dreptului, avocat, fost

președinte al Organizației Muncitorești a P.N.T., director al Fundației Universitare „Carol I”, membru în mai multe organizații internaționale). Virgil Veniamin, în loc să intențeze o acțiune în justiție împotriva autorului articolului, făcuse doar o plângere de „imixtiune în viața privată”, ceea ce nu dăduse un răspuns clar dacă fusese sau nu implicat în afacere. Se pare că, după ce acceptase să stea de vorbă cu persoane oficiale din cadrul Consulatului României de la Paris, autoritățile române îl șantajaseră că nu își va mai vedea familia, aflată în România. Ca atare, în 1962 acceptase contactul cu serviciile de spionaj românești și un an mai târziu soția și copiii săi sosiseră la Paris. La scurt timp însă, s-a petrecut un eveniment dramatic: depri-mată că și-a surprins soțul pe stradă în compania unei franțuzoaice, doamna Veniamin s-a sinucis, aruncându-se în fața metroului.

Cazul Veniamin este debătut de Penescu în mai multe scrisori adresate prietenului Anton Crihan. „Dacă domnul Veniamin nu ar fi membru al partidului nostru – îi scria el la 22 februarie 1971 –, al Comitetului Național [Român] și reprezentant în atâtea organisme internaționale, cazul lui nu ar fi interesant. Dar fiindcă este, trebuie să lu-

ăm atitudine. Cred că ar fi bine să publicăm un comunicat în numele conducerii partidului, prin care îl suspendăm din calitatea de național-tărănist și cerem regelui să-l suspende din aceea de membru în Comitet [Național Român] și din toate reprezentanțele pe care le are. Apoi să cooptăm așa cum ai propus noi amândoi noi membri în Delegația Permanentă și aceasta să dea delegații de președinte de organizație pentru a se constitui Comitetul Central.”

Insediat de ideea reorganizării partidului, câteva luni mai târziu, la 14 iulie 1971, îi trimite o nouă scrisoare lui Anton Crihan în care încearcă să configureze viitoarele organe de conducere ale P.N.T. în exil. „Trebuie imediat publicată confirmarea Delegației Permanente în care eu, dumneata și Ghilezan care a fost casier cu Mihăiescu, deputat în 1946 și șef de organizație cooptăm pe: Liviu Venetu-Gatterburg, Serdici Georges, Popa Augustin, Bunesco Al. (aceștia din urmă nu vor accepta și vor declara că n-avem dreptul să reorganizăm partidul), Constantin Ion și George Popescu Botoșani; dăm delegații ca șefi de organizații: Alice Cantacuzino Lupoia, Radovan Traian (l-am găsit în Comitet aici, nu putem să-l lăsăm de o parte, dar fiind orb [era bolnav] nu mai poate amenința cu bătaia), Aron Iuliu (aceeași observația mea pentru ochi), Rațiu Ion (deși aleargă să fie cooptat în Comitet), Drimba Virgil, Cazaban Th. (certat cu Ve-

Curtea de Argeș, 1927. La parastasul regelui Ferdinand: Pan Halippa, A. Crihan și Al. Averescu

niamin), Dumitrescu Grigore (de la Argeș), Russu Alexandru (de la Iași), Vasile Florea, V. Veniamin (până când se va pronunța comisia de disciplină în fața căreia nu va compare).

Comisia de disciplină: Ghi-lezan, Gatterburg, Cantemir, Cantacuzino Alice, Cazaban, Drimba.

Te rog să-mi trimiți lista celor pe care îi accepți, semnată.

Odată constituită Delegația Permanentă, ea va lua atitudine în toate problemele de partid și naționale, cât și față de Comitetul Național [Român], în viitoarea lui alcătuire sau în actuala, dacă rămâne așa, cu Veniamin, Popa și Bunescu, pretinzând că sunt național-tărâniști, deci nu mai este cazul să fie consultat partidul..."

Scrisoarea lasă să se transpară dificultățile demersului inițiat de Penescu. El spera că odată rezolvate problemele privind organizarea partidului în emigrație, vor fi depășite și chestiunile privitoare la noua formulă a Comitetului Național Român. În 1970, când aflase de la Augustin Popa că Constantin Vișoianu, președinte al C.N.R., era bolnav, Penescu era de părere că regele Mihai ar fi trebuit să aleagă un nou președinte. În septembrie 1970, Penescu fusese primit în audiență la rege și arătase că în restructurarea C.N.R. partidele trebuia să fie cele care să-și desemneze reprezentanții, iar președintele acestuia să se sprijine pe voința lor.

Penescu nu avea încredere în Constantin Vișoianu, a cărui conduită o critica aspru în scrisoarea din 14 iulie 1971: „Îndată ce Titulescu a fost înlăturat, Vișoianu a avut aceeași soartă. Cum însă se învățase cu viața comodă și fastuoasă de diplomat, a

trecut imediat în Frontul Renașterii [...] Era cunoscut de ruși pentru simpatia lui față de U. R. S. S. Pentru același motiv a fost numit ministru de Externe, fiind acceptat de comuniști

și de ruși, după plecarea din guvern a lui Buzești, la cererea comuniștilor (rușilor). După 1945 s-a apropiat de americani, dar n-a voit să candideze [în 1946] pe listele noastre, ca să fie «neutru», adică să nu supere pe comuniști. Acest domn, când a fost în mai, anul acesta [1971], la Paris, n-a făcut decât să ne bârfească în chip josnic. Pozițiile noastre erau jenant de false, fiindcă nici unul nu spuneam tot ce credem și ce gândim. M-a amuzat enorm jocul lui. Știa cu cine îl face, dar supărat că nu i-a mers a început să clevetească. A fost comic când mi-a spus că el detestă pe oamenii care vin să-i vorbească pe alții de rău, pentru ca după cinci minute să bârfească pe Ghilezan, Serdici, Rațiu, Botoșani etc. N-am știut, cât a fost la Paris, că făcea același lucru cu alții despre mine, fiindcă i-aș fi cerut socoteală și aș fi rupt zgomotos relațiile cu el. Am făcut-o acum, fără declarații. Consider că nu mai pot sta de vorbă cu un om ca dl. Vișoianu. Este evident că ce a vorbit la Paris a spus și la Versoix [regelui]. De aceea Măria Sa nu a răspuns la scrisoarea făcută în numele partidului [național-tărânesc]. Deci regele a rupt legăturile cu partidul nostru, mai ales că n-a admis să fim consultați în legătură cu compoziția noului Comitet..."

Anton Crihan și soția, iunie 1990

În legătură cu situația C.N.R., la 1 martie 1972, reprezentanții din exil ai P.N.L. și P.N.T. au trimis regelui un memoriu criticând poziția lui Vișoianu, care voia doar o completare a organismului pe care îl conducea, în timp ce autorii memoriului cereau ca președintele acestui organism să fie ales la recomandarea partidelor. Apărut în presa exilului, memoriul a provocat numeroase comentarii pro și contra.

Penescu era conștient de situația delicată. „Dacă am face noi un Comitet Național pe bază de partide, ar trebui să rupem formal cu monarhia, fiindcă nu am recunoaște comitetul făcut de ea. Am fi acuzați că facem jocul comuniștilor, ceea ce fără voia noastră ar fi în parte adevărat. Apoi am lua aceeași poziție ca și legionarii, ceea ce ar contraria pe mulți români. În sfârșit, nu avem calitatea și dreptul să negăm principiul monarhic. Aceasta este treaba poporului român. Avem dreptul să criticăm pe rege, ceea ce facem indirect, ignorându-l pe el și comitetul care poate fi al lui, dar nu este al nostru, cum am făcut-o și cu regele Carol...”

Opinii diverse, sensibilități și ambiții, orgolii. Toate acestea nu pot fi depășite cu ușurință într-o lume plină de suspiciuni și intrigi. Aceasta

Soții Penescu în momentul arestării, 1947

era starea de spirit ce-l domina pe autorul scrisorii din 14 iulie 1971, încheiată cu următoarele cuvinte: „Aștept adeviziunea dumitale la această acțiune. Noi, bătrânii frate Crihan, am rămas cei mai plini de încredere în viitorul României și cei mai tineri în apărarea integrității ei până la Nistru.”

Pesimism și nesiguranță răzbat și din scrisoarea adresată prietenului său la 18 ianuarie 1973. „Din nenorocire, în America și în Europa prevalează acum înțelegerea, destinderea, cooperarea cu lumea comunistă. Marile țări industriale se concurează ferm pentru a câștiga piața comunistă. Aceasta trece prin prealabila captură a bunei-voințe a sovieticilor. În acest moment noi mai mult îi deranjăm [...] În câmpul românesc din exil cunoaște situația. Ea este așa cum este din cauza imposibilității de a se crea o unitate de conducere. Cine sunt vinovații o știți dumneata ca și mine. Eu am făcut tot ce mi-a stat în putință să conving pe Măria Sa să caute o altă formulă decât cea actuală care pute – pentru constituirea unui nou Comitet Național. N-am reușit. Poate alții vor fi mai norocoși. De aceea am căutat să nu rup punțile și am lăsat această sarcină altora. Regret că regele este rău sfătuit. Din surse bune vin știri că el nu s-ar mai ocupa de treburile noastre politice, lăsând mână liberă lui Vi-

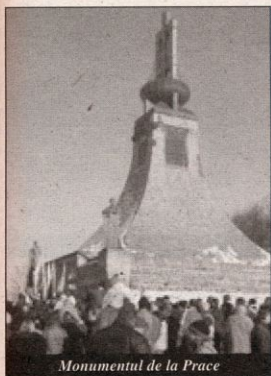
șoianu și generalului Lazăr. Trebuie să recunoșc că într-un fel are și dreptate. Nu sunt perspective pentru reînnoirea în țară într-un viitor previzibil, iar românii se mănâncă între

ei de parcă ar avea ceva de împărțit fie aici, fie în țară. Și eu sunt obosit de a-mi pierde liniștea și timpul parând la tot felul de intrigi și încercări de dezbinare pe față sau ascunse și uneori discutabile veleități. Aș ține mult, înainte să închei socotilele cu ce este pământesc, să ajut și eu la reparația *Dreptății* [fost organ central de presă al P.N.T.]. Am luat această inițiativă și am făcut apel la nababii partidului căci avem și din aceștia să ne ajute. Am primit câteva consimțăminte. Este indispensabil să avem *Dreptatea* ca cel puțin în patru numere pe an să expunem ideile partidului în problemele naționale și să menținem în exil flacăra românismului independentă de fuste mișcări totalitare care pretend să monopolizeze.”

În 1975, C. Vișoianu și-a anunțat demisia și încetarea oficială a funcționării C.N.R. În ianuarie 1976, la Paris, s-a desfășurat o întrunire a Consiliului P.N.L., P.N.T. și P.S.D. pentru a discuta situația creată. Cu acest prilej, Penescu semnează un apel adresat exilului românesc, în calitate de „fost ministru”, solicitând participarea tuturor românilor din exil la constituirea unui nou C.N.R. După o nouă reuniune, desfășurată la 24 septembrie 1976, s-a constituit un C.N.R.

provizoriu în care erau reprezentati și legionarii. Conform statutului votat un an mai târziu, legitimitatea noului C.N.R. trebuia să fie acordată de regele Mihai. În legătură cu acest moment, regele face precizarea că, odată cu demisia lui C. Vișoianu, în 1975, C.N.R. își încheiasă activitatea. „Imediat, s-a înființat la Paris un C.N.R. sub conducerea lui Penescu; s-a spus că acest Consiliu e mai bine reprezentat și nici o orientare politică din exil nu a fost omisă. Sigur, în acest Consiliu a intrat și un grup legionar [...] Noi n-am putut să girăm o asemenea compoziție. De altfel, se știe care este atitudinea noastră față de orice mișcare extremistă și nu ni s-a cerut părerea!”

În ciuda planurilor ambițioase pe care și le propusese, noul C.N.R. a sucombat în tăcere. Singurele valuri ivite în jurul său au avut ca motivație luptele pentru șefia lui. Vădit deranjat de ostilitatea și neîncrederea celor din exil, Nicolae Penescu și-a dat demisia din Biroul Executiv al C.N.R. Deși nu mai ocupa o poziție de conducere în exil, la 3 februarie 1981, a fost victima unui atentat: a primit prin poștă un pachet cu cărți, expediat din Madrid, care la desfacere a explodat, rănindu-l grav. Același lucru s-a întâmplat și cu Paul Goma, tot la Paris, și a doua zi cu Șerban Orescu (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2004), la Köln. Toți trei organizaseră o conferință de presă în ziua de 10 decembrie 1980, în care prezentaseră situația drepturilor omului din Republica Socialistă România și se pronunțaseră împotriva desemnării Bucureștilor ca loc de desfășurare a viitoarei Conferințe pentru Pace și Securitate în Europa. ■

Monumentul de la Prace

În luna decembrie a anului 2005 s-au împlinit 200 de ani de la celebra Bătălie a celor trei împărați, cum a fost denumită confruntarea dintre trupele franceze și oponentii ruso-austrieci de la Austerlitz.

Un proiect de anvergură, desfășurat pe parcursul mai multor ani, din 1998 până la zi, a pregătit această importantă aniversare. Au fost cooptate organizații obștești și private, s-au strâns fonduri din donații și au fost alocate sume în bugetele locale, cu care s-au acoperit investițiile uriașe de peste 860.000 euro. A fost făcută multă publicitate, au fost scoase diverse tipărituri (de la cărți postale, pliante și calendare la reviste de specialitate și cărți între care o monografie în limbă de circulație intitulată Bătălia celor trei împărați. Austerlitz 1805, de Dušan Uhlir) și, mai ales, a fost pregătită marea reînscenare a luptei la care se înscriseră circa 4.000 de participanți din Europa, atât din țările inițial beligerante, cât și din altele și chiar din America.

Aceasta ne-a încurajat și pe noi să luăm parte și, pentru că nu posedam uniforme regimentelor grănicerești Nr. 16 și 17 din Bistrița și din Orlat, care luptaseră în armata cezaro-crăiască, am decis să luăm straie de boier velit valah din timpul domniilor fanariote ce corespundeau acelei epoci. Însotit doar de un arnăut mustăcios și de doi camarazi în sinea lor bravi grăniceri transilvăneni, dar... în civil am fost martorii epocalului eveniment, desfășurat în intervalul 2-4 decembrie la Slavkov u Brna (cum se numește astăzi istorica localitate).

OBSERVAȚIILE UNUI BOIER VELIT LA AUSTERLITZ

Dr. ADRIAN SILVAN-IONESCU

„Vive l'Empereur!”

Artileria austriacă

O atmosferă generală de participare directă la istorie stăpânea ținutul. Toți se străduiseră să contribuie cu ceva: mulți purtau uniforme de epocă, bărbați și femei deopotrivă chiar dacă unele dintre aceste ținute nu aparțineau neapărat anului 1805, ci unor perioade ulterioare, precum războiul civil american, războiul din 1877, primul război mondial sau revoluția rusă. Se organizaseră târguri de antichități (unde predominau efectele militare din diverse epoci, de la cele din divisele bătăliei la cele mai recente) sau de suveniruri, de articole de Crăciun sau de mică producție manufacturieră locală; grătarele cu fleici și cârnați sfârâiau apetisant (chiar și pentru un velit aflat în postul sfințelor sărbători), vinul fiert își gădila nările cu buchetul său; un producător de turtă dulce făcuse noi modele pe care era figurat, cu zahăr, un mare N (inițiala împăratului francez) surmontat de un bicorn specific și de data aniversară. Fanfarele și muzicanții independenți cântau la colțuri de stradă, iar pe o scenă se juca o comedie cu subiect marțial. Evenimentul atrăsese grăupuri masive de reînscenatori din alte țări, veniți cu autobuzele spre a fi prezenți doar ca spectatori; astfel am întâlnit, cu bucurie,

pe prietenii noștri bulgari, în uniformele lor negre, de voluntari de la 1877, așa cum fuseseră îmbrăcați și la Pasul Șipka (*Magazin istoric*, nr. 1/2006). Revederea a fost udată, ca totdeauna, cu rachiul din plosca „fermecată“ a medicului unității bulgărești.

Dar momentul cel mai important și mult așteptat de un public foarte numeros și nerăbdător a fost reînscenarea bătăliei pe un vast câmp înzăpezit din localitatea Tvarozna, la poalele Dealului Santon. O autostradă adiacentă câmpului de luptă fusese închisă și transformată în parking pentru miile de automobile, camionete, microbuze și autobuze ale spectatorilor. Poliția, în efective sporite, dirija circulația și dădea indicații asupra traseului de urmat. În pofida frigului și a ceții dese cele aproximativ 30.000 de persoane se înghesuiau de-a lungul gardului ce împrejmua zona pentru a vedea cât mai bine desfășurarea de forțe.

Muniție la discreție

Legendarul *soare de la Austerlitz* nu s-a arătat și întreaga zi a fost mohorâtă, însă luminată de incendii și explozii. Unitățile și-au ocupat pozițiile în cea mai perfectă ordine. Un ochi expert putea

observa corectitudinea uniformelor și a armamentului purtat de acești pasionați *reenactors*, civili cu diverse ocupații, dornici de a retrăi istoria la modul cel mai propriu, prin experiența personală a unei campanii din vechime. Ca să semene cu bravi soldați din vremea lui Napoleon, mulți își lăsaseră plete pentru a-și putea împleti coșule la spatele de-o parte și de alta a tâmplelor, își cultivaseră mustățile și bărbile. Puteau fi astfel observate admirabile tipuri de francezi, ruși ori austrieci, cu podoaba capilară specifică.

Nota aparte și individualizarea o dădea ținutelor reglementare felul de a fi purtate, cu specificul național: lejeritatea și cochetăria franțuzească în așezarea bicornului, austeritatea germană a căștii, ghidușia căciulii cazăcești lăsate pe-un ochi. Vânători austrieci în uniforme verzi deschise și cu căști negre, grenadierii cu căciuli de urs și ținute albe, ofițeri cu bicornuri, artileriști cu haine maro și pălării negre cu borul stâng ridicat, cuirasieri cu căști negre de piele se remarcă în armata kaiserului Franz I. Aliații ruși erau și mai spectaculos îmbrăcați, în special înalții grenadierii din Regimentul Pavlovski care erau aleși și după nasul cărn ce trebuia să amintească de cel al

tarului Pavel I, cu mantale gri și mitre aurii pe cap, conduși de ofițeri bondoci și rotofei, strânși în mândrul verde închis și cu un bicorn surmontat de un imens penaj negru; infanteria de linie cu uniforme verzi, pantaloni albi și ceacouri cu penje negre înalte; muscalii înaintau în pas cadențat, în ritmul impus de tobele aflate în fruntea unității. Trupele erau urmate de grupuri de *hazeaice* cu sarafane viu colorate și bine înfolfolite, contra frigului, în broboade ample. Ele purtau papornice și traiste cu merinde pentru soldații pe care îi însoțeau pe front. Înaintea pornirii la atac s-a făcut o oprire și preoții ortodocși, în odăjdii strălucitoare, au ținut o slujbă și au cădelnițat pravoslavnicile trupe ce se smereau, descoperite.

Operațiunile au fost deschise prin salve de artilerie, de-o parte și de alta a liniilor inamice. Cazacii cu lungile lor sulite și husarii cu dolmane roșii dădeau roată câmpului și angajau cavaleria franceză, care nu se lăsa prea mult a fi atrasă în luptă. Atunci zăngăneau săbiile lovite de adversari și izbucneau uralele din timpul șarjei. Niște vajnici vânători călări din garda

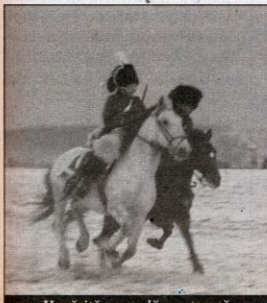
imperială franceză au urmărit și capturat o frumoasă și cochetă husăriță muscală (prezentă probabil incognită între mustăcioșii ei camarazi, spre a-și urma alesul inimii, plecat să se acopere de glorie militară, la fel ca în filmul sovietic *Balada husarilor*). O moară a fost incendiată, iar pe vâlvătaia ei se decupau siluetele soldaților ce atacau la baionetă. Infanteriștii francezi cu bicornuri, grenadierii cu înaltele lor căciuli de blană de urs decorate cu găitane albe și garda imperială cu ceacouri cilindrice și penaje roșii respingeau atacurile cavaleriei austriece, formând, cu rapiditate, careul. Salvele de tun și împușcăturile cu pulbere neagră măreau confuzia din cauza fumului ce-i învăluia pe trăgători. Iar mirosul de pușcărie devenise insuportabil. Pentru această reconstituire au fost puse la dispoziție 1,5 t de pulbere neagră, așa că focul de voie al artileriștilor și infanteriștilor din ambele tabere era explicabil prin faptul că beneficiau de muniție la discreție.

La un pahar de vin fierț

După mai multe atacuri și contraatacuri, soarta luptei

s-a decis, la fel ca acum 200 de ani, în favoarea francezilor, iar Napoleon a trecut călare, însoțit de mareșalii săi, prin fața trupelor victorioase, alinate, ce-l aclamau și-și ridicaseră pălăriile ori căciulile în vârful baionetelor, ca semn de salut. Uralele de „Vive l'Empereur!” zguduiau cerul plumburiu. Scena era mișcătoare, măreață! Data de 2 decembrie ce coincidea cu aceea a încoronării din anul precedent îi adusese împăratului, drept cadou, răsunătoarea victorie de la Austerlitz și aura de cel mai puternic bărbat al continentului. Datorită acestei coincidențe, între soldații săi, marea înclăștare a fost botezată, cu mândrie, *la bataille de l'Anniversaire* (bătălia aniversării).

A urmat parada tuturor trupelor participante la bătălie. Apoi, după ce începuse să se întunece, a fost prezentată *Simfonia Austerlitz 1805*, un spectacol multimedia de Dan Dlouhy și Ivan Martinek, care a împletit muzica și proiecțiile de imagini cu scene de luptă, cu focurile de artificii, salvele de tun și alte efecte pirotehnice la care și-au dat concursul Ansamblul de Percuție al Europei Centrale, o baterie de artilerie și grupuri de pușcași.

Husăriță muscală, capturată de vânătorii călări francezi....

...și infanterie austriacă

Dragoni austrieci

În aceeași seară, la Teatrul Național din Brno era programată opera *Război și pace* a lui Serghei Prokofiev, după romanul omonim al lui Lev Tolstoi.

Spectatorii au început să se retragă de pe câmp. Protagonistii, scăpați de obligații militare, s-au răspândit prin mulțime, să mănânce, să se încălzească la un pahar de vin fierț, să fumeze ori să se fotografieze cu admiratorii. Brusc am devenit și noi obiectul interesului fotografic: în masa de uniforme militare, atât de variate din punctul de vedere al croiului și cromaticii, costumele noastre de filiație orientală făceau notă aparte și atrăgeau atenția prin exotism. Cei interesați și care ne făcuseră poze pe furis ori ne rugaseră să le fim modele ne întrebau, spre a se lămuri de proveniența noastră, dacă suntem turci, persani ori mameluci pentru că șarja mamelucilor, condusă de generalul Rapp, a fost decisivă în această bătălie zdrobind prin impetuoșitatea ei puternică gardă a țarului și luându-l prizonier pe colonelul print Rępnin-Volkonski. Noi răspundeam, cu mândrie, că suntem valahi, adică români, și aceasta uimea și mai mult,

făcându-ne foarte simpatici în ochii interlocutorilor care primeau, drept *bonus*, informații despre straietele noastre și despre domniile fanariote în timpul cărora se purtasera.

Cu participanți din 33 de țări

Ulterior am aflat că, pe câmpul de luptă au fost și „victime”, nu chiar 20.000 cum fuseseră în realitate, ci doar opt persoane: un ofițer spaniol a căzut de pe cal și și-a fracturat umărul, unui rus i-a explodat pușca și a căpătat mici arsuri pe față, alții s-au tăiat accidental cu săbiile ori s-au înțepat cu baionetele, iar unii au fost internați la spital cu hipotermie. Dar jocul de-a războiul i-a bucurat pe toți, iar sacrificiile au meritat cu prisosință.

Participanții aveau naționalități foarte diverse și proveneau din 33 de țări, chiar dacă purtau alte uniforme decât cele ale patriei lor: pe lângă francezi veritabili, uniforme imperiului napoleonian fuseseră îmbrăcate de spanioli, englezi, americani, belgieni, olandezi, polonezi, însă ponderea cea mai mare, circa 20%, o reprezentau gazdele cehe. La fel stătea

situația și în cazul trupelor cezaro-crăiești, unde tot cehii erau cei mai mulți, urmându-i austriecii neoași, dar și germani, slovaci și chiar un bulgar; doar rușii erau 100% ruși, bieloruși și ucraineni. Însuși Napoleon era foarte bine înțepat de un american, Mark Schneider, a cărui mamă e franțuzoaică de aici și eleganța cu care vorbea limba lui Corneille, cu care s-a adresat soldaților spre a le mulțumi și în care a citit proclamația din ziua bătăliei. De statura și cu alura potrivită având chiar aceeași vârstă ca împăratul, 36 de ani, el este deja familiarizat cu persoana acestuia, pentru că l-a interpretat de opt ori până acum, pentru televiziune și pentru întrunirile diverselor societăți istorice. De altfel, este obișnuit cu această activitate, pentru că lucrează la un muzeu din Williamsburg, Virginia, unde se joacă spectacole de „istorie vie”, foarte populare între americani. Un spectator de vază a fost printul Charles Napoleon, strănepot de unchi al împăratului, descendent direct din Joseph Bonaparte. Prezența sa a fost mult mediatizată și a onorat manifestarea.

Trupele au înnoptat în satele din jur, Krenovice, Tesany și

Tvarozna, în condiții de campanie. Unii au dormit în corturi, înfruntând cu bărbăție, ca niște adevărați oșteni, frigul strașnic ce se lăsase. Alții au găsit găzduire pe la țărani, iar cei cu dare de mână au mers la hoteluri. Masa a fost servită de la cazan ori fiecare s-a descurcat cum a putut. În grupuri mici, soldații stăteau strâns în jurul unui foc, pe care aburea un ibric ori un ceaun. Campamentele lor erau vizitabile și doritorii puteau primi informații legate de viața cazană.

Audiență la Împărat

A doua zi a fost o vreme superbă, însorită și relativ caldă. Noi ceremonii au avut loc la Prace (fostul Prazen), pe platoul unde s-a dat de fapt lupta și unde se află un monument. Acest monument a fost ridicat în memoria eroilor, în intervalul 1910-1912, din inițiativa preotului Alois Slovák din Brno și după planurile arhitectului Josef Fanta. Pe sub o arcadă largă se pătrunde într-o capelă cu o acustică deosebită sub al cărei paviment se află osuarul cu rămășițele celor căzuți în luptă. Acolo au fost depuse

coroane de flori. Trupele, în mare ținută, au mărșăluit prin sat, apoi au urcat dealul și s-au înșirat de-o parte și de alta a aleii ce ducea spre monument; în dreapta francezii victorioși, în stânga aliații ruso-austrieci. Înaintea începerii solemnității și a apariției suveranilor, ofițerii și subofițerii și-au pregătit unitățile. Alea răsună de ordine: „*Garde à vous, peloton! Garde à vous, bataillon! Presentez vos armes!*” se auzea dinspre partea franceză, „*Smirna!*” cu insistență pe r dinspre cea rusească. Cei trei împărați, Napoleon I, Franz I și Alexandru I au trecut în revistă armatele. Au mai fost slobozite câteva salve de tun și de pușcă de către învingători. O căprioară speriată de detunături a ieșit din pădure și, alergând peste dealul alb de nea, a traversat în goană șoseaua, spre a se pierde de cealaltă parte a drumului, într-un desiș. Profitând de învâlmășeala produsă după retragerea împăraților, *hazeaicele* aflate în spatele șirului de soldați muscali au început să bombardeze cu bulgări de zăpadă pe inamicii plasați de cealaltă parte a aleii. Această canonadă neconvențională a durat până ce un

ofițer francez a ieșit din rând și, cu sabia scoasă, le-a amenințat pe năbădăioasele și bătaioasele rusoaice, dornice să spele măcar ele onoarea soților înfrânți în luptă.

Apoi francezii au format un careu separat, unde au venit Împăratul și mareșalii săi, însoțind câțiva prelați catolici veritabili. „*Vive l'Empereur!*” se ridica strigătul din piepturile bravilor francezi. Am strigat și noi odată cu ei. Apoi am avut onoarea să obținem o audiență la Împărat, care ne-a primit cu afabilitate și chiar ne-a făcut cinstea de a se lăsa fotografiat alături de noi. Ne-am luat inima în dinți și am imaginat un posibil dialog între un boier velit patriot și puternicul om al Europei de la 1805: „*Sire, le peuple de Valachie vous aime et vous attend pour le libérer!*”, la care Napoleon a răspuns, amabil, dar scurt, „*On verra.*” Și atunci ca și acum, politica occidentală nu prea lua în calcul micile țări estice...

Așa a fost la Austerlitz după 200 de ani.

Cea mai importantă victorie a lui Napoleon a fost celebrată cu întregul fast și cu rigoarea cuvenită unui asemenea eveniment epocal, unic în existența unui iubitor al istoriei. ■

Vânători călări din garda imperială, înaintea șarjei; fotografiile care ilustrează articolul au fost realizate de autor

Fotografii de la cititori

AM CUNOSCUȚ ȘI EU O POLONEZĂ

Articolele **Exilul supraviețuitor** și **În orașul lui Ovidiu**, publicate în Magazin istoric, nr. 3/2003, mi-au trezit multe amintiri. Am fost cadru militar activ o parte din viață și înțeleg, poate mai bine ca mulți dintre cititorii pasionați ai revistei, ce înseamnă să lași totul de o parte și să ieși doar strictul necesar și, la ordin, să pleci spre o altă garnizoană, spre alte zări, cu speranța că te vei mai întoarce pe locurile unde ai legat prietenii și ți-ai lăsat agoniseala de o viață.

Era septembrie. Începuse anul școlar 1939/1940. Părinții mei închiriaseră o casă pe strada Tudor Vladimirescu, peste drum de spitalul județean din orașul Târgoviște. Nu-mi amintesc exact ziua în care o familie de refugiați polonezi a fost încartiruită în casele perceptorului Aurică Ionescu, situate la intersecția străzilor Berzii și T. Vladimirescu din Târgoviște. După puțin timp m-am împrietenit cu fiica cea mare a familiei, Ula. De la ea am aflat că tatăl ei era ofițer de cavalerie (căpitan), iar mama predase literatură universală la o școală superioară, unde fusese și ea elevă. Cei doi frați ai Ulei frecventau cursurile elementare când, în urma intervenției trupelor sovietice și germane în Polonia, în septembrie 1939, mai multe cadre militare, la ordine superioare, au luat drumul exilului, în speranța că, odată ajunse în Marea Britanie, vor putea lupta pentru eliberarea Poloniei.

Fiind de aceeași vârstă cu mine – împlinșem 14 ani și eram înscris în clasa a V-a la Liceul „Ienăchiță Văcărescu” – am prezentat-o pe Ula grupului meu de prieteni; în fotografie de la stânga la dreapta: Iani Aerichidis (a

emigrat mai târziu cu familia în Grecia și de acolo în Canada), Costel Popescu, Costel Nițescu, Traian Gheorghiu (subsemnatul), Mihai Georgescu și, în mijloc, Ula. Am devenit prieteni buni. Eram numiți de ceilalți colegi grupul celor „cinci băieți și-o strengărită”.

Într-o zi din primele luni ale anului 1940 Ula ne-a destăinuit un secret. Se primise ordin ca ofițerii polonezi și familiile acestora să fie pregătiți, că, foarte curând, vor părăsi garnizoana Târgoviște și vor pleca spre o destinație necunoscută, înainte de sosirea în România a unei misiuni militare germane. Am ajutat și noi, cei cinci băieți, la îmbarcarea familiei căpitanului polonez. La despărțire s-au vărsat lacrimi amare ca după dispariția unui prieten apropiat.

Am scris aceste rânduri pentru a sugera cercetătorilor și istoricilor care se vor ocupa în continuare de „refugiul polonezilor din 1939/1940” să ia în seamă și etapa petrecută de militarii polonezi și familiile lor în garnizoana Târgoviște. ■

Colonel (r.) Traian GHEORGHIU

MĂRTIȘOR

11

1878. O scenă memorabilă la Academia de Științe a Franței. Fizicianul Du Moncel prezintă fonograful, noua invenție a lui Edison. Mare este surpriza adunării când mica mașină neînsuflețită prinde grai și redă fidel cuvintele prezentatorului, rostite cu puțin timp înainte. Deodată, un academician mai în vârstă, pe nume Bouillaud, sare din fotoliu,

se repede la Du Moncel și începe să-l strângă de gât. „Mizerabile, o să ne păcălească un ventriloc!” Furiosul nu se va potoli nici o jumătate de an mai târziu. La 30 septembrie Academia ține din nou o ședință. Bouillaud, la fel de incredul și încăpățânat, cere cuvântul și declară că își menține părerea. Fonograful a fost demonstrația unui ventriloc, fiindcă „nu este posibil ca un nenorocit de metal să înlocuiască nobilele organe ale graiului omenesc”.

12

1945. Generalul de brigadă Cortland Van R. Schuyler, delegatul american în Comisia Aliată de Control în România, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, are în această după-amiază o lungă discuție cu Iuliu Maniu, la cererea celui din urmă, aflat la pat de o săptămână, din cauza unei fracturi la rotulă suferite într-o căzătură. Maniu

consideră formarea guvernului Groza la 6 martie o catastrofă de prim rang, România devenind astfel un stat satelit. El este surprins și dezamăgit că Marea Britanie și Statele Unite nu au sărit în ajutorul țării sale și afirmă că, în absența unui sprijin, este inutil să mai continue lupta. Se așteaptă deja să-și vadă colaboratorii uciși sau deportați, iar pe el răpus de un glonț. Este de părere că Statele Unite îi datorează o explicație pentru atitudinea avută și insistă ca generalul să afle dacă americanii au de gând să stea calmi deoparte și să se uite cum România este dată pe mâna Rusiei sovietice. „Este cu siguranță un bătrân de excepție, își notează Schuyler, dar pare angajat într-o luptă fără de speranță.”

17

1918. „Dacă n-am venit la Chișinău până acum este că plănuisem în ascuns să vin c’o pleiadă de muzicieni, adevă cu orchestră, pentru ca să se vadă-n Basarabia că la noi sunt multe elemente și bune, nu numai câte unul, ici colea. Vă rog să-l primiți pe delegatul meu, Domnul profesor Jean Bobescu, care vă va comunica proiectele mele și cărui vă rog

în numele artei noastre să-i dați concursul D-voastră neprețuit, alături de autoritățile militare și civile din Chișinău...” Onisifor Ghibu, destinatarul acestei scrisori a lui George Enescu, prieten cu muzicianul, mai ales prin soția sa, soprana Veturia Ghibu, va organiza totuși peste o săptămână turnee de concerte, de mare răsunet, al lui Enescu. Pe 24 și 25 martie 1918 acesta din urmă va dirija, iar pe 27 va susține un recital de vioară. *O glorie a culturii românești: George Enescu*, vor titra atunci ziarele de la Chișinău.

20

1873. Se naște compozitorul, dirijorul și pianistul rus Serghei Rahmaninov. La o repetiție a primei sale opere, *Aleko*, se apropie de Serghei (un tânăr, de 19 ani) marele Piotr Ilici Ceaikovski și îl întreabă pe un ton jenat: „Am terminat de curând o operă în două acte, *Iolanta*, care are o durată prea mică pentru a acoperi o întreagă seară de

spectacol. Ai avea ceva împotriva dacă s-ar juca împreună cu opera dumată?” Rahmaninov, copleșit de emoție, tace. „Ei, dacă nu vrei...” spune Ceaikovski, neștiind cum să interpreteze muțenia tânărului. „Pur și simplu și-a pierdut darul vorbirii, Piotr Ilici”, intervine cineva aflat în apropiere. Rahmaninov dă din cap, în semn de aprobare. „Și eu, care nu știam ce să cred. Dacă nu poți vorbi, măcar fă cu ochiul.” Și tânărul exact așa face, spre amuzamentul lui Ceaikovski, care îi mulțumește pentru onoarea acordată. În același an, 1892, Rahmaninov obține, pentru *Aleko*, medalia de aur a Conservatorului.

„Aproape toți copiii din ziua de azi erau îngrozitori. Cel mai rău era că, prin intermediul unei organizații ca Spionii, erau transformați, în mod sistematic, în niște mici sălbatici imposibil de stăpânit; și totuși, lucrul acesta nu trezea în ei nici un fel de dorință de a se revolta împotriva disciplinei Partidului. Din contră, adorau Partidul și tot ce avea legătură cu el. Cântecul, marșurile, steagurile, mersul în excursii, instrucția cu arme de exercițiu, urlatul de slogane, adularea Fratelui cel Mare toate erau pentru ei un fel de joc de-a eroii. Sălbăticia specifică vârstei le era în întregime canalizată împotriva dușmanilor

Statului, împotriva străinilor, trădătorilor, sabotajilor și criminalilor în gândire. Era ceva aproape normal pentru oamenii peste 30 de ani să le fie frică de proprii lor copii. Și pe bună dreptate, fiindcă nu trecea săptămână în care Times să nu publice câte o notiță despre felul cum cutare mică secătură care trăsesse cu urechea – expresia folosită în general era «erou-copil» – auzise cine știe ce vorbă compromițătoare și-și denunțase părinții Poliției Gândirii”.

În acești termeni sintetiza George Orwell, în romanul 1984, ceea ce s-ar putea numi „programa ascunsă” a sistemelor educaționale de tip totalitar.

SECURITATEA – UN PEDAGOG DIN UMBRĂ

FLORIAN BANU

In România, comuniștii au exercitat o puternică presiune asupra școlii, ca instituție fundamentală a educației, încă din anul 1945. Însă asaltul direct a fost dat în urma adoptării Decretului nr. 175, din 2 august 1948, „pentru reforma învățământului”. Potrivit art. 1, învățământul public „este organizat exclusiv de stat pe temeiul unității de structură și este așezat pe baze democratice, populare și realist științifice. Învățământul public este laic”. De asemenea, se preciza, la art. 2, lit. c, că printre obiectivele procesu-

lui de învățământ se numără și „educarea tineretului în spiritul democrației populare și ridicarea nivelului cultural al poporului”. Cu alte cuvinte, statul comunist își asigura monopolul asupra sistemului de educație și, automat, îi fixa acestuia niște finalități în conformitate cu amplul proiect ideologic de făurire a „omului nou”.

Dat fiind rolul extrem de important al școlii în formarea viitoarelor „cadre de nădejde” ale partidului, corpul profesoral a fost sever epurat de toate „elementele cu concepții

ostile, retrograde, cu origine socială nesănătoasă” și, de asemenea, îndeaproape supravegheat de Securitate. Importanța deosebită acordată de puterea comunistă controlului educației și învățământului este foarte bine evidențiată și de declarația lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, făcută în timpul ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din 31 ianuarie 1949, ședință consacrată tocmai analizării activității Ministerului Învățământului Public: „Ministerul Învățământului nu este un minister de patru ore, el este mai im-

portant ca Ministerul Securității, pentru că este vorba de distrugerea dușmanului pe planul culturii, de pregătirea cadrelor viitoare, de educarea clasei muncitoare”.

Dar, în orice proces de educație, sunt implicați doi participanți: educați și educatori. Dacă educatorilor li se acorda o atenție deosebită de către serviciile de cadre ale Ministerului Învățământului și de către Securitate, nici elevii nu erau scăpați din vedere. Am studiat mai multe dosare de informator, întocmite unor elevi bucureșteni de către Direcția a III-a „Informații Interne” din Departamentul Securității, în anul 1961, pentru a vedea cum erau racolați informatorii din rândul elevilor.

Am încercat să refacem „traseul” pe care îl parcurgea un elev din momentul în care intra în atenția ofițerului recrutor și până la abandonarea acestuia sau transferarea sa către altă structură informativă. Motivațiile ofițerilor de Securitate, inserate în „rapoartele cu propunere de recrutare”, ne redau destul de fidel optica acestora asupra a ceea ce însemna amenințare la adresa securității statului și

asupra modului în care aceasta putea fi apărată.

Într-un raport din 21 iulie 1961, întocmit de un ofițer al Biroului „363”, structură a Direcției a III-a ce se ocupa de supravegherea învățământului preuniversitar, se menționa: „În urma măsurilor luate de către organele noastre s-a stabilit că din cele opt clase paralele de a X-a existente în cadrul Școlii medii nr. 4 «Aurel Vlaicu», clasa a X-a H

*Ministerul
Învățământului este
mai important decât
Ministerul Securității*

iese cu mult în evidență în ceea ce privește starea disciplinară și atitudinea față de procesul de învățământ. Astfel, în cadrul clasei a X-a H se comit o serie de abateri disciplinare, atât în timpul orelor, cât și în afara școlii, lucru ce a dus ca și numărul corijenților să fie mai mare în raport cu celelalte clase paralele.

Verificând care sunt elementele turbulente ale acestei clase care împiedică buna desfășurare a orelor, s-au identificat în persoanele

numiților C.C., fiu de legionar, Ș.Gh., S.N. și T.Gh., care în permanență produc acte de dezordine și fug de la școală, fiind văzuți în același timp pe bulevardele Capitalei în anturajul diverselor elemente.

Din lipsă de agentură, în momentul de față, organele noastre nu cunosc amănunte despre elevii acestei clase din timpul și din afara școlii, precum și eventualele lor manifestări dușmănoase.”

Totuși, organele de securitate erau în măsură să afirme că în respectiva clasă „sunt o serie de elevi [...] care în mod permanent dau dovadă de cosmopolitism prin ținuta exterioară și a comportării față de profesori”. Pentru a-și completa informațiile, ofițerul propunea recrutarea unui elev „pe bază ideologică, prin metoda convingerii, la sediul Școlii”.

Un alt „Referat cu propuneri de recrutare”, redactat tot în cadrul Biroului „363”, la 25 martie 1961, relevă o stare de-a dreptul „îngrijorătoare” în rândul elevilor din altă școală bucureșteană: „În urma verificărilor efectuate în rândul elevilor clasei a XI-a

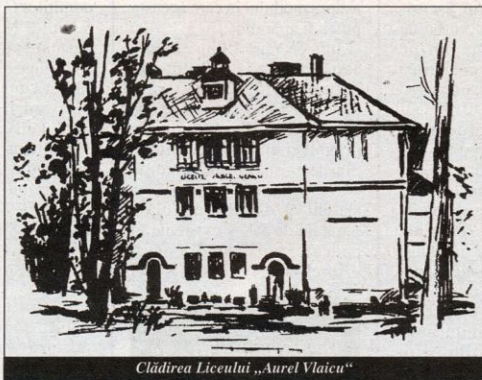

Defilarea elevilor de 23 august

din Școala medie nr. 26 a rezultat că în majoritate provin din mediul mic-burghez și cu concepții cosmopolite. Astfel, au fost identificați elevii S.T., al cărui tată este cunoscut ca membru al secției «Creștini după evanghelie», participant la unele ședințe ilegale; G.M., a cărui mamă este suspectă că a făcut parte din organizația legionară; A.C., tatăl, fost avocat și radiat din barou; K.L., [tatăl] fost coproprietar de magazine, și alții.

Având în vedere o așa concentrare de „elemente dușmănoase”, ofițerul propunea ca „pentru a cunoaște mai amănunțit care sunt preocupările și manifestările elevilor sus-menționați, precum și în vederea acoperirii informative a clasei a XI-a, conform ordinului 54 al tov. ministru”, să fie recrutat elevul S.P. Acesta, după opinia ofițerului care-l „studiase”, „are calități și posibilități de informare în rândul elevilor din clasa a XI-a, bucurându-se de simpatia acestora. Este o persoană comunicativă, având posibilitatea să se apropie ușor de orice elev”. Garanția că „va accepta recrutarea și va colabora cinstit cu organele noastre” era considerată a fi una reală, „ținând cont de originea sa socială, precum și de comportarea și activitatea sa zilnică”.

Parcursirea celorlalte documente din dosarul de informator arată că ofițerul nu s-a înșelat în „studiul” său. În

Clădirea Liceului „Aurel Vlaicu”

„Referatul de felul cum a decurs recrutarea” sunt înserate următoarele informații: „Candidatul a relatat despre unele abateri ale colegilor, care se caracterizează prin fugă de la ore, indisciplina la unele ore, fumatul prin WC. De asemenea, a mai spus că la elevul G.M. acasă se organizează ceaiuri unde participau elevi din școală și alți elevi din alte școli, unde s-a dansat în mod decadent. La aceste ceaiuri mergea și candidatul.”

Așadar, fumatul în WC și dansul „decadent” se înscriseră printre actele ce ar fi putut submina regimul de demo-

Chiulul de la școală și filmele franțuzești în atenția Securității

cratie populară! La toate acestea se mai adăuga faptul că tânărul viitor informator a mai relatat și despre „elevul I.M., care este o fire foarte religioasă, crezând în «ceva», nu în Dumnezeu sau alți sfinți (sic!)”.

În consecință, ofițerul recrutator aprecia că respectivul candidat „a avut o poziție sinceră, relatând aspecte ne-

gative din activitatea colegilor”.

De altfel, pe parcursul colaborării cu Securitatea, tânărul S.P. nu a dezmințit buna impresie creată ofițerului recrutator. Într-o „Caracterizare”, întocmită pe parcursul colaborării, se menționa: „agentul a furnizat unele materiale informative bune,

în care se arătau abateri de la disciplină ale elevilor, fuga de la ore, faptul că se citește cărți decadente și că se mai spun și bancuri cu caracter politic și tendențios”. De asemenea, „în rezolvarea sarcinilor ce i-au fost trasate s-a achitat conștiințios, dovedind orientare și perspectivă în munca informativă. La întâlniri a venit regulat și foarte punctual”. Informatorul, potrivit datelor din dosarul personal, și-a continuat cariera și după terminarea școlii. Încorporat într-o unitate militară, el a fost folosit pe perioada stagiului militar de organele de contrainformații din respectiva unitate. Despre „cariera” sa ulterioară de turnător nu mai avem informații, dar, dată fiind „dragostea de muncă” de care dăduse dovadă, se poate presupune că nu a dezamăgit organele de securitate.

Un alt referat cu propuneri de recrutare, redactat la 18 iulie 1961, ne aduce în atenție situația dintr-o altă școală medie bucureșteană.

„În clasa a X-a a Școlii medii nr. 12 s-au identificat o serie de elevi proveniți din mediul mic burghez și cu atitudini cosmopolite[...] care fug

deșeri de la cursuri, refuză să participe la învățământul politic, adoptă o atitudine recalcitrantă și indisciplinată față de profesori.”

Evident, o astfel de stare trebuia supravegheată prin crearea unei rețele de informatori. Era propus spre recrutare și, ulterior, recrutat elevul S.I. Acesta însă nu s-a dovedit un talent nativ, precum cel din cazul prezentat anterior. Dimpotrivă, într-o „Caracterizare”, datată 29 aprilie 1963, se menționa: „De la data recrutării și până în prezent, agentul a arătat o singură dată verbal că elevul E.L. elogiază filmele franțuzești și subapreciază pe cele românești și că elevul Z.I. nu vrea să învețe limba rusă, motivând că nu-i place, iar la data de 31 decembrie 1962 a dat o notă informativă în care arată că elevul E.L. imprimă muzică decadentă la magnetofon.”

Procesul creării rețelei informative din școli era în bună măsură similar celui din alte medii. După identificarea „elementelor dușmănoase” și a „stării de pericolozitate” era selectat un potențial informator din respectivul colectiv. Asupra acestuia se întocmea o notă de studiu în care se treceau datele personale, „calită-

țile” acestuia, posibilitățile de culegere de informații. Se făceau și „investigații” în cadrul școlii, rezultatul lor fiind consemnat într-un raport.

Se întocmeau apoi cereri de verificare la cartoteca Securității pentru tată, mamă, frați, surori și, evident, pentru „candidat”. Dacă verificările erau negative, urma cunoașterea personală a „candidatului”, în urma căreia se întocmea un raport. De obicei, acesta era decisiv în includerea sau nu a elevului în rețeaua informativă. Această cunoaștere se făcea fie în mod „legendat” (ofițerul de securitate își atribuia o altă identitate și o

Elevii turnători își continuau „cariera” și după liceu

altă funcție), fie „descoperit”, acesta declinandu-și gradul de ofițer de securitate.

Pentru exemplificare, redăm un fragment din „Raportul de felul cum a decurs cunoașterea personală a lui S.P.”: „Cunoașterea personală s-a efectuat în felul următor, exploatându-se o situație natural creată: cu o zi în urmă, patru elevi din clasa a XI-a A, printre care și S.P., au comis o

abatere de la regulile școlare încercând să iasă din școală pe intrarea principală, și nu pe unde este indicat pentru elevi. Femeia de serviciu i-a văzut și le-a interzis acest lucru, iar aceștia drept nemulțumire au început să strige după aceasta: «babo, babo!».”

Elevii au fost convocați la o discuție în cabinetul directorului, la care a luat parte și ofițerul. Cu această ocazie, ofițerul nota că „mi-am dat seama că S.P. este un elev inteligent, comunicativ și cu putere de analiză”.

Pe baza datelor culese prin „investigații” și a „cunoașterii personale”, i se întocmea candidatului o fișă personală. Apoi era redactat un „Raport cu propuneri de recrutare”, în care se menționau scopul și metodele folosite pentru recrutare, locul și, uneori, durata estimată a recrutării. Se întocmea și un „Plan de discuții ce se vor purta cu elevul candidat la recrutare”. După recrutarea propriu-zisă, dosarul informatorului se îmbogățea cu un „Referat de felul cum a decurs recrutarea”, precum și documente redactate chiar de tânărul informator: angajamentul, autobiografia și o notă

Pionieri care participă la o manifestație

cu relațiile pe care acesta le avea. Ulterior, în dosar se adăugau notele informative furnizate de informator (uneori, la recrutare era solicitată și o primă notă informativă), caracterizări periodice ale informatorului și, când era cazul, raportul cu propunerea (motivată) de abandonare a informatorului.

Revenind la modalitatea de recrutare, aceasta se contura fie după efectuarea verificărilor la cartotecă (în cazul în care părinții sau rudele aveau „o pată la dosar”, se opta pentru așa-zisele „materiale compromițătoare” sau se recurgea la amenințări cu represalii împotriva celor apropiați recrutarea „prin constrângere”), fie după efectuarea investigațiilor din școală și specularea unor mici încălcări ale disciplinei sau a unor situații conflictuale existente în cadrul colectivului. Nu de puține ori, se miza pe „sentimentele patriotice” și pe „spiritul civic” ale tânărului candidat în cadrul așa-numitei metode de recrutare „prin convingere”. Locul recrutării era, de obicei, unul din incinta școlii, care să ofere necesarul de discreție: un birou al conducerii școlii, un laborator mai retras sau chiar o sală de clasă goală.

În concluzie, întocmirea unui dosar de informator, chiar când acesta era doar un elev, se făcea cu respectarea algoritmului stabilit de îndelung rodata conducere a Securității. Aparent, informațiile furnizate de informatorii-elevi și colecționate cu asiduitate de ofițerii de securitate frizează ridicolul

În practica agricolă, la recoltat cartofi

(dansuri și muzică „decadentă”, chiulul de la școală, convingeri religioase etc.) și nu ar constitui, în ochii cititorului de azi, o culpă reală. Dar nu trebuie uitat nici o clipă că sistemele totalitare funcționează după o logică proprie, care se intersectează arareori

*Proprietarul dosarului
este proprietarul
existenței acelei
persoane*

cu realitatea. Așa cum observa Herbert (Belu) Zilber (pseudonim Andrei Șerbulescu, care a făcut parte din lotul Pătrășcanu): „În zona socialistă, oamenii și lucrurile există numai prin dosare. Cine este proprietarul dosarelor este proprietarul întregii existențe, iar cine le alcătuiește creatorul acesteia. Oamenii reali sunt reflexul dosarelor”. Cu alte cuvinte, elevii de azi sunt cetățenii de mâine ai țării. Informațiile despre ei sunt cu atât mai valoroase, pentru un sistem represiv, cu cât sunt mai ample, mai diverse și mai complete. Un „obiectiv” al Securității parcurgea adesea un adevărat „cursus honorum”: de la o mapă de verificare la un dosar de verificare,

de la dosar de verificare la dosarul de urmărire informativă individual și, uneori, de grup.

„Dosarul” îl însoțea pe tânărul absolvent în armată (unde era preluat și „lucrat” de ofițerul de la contra-informații, C.I.-stul), la locul de muncă (unde ajungea în mâinile ofițerului de secu-

ritate care răspundea de „obiectiv” fabrică, uzină sau de „problemă” sănătate, justiție, învățământ). De asemenea, admiterea într-o instituție de învățământ superior trăgea după sine și piatra de moară a dosarului. Acesta, îmbogățindu-se mereu cu noi și noi materiale, ajungea, în cazul „elementelor recalcitrante”, care refuzau să vadă „binefacerile socialismului”, de-a dreptul motivator pentru existența respectivului individ și atunci Securitatea intervenea cu măsurile „profilactice”: avertizarea, destrămarea anturajului, avizele negative la Serviciul Pașapoarte, măsuri „pe linie de partid”.

În cazurile extreme, ne referim aici la situația de după 1960, Securitatea dispunea arestarea, anchetarea și trimiterea în fața justiției sau, prin intermediul Miliției, se puneau în scenă „mici infracțiuni de drept comun”, pedepsite cu trei-șase luni de închisoare cu suspendare sau cu executarea „la locul de muncă”, pentru ca „rebelul” să înțeleagă că statul atotputernic nu-i vrea pieirea, ci îndreptarea, adică o cât mai completă conformare la normele impuse ca valori unice, absolute. ■

Piața Palatului în 1927. În prim-plan (stânga), imobilul dărâmat din fața restaurantului Cina; în fundal, edificiul, dispărut și el acum, în care se afla cafeneaua Corso

DICTATURA ȘI CAFENEAUA

Abia venit la putere, la 28 decembrie 1937, guvernul condus de Octavian Goga, secondat de A.C. Cuza, este înlăturat la 10 februarie 1938. Guvernare scurtă, dar agitată, cu fricțiuni în sânul cabinetului și, mai ales, stârnind multe comentarii nefavorabile în cele mai felurite sfere ale societății. Zvonurile despre șubrezenia guvernării plecau mai ales din lumea cafenelelor, adevărate barometre ale pulsului zilei.

Lată de ce o publicație obedientă guvernului, *Răsăritul*, apărută la 4 februarie 1938, se simțea dator să ceară, încă din primul său număr, închiderea cafenelelor. „Războiul [din 1916-1918] scria D.I. Atanasie, a ucis această cafea boemă și boemii de azi ai Cafenelei, cei care miruiți de Dumnezeu cu daruri multe mai rătăcesc prin cele de azi, sunt expulzați din casa lor și câți se mai rătăcesc pe acolo se simt stingheriți într-o lume nouă, într-o promiscuitate de lume nouă complet străină de ceea ce înseamnă vis, de ceea ce

înseamnă pasiune pentru frumos. Cafeneaua de azi nu trăiește pentru ca să-și încrusteze viața în istoria vieții literare viitoare, ci ea își târăște o pagină de nemernică actualitate din care nemurirea nu-și mai recrutează copiii, ci parchetele își culeg clienții.”

A doua zi, autorul revine, cu atacuri directe la adresa unei cunoscute cafenele de atunci, Corso, de pe Calea Victoriei, nr. 90, din vecinătatea Palatului Regal. Era un loc de întâlnire a unei faune pestrițe de ziariști, samsari, artiști, codoși ș.a. și o sursă de zvonuri ineputabilă. „Nu e

nevoie pentru colportorii alarmismului—scria D.I. Atanasie, în *Răsăritul*, din 5 februarie 1938—să stea mai mult de o oră la Corso. Când au ieșit de acolo pornesc pe străzi radioși, ca să constate pe teren roada ostenelelor lor din aceea zi. Cancanul infam a trecut de mult și a ajuns la Café de la Paix [*Magazin istoric*, nr. 7/2005], o cafea de boemi și scriitori și jumătate de samsari și cote; a ajuns la Royal [pe Calea Victoriei, colț cu str. Const. Mille], în întregime monopolizată de aceștia din urmă, a făcut circuitul acolo

și acum vagabondează pe străzi.“

Autorul îi cere primului ministru Octavian Goga „să se închidă cafeneaua, această periculoasă gazetă vorbită, oficiosul alarmismului. Să se închidă cafeneaua Corso și toate celelalte cafenele. Oare țara asta, domnule prim-ministru Octavian Goga, nu poate trăi fără cafea? Ați închis trei gazete. Avem dreptul să vă cerem să închideți trei cafenele“.

Atanasiu făcea aluzie la suprimarea ziarelor *Dimineața, Adevărul și Lupta*, cerând așadar extinderea măsurilor dictatoriale și asupra unor localuri publice unde se exprimau, în fond, idei libere. Goga nu a mai apucat să ia și o astfel de decizie, guvernul său căzând la 10 februarie. Cu o zi mai înainte, Cezar Retrescu, el însuși un cunoscut om de cafea, intervenea în același ziar atrăgând atenția încă din titlul articolului său: *Una-i țara, alta cafeneaua*.

„Românul nota scriitorul, mă gândesc la cel târgoveț, românul e născut flecar, zeflemist și mai ales indiscret. Abia așteaptă să afle ceva sub pecetea tainei, că îndată arde scaunul sub el, nu-și mai află loc, aprinde și aruncă țigara după câteva fumuri, înșfacă pălăria și o tulește la goană pe stradă să găsească oriunde, la cafea, pe stradă, în bodogă, un amic, un vag cunoscut, pentru a-i împărtăși la ureche, tot sub pecetea tainei, zvonul cules fără nici un control, la care a adaus un mic supliment de fantezie proprie [...] Cel care poartă cu dânsul povara unei taine oricât de fanteziste, când se vor închide toate cafenelele, bodogii și berăriile, e în stare să bată după miezul nopții la geamul unui prieten, vag cunoscut sau necunoscut, pentru a-și potoli mâncărimea limbii și a se duce ușurat la culcare.“

Cafeneaua „reprezintă o lume. O anume lume. Această lume a flecărit întotdeauna, uneori cu duh, de cele mai multe ori idiot, niciodată însă

cu efect real asupra opiniei publice. Ba chiar mi se pare că adeseori cafeneaua a fost o supapă a zvonurilor de-o oarecare gravitate; când de pildă un Puiu Iancovescu [popular actor al vremii, cunoscut pentru glumele și calambururile lansate la cafea] a rezumat situația cu un cuvânt de duh. Toată lumea a râs, obiectivul principal al debaterilor care puneau țara la cale s-a înecat în fundul ceștii de șarf; a rămas hazul. A doua zi nimeni n-ar mai ști să spună despre ce-a fost vorba“.

Nu peste mult timp Corso și alte cafenele din zonă aveau să fie demolate, la dorința lui Carol II de a crea alte deschideri Pieții Palatului Regal. Au venit apoi anii războiului și cei care i-au urmat, când cafenelele bucureștene au trecut în amintire.

Locul lor a fost luat de cofetării, cu nelipsitele prăjituri „Popular“ și erzațul de cafea „Menado“... ■

I. LĂCUSTĂ

IOAN MAMINA (1941-2006)

Multă vreme, mie și colegilor mei, ne va fi greu să ne obișnuim cu gândul că prietenul, colegul, colaboratorul care a fost nu mai este printre noi. Am parcurs împreună importante etape de viață. Ne-am bucurat și ne-am întristat împreună. Modest, răbdător, veșnic preocupat, temerar și, înainte de toate, un muncitor tenace. În meseria de istoric, pe care a servit-o și a iubit-o ca puțini alții din generația sa, a ținut morțiș să facă ceva care să rămână. Și au rămas cărțile lui. Nu neapărat numărul, ci mai ales calitatea acestora l-au impus atenției generale. Fiecare dintre ele a umplut un gol. Conștient de

valoarea demersului său, n-a așteptat lauda nimănui. Se refugia imediat în muncă. „Mă eliberează, obișnuia să spună, este singura care îmi creează o stare de bine“. Pe unde a trecut, a lăsat această puternică amintire. Din păcate, timpul nu a mai avut răbdare. Și câte mai avea de făcut... Îi cunoșteam, parțial, proiectele. Ambițioase, dar realizabile. Pentru că el a avut puterea de a transforma un proiect în operă durabilă.

Dragă prietene, Dumnezeu să te odihnească în pace!

Marian STEFAN

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1906

GEORGETA FILITTI

Organizarea jubileului pentru cei 40 ani de domnie ai regelui Carol I reține interesul publicului deopotrivă cu proiecțiile cinematografice, conferințele pe teme variate ori spectacolele de binefacere. Tulburările studențești din 13 martie, inițiate de N. Iorga și legate de protestul față de folosirea limbii franceze în manifestări publice, pun problema gravă a responsabilității dascălilor în educarea tineretului și generează critici acerbe la adresa eminentului istoric. Disputele politice și disidența din partidul conservator duc la apariția în presă a unor scheme fanteziste de guvernare alternativă a doar două partide. Între timp, se caută soluții pentru stărpirea câinilor vagabonzi și de luat aminte ce se întâmplă dacă seacă Niagara...

Pregătirile legate de organizarea Expoziției jubiliare pentru cei 40 ani de domnie ai regelui Carol I rețin atenția întregii țări. Se precizează pavilioanele, se prelungește o linie de tramvai până pe Dealul Filaretului, locul de desfășurare al Expoziției, și o serie de manifestări culturale dovedesc legăturile românilor cu Europa. Astfel, Institutul Italian organizează la Ateneu o conferință cu proiecții despre Simplon (tunelul între Valois, Franța, și Piemont, Italia, ce străbate Alpii elvețieni), patronată de regina Elisabeta și făcută în beneficiul căminului Vatra luminoasă pentru nevăzători aflat sub patronajul acesteia.

Teatrograful înseamnă proiecții cinematografice trimise de Casa Pathé din Paris. Așa s-au derulat *O dramă în balon*, *Războiul ruso-japonez*, *Iosif în Egipt*.

Magazinul *Jockey Club* (stofe, impermeabile, cravate, ciorapi, batiste) se mută de la Galați la București (în Pasajul român nr. 9), asigurând clientela că are un croitor de la „Academia din Londra” și un „coupeur” special, tot de acolo, pentru cămăși.

Viața culturală pare și ea orientată spre dialogul cu „sora mai mare”, Franța. La Academie, N. Iorga conferențiază despre

1906

Imagine de epocă înfățișând lucrările la tunelul Simplon

Dim. Moruzi

scriitori religioși români din secolul XVIII, atrăgând atenția că episcopul de Argeș, Chesarie, e primul care comandă, la 1778, prin casa de comerț Constantin Hagi Pop din Sibiu, publicațiile *Mercure de France* și *Mercure politique et littéraire*, ca și *Enciclopedia franceză*, dorind „s-o comenteze”. La Brăila funcționează Cercul *Voltaire* sub președinția ministrului Franței, Ernest Bourgarel. I.C. Filitti conferențiază cu mare succes în sălețile lui Ion Văcărescu despre *Rolul femeii în politică și diplomatie* (evident, tot în limba franceză!) și termină apoteotic: „Femeia e o capodoperă a naturii!”

Ochelarii colorați (galbeni) sunt stăruitor recomandați de doctorul francez Motais, deoarece filtrează „dulce”, suprimând „razele calorice și pe cele chimice ale spectrului”. Cei verzi (purtați de Robespierre) ori fumurii, deși lumea se dă în vânt după ei, erau „un non-sens fiziologic”, proclamă medicul francez. În fine, chiar dacă cu rezerve și cu întrebări retorice de felul „unde dracu se va ascunde poezia?”, foaia *La Roumanie* a ministrului de Finanțe Take Ionescu prezintă volumul lui Henri Allorge *L'âme géométrique* (Sufletul geometric), cu versuri pline de vibrație la adresa cutărei forme geometrice (paralele, linii, cerc, asimptotă).

Era de așteptat, în această dulce legănare de lecturi, recomandări și vocale venite din spațiul francez, ca și conferința ziaristului Jules Brun (1852-1916), filoromân bine cunoscut al vremii, anunțată la Ateneu, despre *Dragostea în poezia populară românească*, să treacă din grație și bunăvoință prin urechile auditoriului. N-a fost așa. Grupuri de studenți au întrerupt-o zgomotos, gata să facă „poliția moravurilor” pentru că era rostită în limba franceză. Cine îi stărnise pe studenți? Unul dintre cei 70 de profesori ai Universității bucureștene, Nicolae Iorga. Acesta considera studențimea ca „a patra

putere în stat” și, profitând de ascendentul asupra ei, o transformase, pentru moment, în grup de presiune.

După afrontul adus lui J. Brun (care la Craiova ținuse nestingherit o conferință în aceeași limbă despre *Simbolismul Dunării*, pentru „Liga culturală”, prezidată de Iorga), studenții din Capitală îl ascultă pe magistrul și se lasă conduși, cu tricolorul în frunte și cântând *Deșteaptă-te, române!*, la Teatrul Național, unde se dădea un spectacol pentru Societatea „Obolul” (care hrănea 825 de copii și întreținea 52 de orfani). Au provocat un scandal soldat cu 90 de răniți (50 dintre jandarmi, 40 dintr-ai lor). Ce știau studenții? Că era un spectacol unde „vor să ne dea înapoi cu 40 de ani”. Despre ce era vorba, de fapt? Despre un program inofensiv, jucat de cucoane: *Pe malul gârlei* de Ollănescu Ascanio (în limba română), o comedie de A. Rivoire și un vodevil de G. Courteline. Prețul biletului (din pricina destinației) era prohibitiv: 140 de franci. Prin urmare, publicul era format mai ales din străini și protipendadă. Ce a urmat? Președinta Societății „Obolul” (doamna Ferechide) a fost molestată, iar caleașca atașatului K.K. Larish atacată cu pietre; s-au spart geamuri la Teatru și la casa directorului Al. Davilla.

Studenții, baricadați în braseria „Cooperativa”, au aruncat cu scaune și tăblii de marmură smulse de pe mese în poliștii călare ai prefectului Dim. Moruzi. Două tramvaie au fost transformate în baricade (la intersecția str. Academiei cu Regală, mai târziu Câmpineanu). S-au operat arestări masive și la interogatorii s-a văzut că prea puțini erau studenți; au apărut așa: servitori, chelneri, muzicanți, cizmari, funcționari, lăptari, lăcătuși, negustori ambulanți, un agent fiscal, un vatman, mecanici, vânzători de ziare, litografi, vizitii, liceeni, publiciști. Ba și două

Grup de falsificatori arestați de poliție

Afiș consacrat marcerii celor 40 ani de domnie a lui Carol I

1906

persoane din familii prea cunoscute (G. Pleșoianu, „funcționar la Expoziție“, și I. Locusteanu, „fără profesie“). „Drojdia mahalalelor“, comenta veninos foaia *La Roumanie*. S-a vorbit și de un mort, victimă a Poliției, Aurel Ionescu. Studenții l-au căutat la spitalul Colțea; au pătruns în sala mare a Teatrului Național, improvisând o ceremonie funerară cu *Veșnica pomenire* și *Mort fără lumânare*. Ba au făcut de gardă și în Gara de Nord, ca nu cumva autoritățile să-i transporte pe furie rămășițele la Craiova. Asta pentru că între timp se aflase că răposatul era oltean, ca nu tâmplar. Povestea s-a terminat abia când „mortul“, plecat cu două zile înainte de răzmerița din București, i-a telegrafiat prefectului că e bine sănătos și recrutează în orașul natal. În viața de toate zilele Aurel Ionescu era funcționar la *Revista economică* și financiară a lui J. Pictorian. Între timp, Societatea „Obolul“ anunțase că restituie contravaloarea biletelor. S-au găsit câțiva să ceară banii, scuzându-se însă că au pierdut biletele...

Acest moment de nebulie a dat idei studenților, încât, participând la o adunare politică la „Dacia“, s-au întors noaptea pe Calea Victoriei „urlând și tipând“ (după presa conservatoare), într-o „manifestație pașnică de intelectuali“ (după cea liberală). Ba și ieșenii s-au molipsit și au ieșit în stradă cu lozinci contrazicătoare: „Jos limba franceză!“, „Trăiască Franța!“

Lumea politică s-a rânduie și ea pro și contra lui Iorga, instigatorul studenților. D.A. Sturdza, președintele P.N.L., în opoziție, s-a dus acasă la istoric și, negăsindu-l, i-a lăsat o carte de vizită: „Vă strâng mâna.“ C. Dissescu, profesor la Drept, și-a interplat batjocoritor auditoriul: „Ce veți face când veți ajunge în Franța să vă specializați?“

Presa, mai meticuloasă, a început să-l judece pe Iorga: acesta luptă împotriva conferințelor în limba franceză, dar scrie regulat la *L'indépendance roumaine*. Altă foaie, tot de expresie franceză, *La Roumanie*, îl încondeiază astfel pe profesor: a intrat în polemică și cu Caragiale, care a replicat neputincios: „Ce să-i fac? Dl. Iorga împinge de-a-ndoaselea.“ A dorit să epateze încă din tinerețe, traducându-i pe Homer și Vergiliu la bacalaureat. Se crede „cenzorul atotputernic al României“ și a încercat s-o dovedească cu *Opiniuni periculoase*, șarje împotriva lui Gr. Tocilescu, V.A. Urechia și B.P. Hasdeu de „umoare veninoasă“. Își imaginează că e Pico Della Mirandola (umanist italian, 1463-1494).

În vremea asta, Iorga își lua cu sine mai mulți studenți și prânzea la un deputat recunoscut ca francofon. „Fă ce zice Iorga, nu ce face el“, comentează un martor al recentelor zurbale.

Protestul stârnit de Iorga și transformat în manifestație de stradă a generat și discuții mai savante la nivelul specialiștilor. Unii constată că nu vorbitorii de franceză din România „transformă limba română“, cum strigau isterizați studenții. Primii care o stâlceau, care introduceau franțuzisme cu ghiotura erau ziariștii. Și un răbduriu face și un inventar din care spicuim: *ostil* (pentru dușman), *capabil* (în stare), *edificiu* (clădire), *a calcula* (a socoti), *aspect* (înfățișare) în *Universul*. *Interval* (răstimp), *invazie* (năvălire), *succesiv* (pe rând), *complet* (pe deplin) – în *Acțiunea*. Apoi foile din întreaga țară erau pline de „trupa a șarjat“, „e de regretat“, „dl. Iorga a luat angajamentul“, „guvernul ignorează“, „într-o perorație plină de vervă“, „consecvență salutară“ ș.a.

Dacă tot se discuta de limbă, intervine și Coșbuc cu articolul *Limba română*, în *Viața literară*. Poetul nu-i iubește pe cronicari (au

1906

Reclamă pentru fabrica de bere „E. Luther”

Proiecteur marca Pathé

stilul neglijent și exprimarea vulgară); Biserica nu mai e un mijloc de culturalizare, fiindcă nimeni nu citește literatură religioasă. În fine, Academia nu face nimic pentru cultivarea limbii române, căci „lucrările ei rămân aproape necunoscute publicului”. Xenopol convine și el că Academia, deși a avut subvenții serioase, n-a realizat nimic în materie de dicționare. În schimb, Fr. Damé, lucrând singur, a făcut adevărata „operă românească” cu al său dicționar francez-român.

Judecăți la fel de tranșante, ca să folosim și noi un neologism, se fac și în politică. Iată argumentele din articolul *De ce nu pot fi decât două partide politice*: succesiunea prea rapidă la guvernare creează discontinuitate în opera legislativă, personalul administrativ se schimbă. Când schimbarea e mai rară, opoziția are timp să reflecteze, se resemnează și își recapătă încrederea electoratului, iar guvernul face „operă serioasă și durabilă”. Când apare al treilea partid, se formează guverne de coaliție, care „sunt totdeauna sterile”, pentru că acesta „se aliază imoral cu guvernul” iar dacă vine la putere pentru că „a strigat cel mai tare” și a beneficiat de circumstanțe favorabile, ceilalți nu învață nimic din această manevră. El „acrește și înnebunește opoziția și jenează și enervează guvernul”. Soluția? Două partide de forță egală, compuse din punct de vedere social din aceleași elemente, având puncte de vedere comune asupra câtorva chestiuni mari de politică națională, deosebite în altele, dar nu în măsură să facă realizările unuiu insuportabile celui alt.

„Să guverneze pe rând îndeajuns de mult timp ca să aplice reformele pregătite pe când erau în opoziție, dar nu așa de mult, încât să-i facă nerăbdători pe cei ce vor să se pună cu devotament în slujba statului.” Celor care nu pot intra în această schemă le rămân:

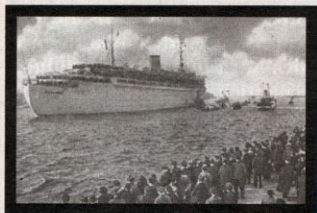
conferințele, cursurile la Universitate, revistele, broșurile politice, presa independentă și uneori chiar un loc în Senat sau în Cameră, ca să se războiască pentru vreo idee preluată mai apoi de unul dintre cele două partide...

Sigur, nu toată lumea e sensibilă la această rânduială politică utopică și preferă să vadă ce se întâmplă pe stradă, ce leacuri ori cosmetice au mai apărut și ce se mai întâmplă în Rusia ori în America. Astfel, Mihai Cantacuzino, primarul Bucureștilor, ceruse unui Bucurescu, cu „studii speciale” la Viena, să-i arate un aparat perfecționat de prindere a câinilor vagabonzi, într-o formă mai puțin primitivă decât cu lațul de sârmă agățat într-o prăjină, cu care umblă hingherii în fiecare zi, supravegheați de un sergent. Aparatul urma să se fabrice la Școala de Arte și Meserii.

Afară de *casarinele* prince, care combătea constipația, ziarele sunt pline cu reclame pentru laptele, săpunul, pudra și crema de castraveți care păstra frumusețea obrazului și făcea să dispară petele roșii, galbene, punctele negre și coșurile.

Din Rusia vine vestea că pe malurile Nevei sunt la modă cursele cu trăsurile sau sâniile, după sezon, conduse de vizitii femei, dar cu apucături și limbaj de bărbați. În fine, un anunț menit să dea fiori: *Seacă Niagara!* Și aceasta din cauza lucrărilor de captare a apei în amonte pentru nevoi industriale, ceea ce a făcut să scadă debitul cu 29%. „Și e doar începutul!”, proroceste un spăimos.

În aceste condiții, cererea unui deputat englez ca pe durata sesiunii membrii Parlamentului să se abțină de la consumul băuturilor alcoolice, gest încuviințat până și de câțiva naționaliști irlandezi, trece desigur aproape neobservat și nu se bucură de nici un comentariu. Asta poate pentru că la noi tocmai se lansase moda „ceaiurilor parlamentare”...■

UN PACHEBOT CARE ÎNCĂ FACE VALURI

Căpitanul Alexander Marinesko, comandantul submarinului S13A

FLORENTINA DOLGHIN

În noaptea de 30 ianuarie 1945, la ora 22.18, pachebotul german Wilhelm Gustloff, cu peste 9.000 de persoane la bord, în majoritate femei, bătrâni, copii, refugiați din Pomerania și Prusia Orientală în fața înaintării victorioase a armatei roșii, este înghițit de apele reci ale Mării Baltice. Trei torpile lansate de submarinul sovietic S13A, comandat de căpitanul Alexander Marinesko, dezlanțuie panica pe toate punțile navei. Prora se inundă imediat și pachebotul se înclină spre babord. Sunt -18°C în atmosferă și 2-3 grade peste zero în apă.

Este cea mai mare catastrofă umană din istoria navigației civile. Dar dacă dramele *Titanicului*, din aprilie 1912, *Lusitaniei*, scufundată de un submarin german în primul război mondial (ceea ce, se spune, a grăbit intrarea S.U.A. în război), a *Cap Arconei*, purtând 7.000 de prizonieri din închisorile Reich-ului și bombardată de englezi, dintr-o eroare, în golful Neustädter, cu câteva zile înainte de sfârșitul războiului, au fost în repetate rânduri ecranizate, tragedia lui *Wilhelm Gustloff* a „stat la fund” 50 de ani. A reușit, totuși, să surprindă ceva din panica de pe punțile *Titanicului* german, cum a fost supranumit pachebotul, un

regizor german, Frank Wisbar, în 1959, în filmul *Noaptea a căzut peste Gotenhafen*, denumirea portului de unde pornise viitoarea victimă.

Ani buni după război soarta poporului german a fost considerată o urmare firească a crimelor comise de regimul nazist, deci acest popor nu trebuia tratat cu compasiune; pe de altă parte, germanii înșiși, angajați în reconstrucția postbelică, nu prea mai voiau să audă de Hitler și ororile perioadei. Le repugna să-și evoce suferințele recent încheiate.

În *mers de rac*, nuvela lui Günter Grass, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1999, cunoscut la noi mai ales ca autor al *Tobei*

de tinichea, a avut, la o jumătate de veac distanță de evenimente, un succes ieșit din comun: A fost publicată în 2002 și tradusă rapid în câteva zeci de limbi, inclusiv română (în același an, la Editura Polirom). Grass nu caută să-și ia revanșa peste timp, ci doar să readucă în minte traumele asociate războiului. Pentru că, în 1986, când Andreas Hillgruber, un cunoscut istoric german, a prezentat într-un studiu calvarul celor 12,5 milioane de refugiați din zona estică, a fost imediat taxat drept revizionist periculos.

Laureatul Premiului Nobel Heinrich Böll a scris încă din anii '40 un roman despre suferințele germanilor în război, dar el n-a fost publicat

Scritorul Günter Grass, impresionat de calvarul pachetotului Wilhelm Gustloff

decât 50 de ani mai târziu, în 1995, sub titlul *Îngerul tăcut*. Un alt scriitor german de notorietate, Martin Walser, a denunțat și el, în 1998, „rutina culpabilizării” la poporul german și a reclamat dreptul de a-și alege singur memoria și de a se declara sătul de crimele naziste „care mi-au împuiat urechile”. Până când cu autoflagelarea? se întreabă germanii, scrie Walser. Perioada de doliu s-a încheiat. Nu trebuie să porți pe umeri povara crimelor părinților. Tânăra generație se simte total dezinhibată, pentru că, în fond, culpabilitatea nu poate dura etern.

Un succes la fel de răsunător l-a avut, la distanță de un an de la cartea lui Grass, volumul unui istoric: Jörg Friedrich. El descrie fără inhibiții raidurile aeriene sistematice executate asupra Reichului de avioanele americane și britanice între 1943 și 1945. Aceste bombardamente, susține Friedrich, n-au avut altă justificare decât revanșa și dorința de a zdrobi moralul unei populații care, cu bombele deasupra capului, s-ar fi dezlănțuit, poate, contra dictaturii naziste. 161 orașe germane având între 100.000 și peste un milion de locuitori au fost aproape rase de pe fața pământului; aproape 850 sate distruse; 600.000 de victime

Pentru mine politica și literatura nu au fost niciodată contrarii care se exclud: limba în care scriu suferă de politică, țara în care scriu îndură din greu consecințele politicii sale; cititorii cărților mele sunt, ca și mine, autorul, marcați de politică. Ar avea prea puțin sens să caut idile apolitice.

Günter Grass

Ceremonie în memoria tragediei din ianuarie 1945

civile, dintre care 75.000 de copii, au fost uciși, 1,27 milioane tone de bombe au aruncat Aliații occidentali asupra Germaniei de la sfârșitul lui 1943 până în februarie 1945.

În mai 1945, în 17 minute, asupra Würzburgului, sanctuarul barocului european, au căzut 1.100 tone de bombe, valurile de bombardiere succedându-se matematic, la fiecare 4,76 minute. De ce? Războiul era oricum câștigat. Ce rost mai aveau bombardamentele? Un oraș început în 1040, terminat șapte secole mai târziu, a putut fi ras de pe hartă într-un sfert de oră. În fața ororilor provocate de un dușman nemilos, locuitorii nu s-au revoltat împotriva lui Hitler; dimpotrivă, s-au cuibărit la sânul statului nazist; cel puțin, el era singura structură care le oferea stabilitate, protecție și încredere că vor rezista. Jörg Friedrich, cel care avansează aceste cifre, sugerează chiar că Winston Churchill ar fi trebuit judecat pentru crime de război, iar în boxele de la Nürnberg să-și fi

avut locul și vinovații de bombardamentele asupra Dresdei și Hiroshimei.

Evident că *Der Brand*, cartea lui Friedrich, a stârnit o vie polemică între istoricii britanici și germani, primii acuzându-l pe autor că extrage din context această „felie” tragică de istorie. De fapt, au spus ei, germanii, sunt cei care au inventat raidurile teroriste, bombardând în 1937, în timpul războiului civil spaniol, orașul Guernica, apoi, la începutul celui de-al doilea război mondial, Varșovia, Rotterdam, Coventry, Londra.

Times ironiza și el pretențiile germane de a se considera victime ale ultimului război mondial, de vreme ce Hitler l-a declanșat, ordonând bombardarea populației civile. Klaus Naumann, un ofițer în retragere, scria într-un cotidian berlinez că „exterminarea populației civile germane s-a aflat în centrul strategiei britanice. Mă îndoiesc că ea ar putea fi justificată”. Inflamat, Jörg Friedrich a pornit într-un turneu de conferințe, în timpul cărora gura i-a fost și mai slobodă. La Berlin, sute de participanți la o asemenea reuniune și-au evocat spaimile de copii sau adolescenți prinși în infernul bombardamentelor aliate.

Trecutul totalitar a ridicat întotdeauna probleme spinuoase, delicat de abordat. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Alexandru Zub – CLIO SUB SEMNUL INTEROGĂȚII. IDEI, SUGESTII, FIGURI**

Editura Polirom, Iași, 2006, 264 pp.

● **Dana Gabriela Pleșa, Dan Stoenescu – INTERNATIONAL RELATIONS AND GLOBALISATION IN THE MIDDLE EAST**

Editura SemnE, București, 2005, 350 pp.

● **ACADEMICA – REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ, CULTURĂ ȘI ARTĂ**, editată de Academia Română, nr. 44, noiembrie 2005, Anul XVI, 181.

● **Vasile Ailincăi, Emil Roman – RĂDĂCINI LA BĂLTĂȚEȘTI**

Editura Alfa, Piatra Neamț, 2005, 220 pp.

● **Ileana Roman – ADA-KALEH (CU 80 IMAGINI COLOR ȘI SEPIA)**

Editura Prier, Drobeta Turnu Severin, 2005, 95 pp.

● **Nicolae Penes – MĂRTURIILE UNUI LUPTĂTOR**

Editura ALPHA, Buzău, 2005, 310 pp.

● **Petre Țurlea – TRANSILVANIA DE NORD-EST, 1944-1952**

Editura România Pur și Simplu, 2005, 454 pp.

● **Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș, Asociația Arhiviștilor „David Prodan” Filiala Târgu-Mureș – ANUARUL ARHIVELOR MUREȘENE, III**

Târgu-Mureș, 2004, 352 pp.

● **Ioan Godea – DIN ETNOLOGIA CUMPĂȚĂRII. PALINCA, ȚUCA ȘI VINARSUL LA ROMÂNI**

Editura C.N.I. Coresi, București, 2005, 136 pp.

● **Mihai Ion Pascu – ROMÂNIA. DICȚIONAR TURISTIC**

Editura C.N.I. Coresi, București, 2005, 358 pp.

Primum foarte multe solicitări de la cititori care ar dori să le punem la dispoziție, contra cost, volume prezentate la această rubrică. Rostul ei este să informeze despre apariția unor cărți care ne sunt trimise la redacție. Este obligația editurilor să își informeze cititorii cum pot intra în posesia volumelor. Așa cum puteți remarca din paginile revistei noastre sau din alte publicații culturale, editurile pot insera un talon de comandă, care furnizează toate informațiile necesare.

Telex Telex Telex Telex Telex

EGIPTENII JUCAU FOTBAL

Se pare că patria fotbalului nu este Anglia. Un arheolog egiptean afirmă că fotbalul feminin a apărut înaintea celui masculin, în Egipt. Dr. Zawi Hawas, directorul Muzeului de Istorie din Cairo, a anunțat că fresce recent descoperite înfățișează tinere care își pasează una altele cu piciorul o minge. O altă frescă, cu o vârstă de 5.000 de ani, arată un joc cu mingea, dar de data asta aruncată cu mâna, un fel de handbal. În timpul săpăturilor au fost scoase la lumină mai multe mingi din piele sau țesătură, umplute cu papirusuri și lemn de palmier. Hawas afirmă că asemenea descoperiri dovedesc că în Egiptul antic jocurile cu mingea erau foarte răspândite.

ISTORIA ASTROLOGIEI

Mulți dintre împărații romani erau preocupați de astrologie. Nero, de exemplu, atunci când se anunța vreo cometă, aducătoare de nenorociri, își lichida toți dușmanii posibili. Elisabeta I a Angliei accepta astrologia, dar era considerată o crimă de trădare să alcătuești horoscopul Majestății Sale, iar prezicerea morții ei era o crimă capitală. Magellan a consultat un astrolog pentru a afla unde se găseau Insulele Mirodeniilor și, convins că erau plasate în sfera de dominație spaniolă, a mers la Curtea Spaniei pentru a cere sprijin financiar. În timpul Celui de al Doilea Război Mondial, Winston Churchill l-a angajat pe astrologul Louis de Wohl, ca să prezică ce aveau să prezică astrologii lui Hitler. Până la urmă, s-a dovedit că Hitler îi ura pe astrologi, așa că de Wohl a fost folosit pentru dezinformarea adversarului. El publica un fals magazin astrologic german, care reușea o serie de predicții formidabile, în primul rând pentru că apărea cu data dinainte de producerea acelor evenimente, dar de fapt era scos pe piață după ce ele se produceau. Pe lângă respectivele predicții, erau strecurate și altele, tulburătoare pentru Hitler, sau care îi descurajau pe comandanții de submarine germane să plece în larg atunci când convoaiele aliate erau în pericol.

Despre toate aceste implicații ale astrologiei în istorie, dar și despre atitudinea Bisericii față de astrologi sau despre utilizarea astrologiei de către liderii zilelor noastre (*Magazin istoric*, nr. 6/1996) a scris istoricul american Benson Bobrick, într-o carte intitulată *The Fated Sky: Astrology in History* (Cerul sortit. Astrologia în istorie). Apărută de curând, cărții i s-a adus și o critică: începe istoria astrologiei cu grecii și romanii, ignorând Orientul Antic, adică tocmai leagănul astrologiei.

LUDOVIC XIV PĂRĂSEȘTE VERSAILLES

Statuia Regelui-Soare, care te întâmpina la intrarea în celebrul palat, a fost demontată și dusă la restaurare. Începând cu anul 1977, începuse să piardă câte un accesoriu: ba penele de la pălărie, ba sabia. Statuia nu își va recăpăta locul. Autoritățile vor să redea palatului un aspect cât mai apropiat de cel original. De aceea, vor să refacă grilajul inițial, care a dispărut la Revoluție.

După Restaurarea, Ludovic XVIII a dorit să plaseze o statuie a lui Ludovic XV în Place de la Concorde. Dar în locul respectiv un alt rege, Ludovic-Filip, a plasat Obeliscul. Din proiectul inițial nu se realizase decât calul. Pe el a fost plasat Ludovic XIV și a fost instalat în fața palatului Versailles, pe care l-a străjuit până în luna februarie a acestui an.

ÎNVĂȚĂTORUL

Generația educatorilor de demult, din ce în ce mai puțini astăzi, ca nestematele unui teazar risipit, cei pentru care noțiunea de *apostol al satelor* nu exprima o simplă profesiune, ci constituia sensul profund al existenței, este de la începutul acestui mărtișor mai săracă cu un slujitor al Școlii românești: prof. **Constantin Isărescu** (1913-2006).

Avea harul învățătorului autentic, unul dintre mulții dascăli ai satelor noastre de odinioară, așa cum i-au format școlile normale, cti-torite de Spiru Haret. Avea, pe lângă vocea de educator, și dăruirea haretiană de a lumina locul unde își ducea apostolatul. A format nu numai generații de copii pregătiți pentru viață, dar le-a insuflat și pasiunea de a fi ei înșiși, la

rându-le, modele pentru cei din jurul lor. Pentru că el însuși a deprins temeiurile omeniei, ale muncii cinstite și ale respectului față de oamenii pământului încă din casa părinților, țărani cu șase copii Ioana și Constantin Isărescu, din Șirineasa, Vâlcea.

În miezul unei zile de decembrie din urmă cu mai bine de șapte ani de zile, l-am ascultat vorbindu-mi despre anii petrecuți în slujba Școlii, când îi deprindea primii pași în descifrarea tainelor Lumii și ale științei de carte pe copiii din Valea Cernăuților sau din Crețenii vâlceni, trecuse de pragul a 85 ani de viață. Dar oamenii, întâmplările, gândurile și frământările încercate atunci, în deceniul patru al veacului trecut, când a intrat în lumea Școlii românești, erau încă vii în povestirea

sa, musteau de viață, învăluite în acel duh blând și drept al omului înțelept, care știe deopotrivă să se facă ascultat, înțeles și urmat atât de copilul învățăcel, cât și de omul trecut prin viață.

Și evoca, din negura vârstelor de demult, prima amintire a conștiinței sale: la trei ani și jumătate și-a văzut tatăl plecând la luptă, când a sunat goarna intrării României în Războiul Reîntregirii. O amintire care, și ea, și-a pus amprenta asupra drumului său de mai târziu în viață.

A luptat el însuși, apoi, pe câmpurile Celui de-al Doilea Război Mondial, până departe, în Cehoslovacia. Multe din aceste evocări le-a strâns în *Jurnal de front*, carte din care revista noastră a publicat în avan-premieră unele pagini

(nr. 1-6/1999). Ne-a mai onorat cu colaborarea sa în nr. 8, 9/2004, 5/2005.

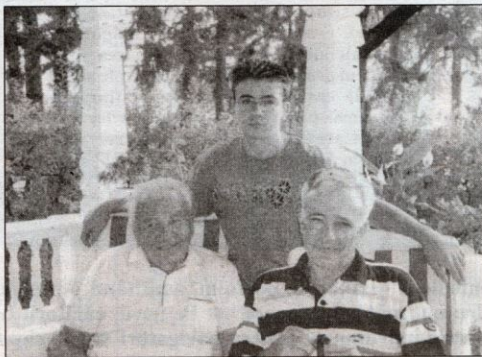
Lasă în urma sa amintirea unui dascăl iubit și stimat. Și, dintre multe alte moșteniri, și pe aceea a numelui de Constantin, preluat de la tatăl său. L-a transmis apoi fiului și nepotului.

Între cei care îl cunoșteau i se spunea Profesorul. A predat, într-adevăr, și mulți ani în învățământul liceal. Dar, adeseori o mărturisirea, s-a considerat întotdeauna „numai și numai învățător“.

Domoalele dealuri cu vii ale Drăgășanilor l-au primit de-acum pe bătrânul învățător în pământul lor.

Odihnească-l în pace!

Ioan LĂCUSTĂ

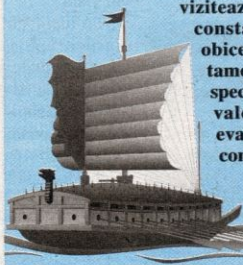

WANG DAYUAN ȘI PRIMA DESCRIERE A AUSTRALIEI

Dr. ANNA EVA BUDURA

În anul 1350, în orașul chinez Nanchang, a ieșit de sub tipar o carte cu titlul Însemnări despre țările insulare. Autorul era Wang Dayuan, iar prefața purta semnătura unui membru al Academiei Imperiale a curții dinastiei Yuan (1260-1368). În ciuda aspectului său modest, acest volum cuprindea între coperte informații valoroase nu numai pentru cititorii de atunci, ci și pentru generațiile următoarelor secole, iar cine îl citește azi rămâne surprins de performanțele de călător ale autorului și de modestia și detașarea, specifice omului de știință, cu care își împărtășește cunoștințele despre țările vizitate. Face acest lucru fără să-și aroge merite de mare „explorator” sau „descoperitor” de continente;

vizitează, fără idei preconcepute, zeci de țări, constată și acceptă marea diversitate de obiceiuri, credințe, deprinderi comportamentale ale locuitorilor, înregistrează specificul geografic, bogățiile naturale și valorile create de mâna oamenilor, evaluează posibilitățile schimburilor comerciale tot atâtea elemente care l-ar îndreptăți să fie amintit în rândul marilor exploratori ai omenirii.

● Prin hanurile și ceainăriile portului, ascultând poveștile călătorilor ● Pornește pe „drumul mătăsii pe mare” ● Pe navă, călătorii beneficiau și de baie ● Ales să scrie îndrumarul pentru navigatori ● 100 capitole și o anexă pentru 220 țări vizitate ● Oameni care-și acoperă corpul cu pene ● Pasărea care dansa când i se bătea din palme ● „Copacii în flăcări” completează prima descriere a Australiei făcută vreodată ● La școală la 8 ani, la universitate la 15 ● Un loc unde se poate face profit din negoțul cu periute de dinți

Wang Dayuan (al cărui nume se traduce prin „întinderea nesfârșită a oceanelor”) s-a născut în anul 1311, în orașul Nanchang din provincia Jiangxi. Puținele date cu privire la biografia lui au reținut faptul că de mic s-a dovedit un copil dotat, care promitea să fie mândria părinților. Îi plăcea să cerceteze fenomenele naturii, îl interesau limbile și obiceiurile altor popoare și era dornic să călătorească. În peregrinările

sale a ajuns în marele port al Chinei deschis spre lume, Quanzhou. Acolo a fost captivat de comportamentul și obiceiurile comercianților și marinarilor veniți din toate colțurile globului, de varietatea mărfurilor aduse de ei. În ceainăriile și hanurile portului asculta cu neașă povestirile călătorilor și mateloților despre minunile altor meleaguri. Verifica și completa cele aflate prin lectură; citea cu neașă scrierile celor care își

notaseră impresiile de călătorie, după ce se bucuraseră de priveliști necunoscute. Își dorea să le vadă și el.

În anul 1330, Wang Dayuan a făcut primul pas spre a-și realiza visul. A urcat, cu avântul tânărului de 19 ani, puntea unei mari corăbii comerciale, încărcată cu baloturi de mătase, lăzi cu porțelanuri, obiecte de artă și produse ale meșteșugarilor chinezi. Vânt favorabil s-a prins în velele din fire de

bambus ale corăbiei, care a săltat-o pe valuri spre sud, apoi spre vest.

Corabia înainta pe căile maritime deschise încă în timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.), extinse în vremea dinastiei Tang (618-907) până în Marea Arabiei și pe coastele estice ale Africii, ruta devenind cunoscută ca „drumul mătăsii pe mare”. Și cum, în viziunea mondială a împăraților dinastiei Yuan, comunicațiile maritime ocupau un loc important, iar construcțiile navale cunoșteau o dezvoltare fără precedent, pe corabia la bordul căreia se afla Wang Dayuan se îmbarcaseră 600 de marinari, 400 de ostași, călători care se puteau bucura de tot confortul, inclusiv de băi.

Nava a trecut de insula Hainan, a înaintat spre sud, ancorând în Champa (azi Vietnam), apoi în insula Maluca (azi Malayezia). Wang Dayuan și-a continuat călătoria, a poposit în insulele Java, Sumatra, în Birmania și India, apoi în Persia, Arabia și Egipt, unde s-a îmbarcat pe o corabie care a traversat Marea Mediterană și a ajuns până în Maroc. De acolo s-a întors în Egipt și a navigat pe Marea Roșie, s-a oprit în Somalia, apoi în Mozambic. A traversat Oceanul Indian și a debarcat în Ceylon. A continuat călătoria până în Australia, pe care, probabil, corăbierii chinezi au circumnavigat-o, din moment ce în documentele lor era numită „insula de la capătul lumii”.

După o scurtă sedere acolo s-a angajat pe drumul de întoarcere spre China, trecând prin insula Kalimantan și arhipelagul filipi-

Luptător din Java

nez. După patru ani, în toamna anului 1334, a debarcat în portul de unde plecase: Quanzhou.

Trei ani a stat acasă, după toate probabilitățile ordonându-și materialul adunat. În anul 1337, a răspuns din nou chemării mării și a reparcurat drumul deja cunoscut. Cu această ocazie a completat informațiile dobândite și le-a sistematizat. Era gata să le împărtășească și altora.

Întâmplarea a făcut ca, în anul 1349, Wang Dayuan să se fi aflat la Quanzhou tocmai când autoritățile portuare încercau elaborarea unui îndreptar pentru navigatori, cu informațiile necesare despre pozițiile geografice ale

insulelor și țărilor aflate pe calea de navigație a corăbiilor comerciale chineze. Știind că Wang Dayuan parcursese de două ori aceste rute, căpeteniile portului i-au adresat acestuia oferta de a-l întocmi. În concepția autorităților, lucrarea, completată și cu o istorie a portului Quanzhou, urma să aibă pe lângă rolul de îndrumar pentru navigatori și pe acela de a îmbogăți cunoștințele comercianților și ale oamenilor de cultură chinezi cu privire la țările cu care China avea în acea perioadă relații comerciale și politice și să contribuie la propagarea prestigiului dinastiei Yuan în lume.

Wang Dayuan a redactat cartea și i-a dat titlul *Însemnări despre țările insulare*. A cuprins în 99 de capitole materialul adunat în timpul celor două călătorii, într-un capitol a făcut o sinteză a lucrărilor înaintașilor săi în materie, iar într-o anexă a prezentat lista celor 220 de țări vizitate.

Cu atitudinea proprie omului de știință, a redactat cu rigurozitate capitolele lucrării, selectând cu grijă informațiile, sintetizând apoi elementele pe care le considera caracteristice pentru fiecare țară. Prin constatări personale a conferit datelor scene culoare și viață.

Pentru cititorul de azi descrierile sale par pline de savoare și parfum local, iar datele cu privire la poziția geografică, relieful, clima, zăcămintele, fauna și flora, obiceiurile și deprinderile comportamentale ale locuitorilor uimitor de precise. Iată, de pildă, ce scrie despre Australia, după ce

Negutători chinezi într-un port din Oceanul Indian

vizitase zona portului Luoposi (portul Darwin de azi): „Femeile și bărbaii au o înfățișare aparte, ei nu țin și nu poartă haine, își acoperă corpul cu pene, nu folosesc focul pentru a-și prepara hrana, se hrănesc cu carnea crudă a animalelor, locuiesc în peșteri și în copaci.” Dar alții „poartă cămăși colorate scurte confecționate din mătase crudă”. Amintește de pasărea emu, numind-o „bătlanul australian”, înalt de 2 m, cu penaj gri și cu ciocul și picioarele roșii, care cum aude că cineva bate din palme, începe să danseze ca o pasăre sacră. A reținut, de asemenea, „copacii în flăcări” (ale căror flori sunt atât de roșii, încât, în bătaia soarelui, arbele pare cuprins de limbi de foc), specifici continentului australian, mlaștinile din estul portului Darwin de azi, coloniile de stridii de pe malurile abrupte ale continentului, stâncile care tănesc din apa mării, „asemenea biddiivilor cerești”. Atunci, când redacta aceste rânduri, nu știa că a săvârșit un act istoric, prima descriere a continentului australian din lume.

În Tonkin (azi Vietnam) remarcă pământurile întinse și dens populate, suprafețele mari cu recolte mănoase, existența unor zăcămintele bogate de aur, argint, cositor, aramă, plumb. Apreciază obiceiurile simple, cuvințioase ale locuitorilor, pe care le găsește asemănătoare cu cele ale chinezilor. Descrie fețele albe ale populației și dinții lor negri (aspect

întâlnit și azi din cauza mestecării frunzelor de betel). Constată bunele maniere ale copiilor, crescuți cu grijă de părinți, care îi trimit la școală la vârsta de 8 ani și apoi la universitate, la 15. Datorită instruirii și educației primite din tinerețe, în Tonkin a găsit o intelectualitate bine pregătită și versată în limbă și literatură, în scrierile clasice ale filosofiei chineze. Apreciază că acolo se poate face negoț profitabil cu brocart, pânză neagră, *periuțe de dinți*, piese din hârtie pentru ceremoniile funerare, obiecte de bronz și fier. Așa cum procedează în capitolul referitor la fiecare țară, și în acest capitol descrie moneda locală și rata de schimb cu banii din Imperiul Yuan.

In regatul Siam considera demn de remarcat rolul predominant al femeilor în societate; în statele din India îi rețin atenția practicile credinței brahmane, cultul vacii sacre, ceremonia sutii, de incinerare benevolă a văduvelor pe rugul soțului decedat, și înregistrează cu reticență practicile de a construi case din chirpici amestecat cu bălegar, considerându-le „neigienice”.

În descrierea insulei Sumatra, atrage atenția asupra existenței unui curent foarte puternic în partea nord-estică a acesteia, subliniind că lipsa de prevedere îl poate costa pe navigator săptămâni bune de efort pentru a se elibera. Tot aici observă că într-o țară locuitorii își tatuează fața. Apoi, capitol de capitol, cu o metodologie unitară, prezintă țară după țară insulele vizitate.

Foarte curând după apariție, *Însemnările despre țările insulare* îi cuceresc pe cititori și devin una dintre cele mai cunoscute cărți din China. Pentru viitorii autori de lucrări similare, ca, de pildă, Ma Huan și Fei Xin, care l-au însoțit pe marele navigator și diplomat chinez Zheng He (*Magazin istoric*, nr. 10/2005) în câteva dintre călătoriile sale, este un adevărat model de organizare și redare a materialului informativ. Lucrarea lui Wang Dayuan a avut multe ediții, unele adnotate de exegeți în problemele relațiilor Chinei cu alte state, și a fost tradusă și în limbi străine. Ea a rămas una dintre cărțile de căpătâi, ce nu poate lipsi din nici o bibliografie serioasă din China sau străinătate ce abordează

istoria navigației, relațiile dintre state și geografia țărilor lumii.

Din păcate, după 1350, nu există date despre viața lui Wang Dayuan. Nu știm cu ce s-a ocupat, ce a mai scris, cum și când și-a dat obșteșcul sfârșit. A intrat în anonimat, dar după ce a lăsat în urmă o lucrare care i-a eternizat numele. ■

Dans ritual al aborigenilor australieni

FORFOTA STRĂZII ÎN PARISUL MEDIEVAL

Dimineța în zori, de cum se deschideau porțile marilor orașe medievale, năvăleau o armată de negustori ambulanți, strigându-și marfa cât mai convingător: lăptăreasa, cu laptele neapărat cel mai bun, purtat pe cap, slujitorii anunțând băile cu apa caldă, așteptându-și clienții, negustorii de vin, care intrau în cârciumi cu un ulcior într-o mână și o cană în cealaltă și îi îmbiau pe clienți să guste diverse soiuri de licoare alb, roz sau roșu, tocilarii, fântânarii, coșarii și vidanjorii, oferindu-și serviciile la un preț ispititor, telalii, ba, din secolul XVI, și cei care comercializau almanahuri, abecedare și texte religioase. Orice puteai cumpăra dimineța în stradă în anii aceia: praf de șoareci, o noutate pentru secolul XV, lemne, lumânări, obiecte gospodărești.

FLORENTINA DOLGHIN

Spre prânz își făceau apariția vânzătorii de pește, zarzavagiile, cu pere, napi și multe alte fructe și legume. Trecuseră mai înainte prin hale, unde li se controlase calitatea mărfii și li se percepuseră taxele curente. Strada părea a-și găsi liniștea abia pe înnoptat, cu o singură excepție: Parisul. Acolo se puteau auzi negustorii de patiserie ușoară, care își vindeau prăjiturile consumate după cină, așa-numitele „oublies”. Seară, de seară aceștia, cu coșurile de răchită și un felinar în mână (nu a existat iluminat public înainte de 1765), urcau scările caselor, la chemarea orașenilor apăruiți din spatele ferestrelor, și își descăreau bucușii marfa. Dacă ea se vindea bine, țineau la preț,

dacă nu, o ofereau, pur și simplu. Obligativ în însă urau noapte bună clienților și le cântau un cântecel, de obicei deocheat, înainte de culcare. Omul medieval, mai cu seamă burghezul om de afaceri, nu lucra, de fapt, decât o jumătate de zi. După masă („aprez mangier”) era timpul pentru odihnă, pentru petreceri, pentru vizite.

Sigur că sortimentele de marfă depindeau de anotimp și de calendarul liturgic. În cele 40 de zile ale postului Paștelui, de pildă, regimul alimentar fiind schimbat, predomina peștele în reclamele negustorilor ambulanți: „Batog! Batog! Carne de post bună!” se putea auzi în stradă la orele prânzului.

Un vacarm de nesuportat

Ca să se facă auzit, fiecare neguțator încerca să strige cât mai tare, acoperindu-l, dacă se putea, pe concurentul lui, așa că adesea aceste strigăte degenerau în încăierări, spre marea bucurie a celor ce căscau gura, nelipsiți niciodată de la asemenea tablouri pitorești, și spre inspirația unor farse jucate pe scene, la care se râdea copios.

Două personaje bărbăți dialogau despre femei și căsătorie, dar nu reușeau să termine fraza, pentru că un negustor ambulant îi întrerupea strigându-și marfa, invariabil în rimă cu finalul tiradelor celor doi. Se crea astfel un efect comic, un comic absurd, desigur, dar ilustrând o situație reală. Cert este că, pe vremea aceea, nu puteai face un pas în stradă fără să fii asurzit.

Citadinii francezi acuzau un real disconfort sonor provocat de agitația străzilor înguste, străbătute de meșteșugari cu telegulele lor huruitoare și animalele care îi însoțeau și care le luau pur și simplu aerul. Simțeau că se sufocă în această lume închisă între ziduri. În unele orașe ale Franței, încă din veacul XIV, exista un turn ale cărui clopote sunau orele pentru tranzacțiile comerciale și pentru lucrul muncitorilor. Când mai începeau să sune și clopotele Parisului, multele clopote ale bisericilor Parisului, cu dangătele lor lungi și asurzitoare, vacarmul devenea de nesuportat. La York, de pildă, chiar pe șantierul catedralei, era un clopot al muncii, care scutea clopotele bisericii să mai sune orele de lucru. Și dacă multe alte aspecte ale vieții cotidiene nu ni s-au păstrat, zgomotul străzii, deși nu lasă urme, a fost reținut de istorie. Se știu strigătele Londrei, Romei, Parisului etc.

Câteva secole mai târziu, situația devenea dramatică. Disconfortul produs de forfota orașului era accentuat de numărul sporit al locuitorilor. În veacul XVIII Germania, de pildă, își dublează sau chiar triplează numărul de locuitori; ea adaptează străzile avântului economic al epocii Luminilor. Înainte de a doua jumătate a veacului XVIII nu existau pavele în afara piețelor și a câtorva drumuri mari, scrie

Pierre Chaunu, în *Civilizația Europei clasice*. Din 1760 începând, Parisul e plin de șantiere de construcție. Contele Mirabeau (1749-1791) vrea să izgonească din Capitală 200.000 de persoane, începând cu ofițerii regali și marii proprietari și terminând cu cei veniți în oraș să-și pledeze procesele. Dar tocmai aceștia făceau să trăiască pletora de neguțatori de care vorbeam mai sus, sursa zgomotelor tot mai iritante ale străzii. Același spectacol ne spune Fernand Braudel în *Structurile cotidianului* – la Madrid, Londra, Berlin, Istanbul sau Neapole. În 1783 Berlinul avea aproape 150.000 de locuitori, iar Neapole între 400.000 și 500.000.

Grădinile o soluție...

În aceste condiții, ce face orașeanul și, în speță, parizianul? Până în a doua jumătate a veacului XVIII nu i se prea aude vocea de protest. Și nici atunci, dar măcar atunci reacționează. Spiritul lui caută un drum înapoi, la natură, spre locuri liniștite, departe de inima marilor aglomerări urbane. Dar nu totdeauna. O primă soluție ar fi grădinile publice din chiar incinta spațiului citadin, un fel de oază iluzionară. Ele devin loc de relaxare și delectare, etalând, deopotrivă, gust și rafinament. Grădina este spațiul conversațiilor cu glas scăzut și al lecturilor solitare, pe bănci și scaune, tot mai adesea cu plată. Strigătele, certurile sunt de neconceput. Obosit de zgomotele zilei, omul face acolo o plimbare liniștită, tonifiantă.

Creată în 1633 de Ludovic XIII, ca „grădină regală de ierburile medicinale“, și destinată inițial instrucției studenților medicinisti, Jardin des Plantes din Paris va fi, din 1640, grădină publică. Convenția îi va conferi în 1793 statutul de Muzeu național de istorie naturală. Prima grădină tăiată de Richelieu în 1629, Jardin du Palais-Royal, redesenată la începutul veacului XVIII și

înfrumusețată cu bazine, statui și broderii florale, deschise spre o pădure unde Ludovic XIV, copil, vâna vulpi, va fi, în preajma Revoluției, unul dintre cele mai animate locuri din Paris, cu stilul ei „à l'anglaise“.

Parizianul vremii își va găsi liniștea în Jardin du Luxembourg, creată în 1617 de cei mai mari teoreticieni ai grădinii franceze, la inițiativa Mariei de Medici, și extinsă și ea în veacul Luminilor. Ca și în grădina din Cartierul Latin, deschisă publicului în 1778, unde Antoine Watteau (1684-1721) se strecura în secret să-și caute inspirația, sau în parcul Monceau (denumit inițial Nebunia lui Chartres), amenajat de ducele de Chartres, viitorul Philippe Egalité, în 1787, în stil anglo-chinez. Când în grădină mai exista și un chioșc cu muzică, cum e cazul celei din Cartierul Latin, sau un havuz, parizienii o luau de-a dreptul cu asalt pentru a scăpa de guralivii negustori ambulanti și a-și regăsi calmul și intimitatea.

Așadar, două lumi în același spațiu. Universul pașnic și odihnitor al grădinii, izolat de cel agitat și zgomotos al străzii. Întreaga cultură a secolului XVIII se oglindește în arta grădinilor. S-a spus chiar despre acest veac că este secolul grădinilor.

..muzica - alta

Din aceeași nevoie de singurătate, epoca modelează și geografia caselor și a dependințelor. Chiriile sunt mari, din cauza

crizei de locuințe, mai multe familii se îngrămădesc într-un spațiu sufocant, numai un perete subțire le desparte și le conservă intimitatea, geamurile la ferestre lipsesc, sunt mult prea costisitoare, de aceea sunt înlocuite cu hârtie unsă sau pânză cerată, așa că zgomotele și forfota străzii pătrund ușor ziua, dar și noaptea.

În funcție de câte mijloace dispune fiecare, oamenii încep să-și „trateze“ disconfortul auditiv. Construiesc case pe orizontal, pe un singur nivel, cele verticale fiind surse de zgomote, pentru că urcătul și coborâtul pe scări înseamnă foială. După 1750, 60% dintre casele parizienilor sunt dispuse pe orizontală.

În interior, încet-încet sticla înlocuiește la ferestre hârtia sau pânza, locuința fiind mai bine izolată fonic și mai caldă. Plafonul din ipsos permit și ele atenuarea rezonanței sunetelor provenind de la etajele superioare. Deși rămân un lux, deocamdată, acest tip de tavane câștigă teren, asta și pentru că unii parizieni au bani, dispun de fonduri, dar și pentru că în împrejurimile orașului există importante cariere de ghips. Se renunță, din aceeași nevoie de izolare, și la casele tip wagon. Între camere oamenii construiesc mici holuri de trecere,

De Ziua magilor, 6 ianuarie, parizienii mâncau o prăjitură foarte gustoasă, pe bază de pastă de migdale. Se numea *La galette des Rois*, prăjitura magilor, și obiceiul consumării ei venea dintr-o tradiție precreștină, sărbătoarea romană a saturnaliilor, când ordinea ierarhică era inversată: stăpânii deveneau sclavi, iar sclavii stăpâni și, ca atare, puteau comanda. Dulcele acesta avea formă rotundă, de tort, și conținea în interior un bob, cam întotdeauna de fasole, de unde și o altă denumire a lui, *gâteau à fève* (prăjitură cu bob). Tăiată dinainte în felii, ca orice tort, fiecare felie revenea unui comesean. Deasupra se pune o coroană de hârtie zimțată, care sugera o coroană regală.

Cel ce găsea bobul își pune coroana, devenind regele zilei. Își alegea o regină și putea comanda ce voia celorlalți. Amuzant era când la o masă de

familie găsea bobul mezinul. Întrebați pe cine își aleg regină, copiii răspundeau invariabil „pe mama“, după care începeau să dea ordine părinților, în râsetele generale. La mese între prieteni, nu de familie, cine găsea bobul trebuia să dea de băut. Și pentru că nu totdeauna lumea era încântată de așa „noroc“, bobul era adesea înghițit pe șest, așa că patiseriile au început să-l facă din sticlă sau plastic, tocmai pentru a nu mai fi îngurgitat fără urmărire.

fiecare închise cu uși. Din nevoia de liniște spațiul rezervat locuirii este separat de acareturi. Slugile au propriile lor culoare pe care circulă și propriile lor scări de serviciu. Stăpânii îi cheamă pe servitori printr-un clinchet de clopoțel.

Indiferent de distanța dintre o lume și alta, cea occidentală și cea orientală, grija pentru aranjamentul grădinii devenea o nouă preocupare și pentru boierimea secolului XVIII românesc. În vecinătatea caselor boierești de la noi se afla grajdul cu telegari și „parcul” destinat caretelor, care aveau culori foarte vii. În curte se foiau feciorii și fetele în casă, vizitii, țigani și alți slujitori. Asta era lumea lor și spațiul lor de mișcare, altul decât al boierului. Domenico Sestini vizitase grădina baronului von Brukenthal (*Magazin istoric*, nr. 4/2005), unde admirase florile de maci. Unei călătore, Lady Elisabeth Craven, i se părea că „grădina celui mai modest preot de țară din Anglia arăta mai bine decât parcul englez al bătrânului boier Dudesco”, pe care domnul o invitase insistent să-și vadă ca pe o realizare. Adevărul este că și la grădinile din

Țările Române lucrau meșteri nemți și francezi.

Totuși, cel mai bine și mai bine este să fugi din oraș. Și unde altundeva decât la țară? Dacă în veacul XVII biserica a încercat să împace omul cu el însuși, să-i ofere posibilitatea de a duce o viață fericită, fără să-și părăsească mediul, fie el oraș, curte sau altceva, la sfârșitul veacului următor această reconciliere nu se mai poate obține decât prin ruptura cu lumea civilizată, cu universul cotidian al unei societăți agitate. Așa apare refugiu în natură, cea care, cu armonia ei, odihnește privirea și sufletul. Muzica clasică, cea mai nobilă dintre toate modalitățile de a-ți petrece vremea, simbolizează și ea această aspirație spre liniște și fericire a umanității. Practicarea muzicii de dragul ei începe acum să ocupe un loc tot mai mare. Compozițiile lui Jean Philippe Rameau (1683-1764), de pildă, încearcă să imite animalele, tunetul și diferitele elemente ale naturii, tocmai pentru a aduce în case natura, cu tot ce are ea tămăduitor pentru suflet.

Noi, stresați de azi, am putea face vizite mai dese în parcuri și grădini. ■

Eveniment

SIMPOZION NAȚIONAL DE ISTORIE

Din punctul de vedere al numărului de ore, istoria a devenit o „Cenușăreasă” a învățământului românesc, ceea ce ne întristează și îngrijorează. Societatea civilă încearcă să suplinească acest deficit, prin manifestări științifice dedicate unei mai bune cunoașteri a istoriei naționale și universale. Este și cazul simpozionului național desfășurat în zilele de 1-4 iunie 2005, la Cerașu, județul Prahova, sub genericul *Confluente istorico-culturale, în centrul și sud-estul Europei în perioada 1921-1951*, în

organizarea Fundației „Traian Cepoiu”.

În cadrul celor trei secțiuni (*Istorie, Istorie și teorie literară și Ecumenism*) au fost susținute comunicări, în majoritate bazate pe documente de arhive, urmate de ample dezbateri privind relațiile României cu țările vecine, îndeosebi cu Polonia în anii celui de-al doilea război mondial, insistând pe ajutorul acordat de români refugiaților polonezi. Au fost abordate și relațiile cu Albania, la începutul secolului XX, și cu Bulgaria, în

perioada 1933-1948. Creștinismul apostolic și realitățile contemporane din România și țările înconjurătoare au fost subiectele celei de a treia secțiuni.

Alături de istorici și cercetători consacrați, au participat mulți tineri, îndeosebi profesori de liceu și arhiviști, scriitori și reprezentanți ai unor culte religioase, cu aport benefic și substanțial la documentarea științifică, cu exemple din trăirea proprie a unor evenimente istorice. ■

Gelcu MAKUTOVICI

ERNEST NEIZVESTNÎ ARTISTUL ȘI PUTEREA

MIOARA NANU POROJAN

La cei 80 de ani, pe care-i va împlini la 9 aprilie 2006, artistul plastic Ernest Neizvestnîi este un bărbat zvelt, bine legat, cu o privire iscoditoare. Poartă la mână dreaptă o brătară de care nu se desparte niciodată, pentru că, spune el, reprezintă un model de împletitură ce se făcea cândva în Rusia. Povestea vieții lui este extrem de interesantă. La 17 ani se înrolează voluntar în armata roșie și participă la luptele pentru eliberarea Vienei din 1945. Este de două ori grav rănit, iar mama lui primește acasă două înștiințări oficiale că fiul ei a murit și a fost decorat, post-mortem, cu ordinul „Krasnaia zvezda“ (Steaua Roșie). Din amintirile sale aflăm că, în realitate, din cauza durerilor insuportabile, i se administrau cele mai puternice calmante, inclusiv doze mari de alcool. De aceea, la vizita de dimineață, medicii au consemnat „sfârșitul letal“ al bolnavului, pe jumătate pus în gips. A fost dus la morgă, de unde l-a salvat o asistentă medicală, venită să-i aducă un ultim omagiu.

De multe ori, artistul este prezentat în mass-media ca disident în fosta U.R.S.S., luptător împotriva realismului socialist și abstracționismului „la comandă“. El recunoaște că s-a pronunțat întotdeauna împotriva „prikazurilor“ de orice fel, bune sau rele, ce se dădeau în domeniul artei. „Arta oficială sovietică cerea artiștilor ascultare, drept condiție a existenței. N-avea importanță dacă erai de dreapta sau de stânga, principalul era să nu ieși din perimetrul stabilit de conducerea superioară“, spunea el, or, talentul trebuie să trăiască în condiții de libertate.“

Neizvestnîi împărtășește opinia lui Dostoievski că pentru a crea trebuie să suferi, numai că suferința n-ar trebui să fie cauzată de... lipsa spațiului locativ (artistul și familia sa, formată din patru persoane, au locuit mulți ani la Moscova într-o încăpere de opt metri pătrați). Necazurile

sau au început din clipa când a avut curajul nemaiîntâlnit până atunci în societatea sovietică să-l înfrunte public pe N.S. Hrușciiov la Expoziția jubiliară de artă modernă, organizată de Uniunea Artiștilor Plastici din U.R.S.S. Hrușciiov a criticat violent abstracționismul și pe

abstracționiști, pe „ceilalți artiști plastici formalisti“. Ernest Neizvestnîi, pe atunci tânăr plastician, i-a replicat liderului sovietic: „Sunteți prim-ministru și prim-secretar, dar nu aici, în fața lucrărilor mele. Aici eu sunt premier și discuția o vom purta de la egal la egal!“ Stenograma acestui

Monumental funerar al lui N.S. Hrușciiov, de la cimitirul „Novodevici”

dialog a făcut ocolul lumii chiar în aceeași zi, apărând comentarii de tot felul luni de zile în presa din multe țări, mai puțin în cea din U.R.S.S.

O sculptură de 150 m înălțime

Timp de zece ani după acest incident, artistul n-a putut să-și câștige existența din propria creație. A fost exclus din Uniunea Artiștilor Plastici, n-a mai primit comenzi, nu i s-a mai permis să-și expună lucrările. A fost nevoit să facă muncă brută. Descărca saci cu cărbuni în gara „Riga” din Moscova sau dădea o mână de ajutor colegilor de breaslă la modelarea sculpturilor în piatră. În 1976 și-a părăsit țara. N-ar fi dorit să plece, ar fi vrut să călătorească, să participe la

expozițiile care i se deschideau în străinătate. Cu intervenții din partea Occidentului, este lăsat să plece în Austria, cu pașaport sovietic, pe o durată de doi ani. N-a mai revenit. Pleacă mai târziu în Suedia și, ulterior, emigrează în S.U.A.

La început i-a fost greu. America nu l-a adoptat ușor. A trăit din ceea ce mai vindea prin Europa. Era nevoie de timp, ca să se impună, să se adapteze rigori-

lor occidentale și, mai ales, americane. Adept al unității culturii universale, a încercat să-și păstreze propria filosofie, luptând cu zidul neînțelegerii. În America nu exista artă oficială, exista artă comercială.

Timpul a lucrat în favoarea sa. A deschis mai multe expoziții, lucrările au început să-i fie achiziționate, să fie expuse în muzeele și galeriile de artă din New York și Paris, Vatican și Stockholm (oraș unde are un muzeu special). N-a uitat de unde a plecat, a înființat o fundație în sprijinul tinerilor artiști din Rusia. Chiar și în Occident, Neizvestnii nu se considera un disident, spunea că ar dori din tot sufletul să fie util societății în care s-a născut, dacă aceasta l-ar accepta însă așa cum este.

În 1996 s-a deschis la Moscova prima expoziție retrospectivă Neizvestnii, artistul care considera arta sa o „părțică a culturii ruse”. A expus sculpturi în bronz, grafică, pictură, miniaturi, litografii din toate perioadele creației sale (1954-1994), în total 86 de lucrări. Expoziția s-a bucurat de mare succes.

Ernest Neizvestnii are o viziune complexă asupra rolului pe care-l joacă artistul în societate. El trebuie să depășească epoca în care trăiește, trebuie să simtă acele tendințe care încă nu se văd. „Iată de ce artistul este neînțeles. Așa a fost mereu...” De aceea, pentru a supraviețui spune Neizvestnii el trebuie să-și creeze micro-estetica proprie, micro-etica proprie, micro-lumea proprie. „Micro-lumea mea a fost «Arborele vieții».” De altfel, „Arborele vieții” și „Inima lui Hristos” sunt obsesiile sale de o viață. Iată ce spune despre prima sa viziune. În 1956, când totul i se părea zadarnic, când nu mai avea nici o speranță, artistul a visat „Arborele vieții”. Când s-a trezit, hotărârea fusese luată. Ideea realizării „Arborelui vieții” l-a determinat să se împace cu soarta, i-a dat forță să lucreze, deși nu înțelegerea nici o perspectivă. Sculptura trebuia să aibă 150 de metri înălțime, un diametru de 150 de metri și să fie amplasată la intersecția unor străzi, formând „Roza vânturilor” Nord, Sud, Est, Vest. El consideră „Arborele vieții” un organism, crescut din șapte rădăcini, înfipite în pământ. Fiecare rădăcină simbolizează un mare păcat. Rădăcinile formează un sistem de tuneluri, un fel de labirint. În subteran, monumentul urma să

se sprijine pe șapte spirale, fiecare cu o altă culoare a curcubeului, sugerând o inimă asimetrică, monumentală.

Hrușcirov, cel alb și negru *

Ca adept al aftei monumentale, Neizvestnii inaugura, la 12 iunie 1996 (sărbătoarea națională a Federației Ruse), la Magadan, monumentul pe care l-a intitulat „Masca durerii”, în memoria victimelor Gulagului stalinist. Lucrarea face parte din tripticul „Triumful suferinței” și este amplasată la intrarea în oraș, pe locul unde exista un lagăr de tranzit pentru deținuți în drumul lor spre Kolima. La conferința de presă, autorul, răspunzând numeroaselor întrebări, arăta că a dorit ca lucrarea să fie un monument al durerii și al căinței. „Nu vreau ca ea să dea un răspuns la întrebarea cine este victima și cine e călăul. La noi există o delimitare foarte firavă între aceste două noțiuni. Singuri ne-am omorât, iată de ce trebuie ca toți să ne căim pentru tot ceea ce s-a întâmplat. Niciodată noi n-am înălțat monumente pentru ceea ce am făcut rău. Acesta este primul. Se pot face comentarii despre calitățile artistice ale lui, dar cu siguranță aveam nevoie de asemenea monumente.”

Revenind la incidentul din 1962, trebuie spus că discuția cu Hrușcirov a fost mai lungă și mult mai târziu a devenit publică. Astfel, liderul comunist l-a întrebat pe artist de unde are bani să cumpere

bronzul, deficitar în țară. Răspunsul a venit prompt: „Nu fac altceva decât să încurajez vânzările. Cumpăr robinete de bronz. Patruzeci de bucăți la o sculptură!” La plecare, Hrușcirov i-a spus lui Neizvestnii: „Ești un om interesant, îmi plac asemenea oameni, dar în dumneata sălășluiesc, în același timp, un înger și un demon. De va învinge demonul, o vei păți rău de tot. De va învinge îngerul, noi te vom ajuta!”

La scurtă vreme după moartea lui Hrușcirov, în 1971, fiul acestuia, cetățean american, s-a adresat lui Neizvestnii cu rugămintea de a face un monument funerar pe mormântul tatălui său, așa cum lăsase prin testament Nikita Sergheevici. Trebuie spus că în Rusia, construcția de monumente pe mormântul celor dragi este o obicei cu tradiții îndelungate. Mănăstirea „Novodevici” din Moscova, unde a fost îngropat Hrușcirov, este un adevărat muzeu în aer liber; se găsesc acolo poate cele mai multe monumente funerare ale unor oameni celebri: Cehov, Gogol, N. Ostrovski, Bulgakov, Maikovski, Tvardovski, Skriabin, Stanislavski, Sușkin, Tupolev, Șaleapin, personalități din viața politică sovietică și rusă.

Tim de trei ani, monumentul n-a putut fi amplasat din rațiuni politice. Nu se dorea ca,

în locul plănuitei plăci funerare, să se înalțe un monument, o lucrare realizată de nimeni altul decât sculptorul ce se certase cândva în public cu N.S. Hrușcirov! Până la urmă, monumentul a fost instalat. Neizvestnii a folosit o combinație de marmură albă și neagră, ce se întrepătrunde, susținând capul turnat în bronz al lui Hrușcirov. Se sugerează luminile și umbrele din viața și activitatea celui care a ajuns din simplu muncitor la cele mai înalte funcții în stat, celui ce a contribuit la dezghețul de după moartea lui Stalin, celui ce a criticat la congresul al XX-lea al P.C.U.S. cultul personalității lui Stalin, dar care a săvârșit multe greșeli, costând enorm economia sovietică și afectând nivelul de trai al oamenilor. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16; Tel./Fax: 222.53.17
Tel: 223.76.59
E-mail: comenzi@lucman.ro

PAULINE GEDGE

HATSEPSUT
o regină pentru eternitate

Istoria și școala PREMIIL, REVISTE ȘI UN TEZAU ARTISTIC RISIPIT

Vești de la pasionații Muzei Clio din școli și licee, sosite pe adresa acestei rubrici, puse la dispoziția lor.

Doamna prof.dr. **Rodica Mihăilescu**, de la Colegiul Național „Gh. Lazăr” din București, ne relatează despre câteva reușite ale elevilor de aici. „În anul 2003, o echipă formată din elevele Constantin Daniela și Siminenco Irina, din clasa a XI-a I, au câștigat premiul pentru cea mai bună lucrare de istorie la faza națională a sesiunii de referate pentru elevi desfășurată la Reșița. Lucrarea lor s-a intitulat *Somnul rațiunii naște monștri* și a avut ca subiect Inchiziția.

În 2004, elevii Pitulice Alexandru, Bănică Matei, Găinușe Alexandru, din clasa a XI-a G, și Clara Darabont, din clasa a XI-a B, au luat premiul pentru cea mai bună lucrare de istorie la faza națională a *Concursului de istorie și societate în dimensiune virtuală*, ediția I, desfășurată la Iași.

În 2005, echipa colegiului nostru, compusă din elevii Ștefan Bogdan din clasa a XI-a E, Axente Rareș, Crețu Octavian, Mihăilescu Vlad, din clasa a XI-a D, și Iosif Matei, din clasa a X-a A, au obținut locul trei pe municipiu la concursul *Cultură și civilizație românească*.

Am coordonat cele trei echipe, iar în anul 2005 am colaborat și cu prof. Nuți Cazacu.

„An de an, catedra de limbi moderne organizează în luna mai o zi anume, când se prezintă proiecte și se țin dezbateri pe teme diverse ne scrie doamna profesoară **Georgiana Dobre**, de la Liceul bucureștean «G. Călinescu». A mai avut loc o manifestare în limba engleză, cu tema *Tradiții și obiceiuri populare*

în România și alte țări europene, în care s-au prezentat materiale grafice și video și chiar o colecție de costume și obiecte populare. Catedra de istorie a organizat o prezentare având ca subiect *Calea Victoriei. Monumente neprețuite*. Caseta video, realizată de elevii clasei a X-a de filologie, a surprins cele mai reprezentative edificii, iar imaginile au fost însoțite de comentarii care au oferit informații sugestive. Ambele manifestări au fost inițiate și coordonate de profesoara de limba engleză Lidia Roșu.

Din 2001 în școală se tipărește lunar, la inițiativa bibliotecii, buletinul cultural *Pro Memoria*, care prezintă și subiecte referitoare la București vechi, precum *Din istoria școlii bucureștene*, *Grădini și parcuri*, *Esculapi din vechii București* ș.a.”

Pe marginea celor relatate în această rubrică în nr. 3/2005, **domnul Corneliu-Anton Cociasu**, din București, ne trimite o documentată prezentare a palatului Cantacuzino de pe Calea Victoriei nr. 14, unde în prezent se află Muzeul Național „George Enescu”. Articolul a apărut și în ziarul *Dimineața*, din 26 iulie-1 august 2000.

Semnălm și o lăudabilă inițiativă a elevului **Dragos-Adrian Farmazon**, de la secția Arhitectură a Liceului de Artă „Dinu Lipatti”, din Pitești, care întreprinde demersuri documentare privind personalitatea unui cunoscut colecționar de artă, Alexandru Bogdan-Pitești, care, la moarte, a lăsat o bogată colecție, donată de mama sa, la 29 iunie 1922, statului român. Din felurite motive, notează cu amărăciune tânărul istoric de artă, „colecția nu a mai ajuns totuși în posesia statului. În cele din urmă ea a fost vândută, piesă cu piesă, în stradă”.

Un tezaur artistic risipit, ca multe altele, în nepăsarea vremurilor...

I. L.

CAROL II ÎN ATENȚIA DEPARTAMENTULUI DE STAT

Confidențial

Nr. 208

Lisabona, Portugalia, 14 octombrie 1947

Subiectul: Sosirea fostului rege
Carol al României în Portugalia

Domniei Sale

Domnului secretar de Stat,
Washington

Sir,

Am onoarea să vă raportez că fostul rege Carol și soția, Magda Lupescu, împreună cu suita, au ajuns la Lisabona, la 5 octombrie, venind de la Rio de Janeiro, pe nava spaniolă „Juan de Garay”. Potrivit presei locale, bagajele lor au fost în număr de 145, două automobile, cinci câini și o mare colecție de canari. Nu a fost prezent vreun membru al guvernului pentru a-l saluta pe fostul monarh, dar ziarele au menționat că ministrul Argentinei la Lisabona, Guillermo Castro Velez Sarsfield, a încercat să salveze aparențele, împreună cu un număr de prieteni, inclusiv dr. Correia Ribeiro, un medic portughez, care a acționat ca ante-mergătorul lui Carol aici.

Așa cum s-a raportat prin telegramele Ambasadei nr. 715 și 731, din 9 și 12 septembrie, Ambasada britanică a fost informată despre solicitarea unei vize portugheze de către Carol la începutul lunii august și imediat a informat Londra. După o serie de preocupări, exprimate cu jumătate de voce și cu întârziere, privind pericolul reîntoarcerii în Europa a lui Carol, Foreign Office a cerut ambasadorului britanic de aici să obțină din partea autorităților portugheze anularea vizei. Sir Nigel Roland a refuzat să facă acest lucru, afirmând că nu existau motive pentru un asemenea demers, care, în mod sigur, ar fi fost privit ca un act necivilizat de către portughezi. Mai mult, lui Carol i-ar fi la fel de greu să intre în România din Portugalia, ca și din Brazilia. Departamentul de Stat își va reaminti că în 1945 Carol a mai făcut o încercare să vină în Europa, de la Rio de Janeiro, și a reușit să obțină o viză de la Ambasada Franței din Rio, care a fost însă anulată apoi.

Dr. Correia Ribeiro, menționat mai înainte, l-a întâlnit pe Carol la Biarritz, în 1930, și a

rămas în corespondență cu el de atunci. Se spune că îi este devotat fostului monarh și se consideră măgulit că îi este prieten. Pe lângă faptul că răspândește în presa locală știri favorabile lui Carol, dr. Correia Ribeiro a închiriat o casă în Estoril pentru el și soție și se ocupă de multiple aspecte legate de instalarea lui în Portugalia. În prezent, Carol ocupă un apartament la Hotelul Palacio din Estoril, înainte de a se muta în reședința definitivă.

Carol a făcut, se pare, aranjamente pentru o ședere îndelungată în Portugalia, unde se va alătura grupului de monarhi sau pretendenți regali exilați, care își petrec sejurul la Estoril. În cererea sa pentru viză și în mai multe declarații făcute presei, Carol a afirmat că rațiunea venirii sale în Portugalia o constituie restabilirea sănătății soției, căreia i-a acordat titlul de „Prințesa Elena de Sigmaringen” același ca și al fostei regine. Potrivit unei informații venite de la Ambasada britanică de aici, le-a spus portughezilor că dorește să rămână în Portugalia doar o perioadă de timp și va merge apoi într-o altă țară. Portughezii cred că este vorba despre Franța. Legația franceză la Lisabona are însă instrucțiuni clare să nu-i acorde o viză franceză.

Pe lângă servitorii spanioli, suita lui Carol mai cuprinde pe un anume Ernest Urdăreanu, care a fost anterior mareșal al Palatului, în România, pe când Carol era rege, și soția sa de naționalitate britanică. Potrivit domnului Brutus Coste, care a fost secretar al Legației României la Lisabona și care a demisionat din post după venirea la putere a guvernului dr. Petru Groza, Urdăreanu este un personaj foarte antipatic. Este maior în armata română și a avansat grație sprijinului doamnei Lupescu. În ultimii ani ai domniei lui Carol, a exercitat o mare influență asupra lui. Urdăreanu l-a determinat pe Carol să obțină bani pe căi nelegale. Cu acordul tacit al acestuia, Urdăreanu a condus piața neagră de valută străină, realizând mari tranzacții pentru folosul personal și al regelui. Mai apoi, potrivit domnului Coste, Urdăreanu a devenit șeful de stat-major al unui partid totalitarist, al cărui rol era să îl mențină pe Carol la putere. ■

(Va urma)

TRIUNGHI ISTORIC

	1	2	3	4	5	6	7
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							

1) Rege al geto-dacilor (87-106 d. Hr.) în timpul domniei căruia statul dac a atins apogeul dezvoltării sale economice și politice. A purtat două războaie cu romanii și în ultimul, fiind învins, s-a sinucis pentru a nu cădea de viu în mâinile cuceritorilor.

2) Adept al unei credințe religioase care se abate de la dogmele consacrate, urmărit și pedepsit în Evul Mediu de o instituție special înființată, numită Inchiziție.

3) Om politic, general și orator roman (100-44 î. Hr.), unul dintre cei mai străluciți strategii ai Antichității, care a încheiat, în anul 60 î. Hr., împreună cu Pompei și Crassus, o alianță politică cunoscută sub numele de primul triumvirat. Rămas singur la conducerea statului a introdus dictatura, iar în 45 î. Hr. a introdus calendarul iulian. A fost ucis de un complot la care a luat parte și fiul său adoptiv, Brutus.

4) Complex de straturi bine individualizate petrografic, corespunzător unei anumite perioade din istoria geologică a pământului.

5) Impozit principal perceput în statele feudale românești de la țărani și meșteșugari.

6) Alexandru Cuza.

7) El!

Gheorghe BRAȘOVEANU

POPOR ANTIC
(Monoverb reflexiv: 7-9)

DE CH

Soluție integramă: **REVOLTE, RĂSCOALE**
ȘI REVOLUȚII LA ROMÂNI (nr. 2/2006)

F - ASA - I - I - BLAJ - PADES -
ADUNARE - L - EMANA - MITA - AN -
TRA - UZ - INCA - OTEL - Z -
BOBÂLNA - PIRO - I - EIB - A - ALC -
B - CR - LINIOARA - E - LI - BRASOV -
HOREA - VIDI - TIMISOARA

Radu STOIANOV

DIALOG CU CITITORII

AVEȚI DREPTATE

Domnul EMILIAN-MIHAI CRISTEA, din Bacău, ne semnalează o eroare strecurată în nr. 11/2005, p. 42, în legătură cu anii de domnie ai lui Radu Paisie. Datele corecte sunt 1535-1545. Suntem bucuroși să constatăm cu câtă atenție ne urmăresc cititorii noștri și ne cerem scuze pentru o astfel de neglijență.

MARCEL FONTAINE

Domnul PETRE ROȘIANU, din Turnu-Severin, ne trimite o scrisoare din care citim:

În numărul din decembrie 2005, în articolul *Cercurile calvarului*, se menționează numele lui Marcel Fontaine, directorul Liceului care funcționa pe lângă Institutul Francez de Înalte Studii. Acesta a fost profesor și la Liceul „Traian” din Turnu Severin și se bucura de simpatia atât a elevilor, cât și a părinților. În afara cursurilor de la liceu a coordonat și activitatea Bibliotecii Franceze, care era amplasată lângă Școala primară nr. 1, din Turnu Severin.

A venit în România ca instructor în primul război mondial, odată cu misiunea generalului Berthelot, iar ulterior, când a plecat din țară

forțat, a condus emisiunile postului de radio Paris în limba română, care ne descereța frunțile cu speranța spre mai bine. Vă scriu rândurile de față pentru că nu concepeam ca la numele dânsului să nu fie menționat și orașul Turnu-Severin.

UNDE S-A NĂSCUT AUREL VIJOLI?

Sunt un vechi cititor al revistei *Magazin istoric* – ne scrie domnul E. BARBU din Cluj-Napoca. Mă adresez dumneavoastră pentru a lămurii o nedumerire, sesizată încă de anul trecut într-unul dintre numerele revistei, 5/1997. Sub semnătura academicianului Costin C. Kirițescu, apare articolul *Un ceas de cumpănă: Aurel Vijoli*. În acest articol se spune că A. Vijoli s-a născut în Rășinari Sibului.

În *Magazin istoric*, nr. 6/2004, în articolul *Aurel Vijoli, un tehnocrat în regimul comunist*, semnat de Alina Ilinca, se menționează că acesta s-a născut în comuna Recea, județul Brașov.

De aici și nedumerirea: unde s-a născut, cu adevărat, A. Vijoli? Cine are dreptate, acad. Kirițescu sau Alina Ilinca? După titlul domnului Kirițescu, înclin să-i dau crezare dânsului, dar atunci

cum rămâne cu doamna Alina Ilinca, al cărei articol abundă de date concrete?

Articolul Alinei Ilinca, bazat pe documente din arhiva fostei Securități, menționează corect locul nașterii. În toate declarațiile pe care A. Vijoli le-a dat în timpul anchetei apare comuna Recea, jud. Brașov. Aceeași localitate este menționată și în Dicționarul Enciclopedic, ediția a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

APARIȚII

Am primit la redacție nr. 21, anul III, octombrie-decembrie 2005, al revistei Spirit românesc, revistă a românilor din Australia, publicație trimestrială, ce apare la Sydney. Revista prezintă momente și evenimente din viața comunității românești din Australia.

CERERI ȘI OFERTE

IORDAN ANASTASE, com. Pantelimon, str. Marginei, nr. 7, județul Ilfov, telefon 350.46.57, oferă colecția completă.

DAN BUDEA, Brașov, str. T. Vladimirescu, nr. 38A, bl. 4A, ap. 36, telefon 0368.802.734, oferă colecția completă.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history) Dem.I. Dobrescu A justice seeker to clean the society • V. Avram, J.-Y. Conrad Traian Vuia's flight, March 18, 1906 • B. Baltazar The history I lived • I. Pelivan Recollections of Bessarabia • V. Olaru-Cemărtan Siberian deportees • A. Nicolescu 1888. The Prince of Wales visits Sinaia • L. Jiga-Iliecu Shepherds who red books • G.V. Rusu The treasures of the city of Gherla • M.E. Ionescu Romania and the *Ostpolitik* (II) • D.D. Iacob Salons in Iași in the 19th century • M. Bozan Indian dolls, exhibited in Sibiu • C. Constantin, L. Iordache Foreign decorations, property of The National Military Museum • D. Tomescu The history of exile: Nicolae Penescu • A.-S. Ionescu At Austerlitz, 200 years after • F. Banu *Securitate*, infiltrated in high schools • I. Lăcustă 1938. Talks about closing down cafes • G. Filitti Romania 100 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (LIH)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Dem.I. Dobrescu Esprit de justice pour la purification de la société • V. Avram, J.-Y. Conrad Le vol de Traian Vuia, le 18 mars 1906 • B. Baltazar L'histoire vécue • I. Pelivan Souvenirs de Bessarabie • V. Olaru-Cemărtan Déportés en Sibirie • A. Nicolescu 1888. Le prince de Wales à Sinaia • L. Jiga-Iliecu Bergers lettrés • G.V. Rusu Les trésors de la citadelle de Gherla • M.E. Ionescu La Roumanie et l'*Ostpolitik* (II) • D.D. Iacob Salons des boyards à Iassy, au XIX-ème s. • M. Bozan Poupées indiennes exposées à Sibiu • C. Constantin, L. Iordache Décorations étrangères dans le patrimoine du Musée Militaire National • D. Tomescu L'histoire de l'exil: Nicolae Penescu • A.-S. Ionescu A Austerlitz, après 200 ans • F. Banu *Securitate* a actionnée même dans les lycées • I. Lăcustă 1938. On demande d'interdire les cafés • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LIH)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Дем.И. Добреску Правовой дух для чистки общества • В. Аврам, Дж. И. Конрад Полет Траяна Вуи 18 марта 1906 г. • Б. Балтазар История мною пережитая • И. Пеливан Воспоминания из Бессарабии • В. Олару-Чемартан Ссылные в Сибирь • А. Николеску 1888 г. Уэльский принц в городе Синае • Л. Жига-Илиеску Грамотные пастухи • Г.В. Русу Сокровище в крепости Герле • М.Е. Ионеску Румыния и *Остполитик* (II) • Д.Д. Якоб Дворянские салоны XX в. в Яссах • М. Бозан Выставка индийских кукол в городе Сибиу • К. Константин, Л. Иордаке Иностранные награды в Национальном Военном Музее • Д. Томеску История ссылки: Николае Пенеску • А.-С. Ионеску В Аустерлице 200 лет спустя • Ф. Бану *Секуритате* в лицеях • И. Лăкустă 1938 г. Требуют запрещение кафе • Дж. Филиити Румыния 100 лет тому назад • Румынские документы в Институте Гувера (LIH)

INHALT (Rumänische Geschichte) Dem.I. Dobrescu Justizärer Geist zur Läuterung der Gesellschaft • V. Avram, J.-Y. Conrad Traian Vuia's Flug vom 18. März 1906 • B. Baltazar Erlebte Geschichte • I. Pelivan Erinnerungen aus Bessarabien • V. Olaru-Cemărtan Verschleppt nach Sibirien • A. Nicolescu 1888. Der Prinz von Wales in Sinaia • L. Jiga-Iliecu Gebildete Hirten • G.V. Rusu Die Schätze der Burg Gherla • M.E. Ionescu Rumänien und die *Ostpolitik* (II) • D.D. Iacob Salons in Iași im 19. Jahrhundert • M. Bozan Indische Puppen in Sibiu ausgestellt • C. Constantin, L. Iordache Fremde Auszeichnungen im Patrimonium des Nationalen Militärmuseums • D. Tomescu Die Geschichte des Exils: Nicolae Penescu • A.-S. Ionescu In Austerlitz nach 200 Jahren • F. Banu Die *Securitate* – auch in den Lyzeen anwesend • I. Lăcustă 1938. Man verlangt die Verbietung der Kaffeehäuser • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LIH)

SUMARIO (Historia rumana) Dem.I. Dobrescu Espiritu justiciero para purificar la sociedad • V. Avram, J.-Y. Conrad El vuelo de Traian Vuia del 18 de marzo de 1906 • B. Baltazar Historia vivida • I. Pelivan Recuerdos de Besarabia • V. Olaru-Cemărtan Desderrados a Siberia • A. Nicolescu 1888. El príncipe de Wales en Sinaia • L. Jiga-Iliecu Pastores que sabían escribir y leer • G.V. Rusu Los tesoros de la ciudadela de Gherla • M.E. Ionescu Rumanía y *Ostpolitik* (II) • D.D. Iacob Salones de la ciudad de Iași en el siglo XIX • M. Bozan Muñecas hindúes exhibidas en el museo de Sibiu • C. Constantin, L. Iordache Condecoraciones extranjeras en el patrimonio del Museo Militar Nacional • D. Tomescu La historia del exilio: Nicolae Penescu • A.-S. Ionescu En Austerlitz después de 200 años • F. Banu La Seguridad presente también en los liceos • I. Lăcustă 1938. Se exige la prohibición de los cafés • G. Filitti Rumanía hace 100 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LIH)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,70 RON - Lei 27 000 ROL

